

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๔๗ ตอนที่ ๑๔๖๑ – ๑๔๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๙๖๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๓๓

ข้อความต่อไปใน **ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก**
ปกิณณกคาถา มีว่า

อนึ่ง มหาบุรุษเป็นผู้นำคนตาบอด บอกทางให้ ให้สัญญาด้วยนิ้วมือแก่
คนหูหนวก อนุเคราะห์ประโยชน์ คนใบ้ก็เหมือนกัน ให้ตั้ง ให้นานแก่คนพิการ หรือ
นำไป คนไม่มีศรัทธาพยายามให้มีศรัทธา คนเกียจคร้านพยายามให้เกิดอุตสาหะ
คนหลงลืมพยายามให้ได้สติ คนมีใจวุ่นวายพยายามให้ได้สมาธิ คนมีปัญญาทึบ
พยายามให้มีปัญญา คนหมกมุ่นในกามฉันทะพยายามบรรเทา กามฉันทะ
คนหมกมุ่นในพยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา พยายามให้บรรเทา
วิจิกิจฉา คนมีปกติมีกามวิตกเป็นต้น พยายามบรรเทา มิฉฉาวิตกมีกามวิตกเป็นต้น
อาศัยความเป็นผู้รู้คุณที่ทำแล้วแก่สัตว์ผู้เป็นบุพการี จึงพูดขึ้นก่อน พูดนารัก
สงเคราะห์ นับถือ โดยทำการตอบแทนเช่นเดียวกัน หรือยิ่งกว่า

มหาบุรุษยอมติดตามช่วยเหลือสหายในอันตรายทั้งหลาย มหาบุรุษกำหนด
รู้ตนและสภาพปกติของสหายเหล่านั้น ๆ แล้ว อยู่ร่วมกับสหายเหมือนที่เคยอยู่
ร่วมกันมา อนึ่ง ปฏิบัติในสหายเหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมา ด้วยให้พ้นจากอกุศล
แล้วให้ตั้งอยู่ในกุศล มิใช่ให้ตั้งอยู่โดยอย่างอื่น เพราะการตามรักษาจิตของผู้อื่น
ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ก็เพียงเพื่อความเจริญยงเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงไม่ควร
เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ควรทะเลาะ ไม่ควรให้ถึงความเป็นผู้เก้อเขินเพราะอหิชาภัยนั้น
ไม่ควรให้เกิดความรังเกียจสัตว์อื่น ควรทักท้วงในฐานะที่ควรชม เมื่อเขาอยู่ต่ำกว่า
ไม่ควรวางตนในที่สูงกว่า ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้นก็หามิได้ ไม่ควรคบมากเกินไป
ไม่ควรคบพราห์เพื่อ

แต่ละข้อต้องพิจารณาจริง ๆ จึงจะประพฤติปฏิบัติตามได้ถูกต้องจริง ๆ

ข้อความต่อไปมีว่า

แต่คบสัตว์ที่ควรคบตามสมควรแก่กาลเทศะ ไม่ติเตียนคนที่รักหรือสรรเสริญ คนที่ไม่รักต่อหน้าผู้อื่น ไม่วิสาสะกับคนที่ไม่คุ้นเคย ไม่ปฏิเสธการเชื่อเชิญที่เป็นธรรม ไม่แสดงตัวมากไป ไม่รับของมากเกินไป

นี่เป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ ที่จะต้องพิจารณา ซึ่งต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ ในขณะนั้น มิฉะนั้นวากก็ล่วงไปโดยไม่ได้ตั้งใจที่จะทำให้คนอื่นไม่สบายใจ เพราะขณะนั้นแม้ว่าจะเป็นความหวังดี แต่อาจจะผิดกาลเทศะ เช่น ไม่ติเตียนคนที่รัก หรือสรรเสริญคนที่ไม่รักต่อหน้าผู้อื่น

บางท่านมีความรักเพื่อน และเพื่อนทำไม่ดี เผลอไป ตีทันที่ต่อหน้าคนอื่น ซึ่งถ้าสติสัมปชัญญะเกิด รอไว้ก่อน มีโอกาสที่สมควรเมื่อไหร่ค่อยพูดกันทีหลัง แต่มักจะเผลอ กลัวว่าจะลืมติ หรือลืมเตือน ก็เตือนไปทันที ซึ่งความจริงแล้วยังมีโอกาส

แสดงให้เห็นว่า แต่ละท่านกว่าจะหมดกิเลส ต้องขัดเกลามากทีเดียว แม้แต่ข้อความที่ว่า มหาบุรุษยอมติดตามช่วยเหลือสหายในอันตรายทั้งหลาย มหาบุรุษกำหนดรู้ตนและสภาพปกติของสหายเหล่านั้น ๆ แล้ว อยู่ร่วมกับสหาย เหมือนที่เคยอยู่ร่วมกันมา แสดงให้เห็นว่า ชีวิตคนเปลี่ยนแปลงขึ้นลง แต่เมื่อเป็นมิตร จริง ๆ ไม่ว่าคนนั้นจะเปลี่ยนแปลงอยู่ในสภาพอย่างไร เคยเป็นอย่างไรก็เหมือน อย่างนั้น ปฏิบัติในสหายเหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมา ด้วยให้พ้นจากอกุศลแล้วให้ ตั้งอยู่ในกุศล มิใช่ให้ตั้งอยู่โดยอย่างอื่น ไม่ควรเบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ควรทะเลาะ ไม่ควรให้ถึงความเป็นผู้ก่อเขิน ไม่ควรให้เกิดความรังเกียจสัตว์อื่น เพราะบางคน ข้างรังเกียจจริง ๆ รังเกียจโดยเชื้อชาติบ้าง รังเกียจโดยข้อประการต่าง ๆ แต่ถ้า เป็นมิตรดีก็ควรเตือนบุคคลนั้นว่า ไม่ควรรังเกียจคนอื่น

ควรทักท้วงในฐานะที่ควรชม เมื่อเขาอยู่ต่ำกว่าไม่ควรวางตนในที่สูงกว่า
ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้นก็หาไม่ได้

นี่เป็นเรื่องของการคบหาสมาคมในชีวิตประจำวัน

ไม่ควรคบมากเกินไป ไม่ควรคบพว้าเพรื่อ

ต้องพิจารณาทั้งนั้น ใช่ไหม มิฉะนั้นก็คงจะขัดกันที่ว่า ไม่ควรคบในผู้อื่น
จนหมดสิ้นก็หาไม่ได้ และ ไม่ควรคบมากเกินไป ไม่ควรคบพว้าเพรื่อ ควรคบตาม
สมควรแก่กาลเทศะ

ถ. การคบเพื่อน คือ ต้องทุ่มเทจิตใจทั้งหมด ไม่ใช่เพียงบางส่วน หรือ
ปิด ๆ บัง ๆ

ส. ถูกต้อง ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้นก็หาไม่ได้ หมายความว่า เป็นเพื่อน
อย่างจริงใจทีเดียว ไม่ใช่เพียงแค่ผิวเผิน

ถ. ถ้ายังคบกันครึ่ง ๆ กลาง ๆ ถือว่าไม่ใช่เพื่อน

ส. และที่ว่า ไม่ควรคบมากเกินไป ไม่ควรคบพว้าเพรื่อ นี่ก็ต่างกันกับ
ที่จะคบใครก็คบอย่างจริงใจที่ว่า ไม่ควรคบในผู้อื่นจนหมดสิ้นก็หาไม่ได้ คือ ต้องเป็น
เพื่อนจริง ๆ

ถ. หมายความว่าต้องคบอย่างจริง ๆ จัง ๆ ไม่ใช่คบอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ
หรือต่อหน้าอย่างหนึ่ง ลับหลังอย่างหนึ่ง

ส. และข้อความต่อไป ไม่ควรคบมากเกินไป ไม่ควรคบพว้าเพรื่อ
ฟังดูเหมือนจะขัดกัน แต่ความจริงไม่ขัดกัน คือ แม้แต่มิตรสหายก็ไม่ควรคลุกคลี
จนเกินไป จนพว้าเพรื่อ เพราะจะเป็นไปในเรื่องของการติดข้อง หรือทำให้เกิดโทษ

ถ. มิตรรักไปหากันบ่อย ๆ ก็อาจแตกคอกันได้

ส. แน่นนอน

ถ. ที่ว่าไม่รับของมากเกินไป ถ้าเขาให้ด้วยศรัทธาในตัวเรา จะขัดกันไหม

ส. ทุกท่านปฏิบัติศรัทธาของคนอื่นไม่ได้ เพราะว่าผู้้นักกำลังมีศรัทธา
จริง ๆ แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อรับแล้วควรพิจารณาด้วยว่า มากเกินไปเมื่อไหร่
ก็ไม่ควรที่จะรับเมื่อนั้น คือ รับให้พอดี ๆ และเมื่อสนิทสนมคุ้นเคยกันมากขึ้น

ก็อาจจะปฏิเสธ หรือชี้แจงให้ฟังว่าควรจะทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ได้หลายอย่าง เพราะฉะนั้น ไม่ปฏิเสธในศรัทธาของคนอื่นก็จริง แต่ไม่ควรรับมากเกินไปด้วย เพราะว่าบางท่านอาจจะมีศรัทธา แต่ทำให้เขาไม่มีโอกาสในการทำกุศลอย่างอื่นก็ได้ เพราะฉะนั้น ควรให้เขาได้ทำกุศลทุกอย่างด้วย ไม่ใช่แต่เฉพาะผู้ที่ต้องการจะให้ และผู้นั้นก็รับ ๆ มากตลอดเวลา นี่ก็เป็นเรื่องความละเอียดของสติสัมปชัญญะ

ไม่ปฏิเสธการเชื่อเชิญที่เป็นธรรม ไม่แสดงตัวมากเกินไป ก็เป็นเรื่องความละเอียดของการรู้จักกาลเทศะ

ผู้ฟัง เมื่อวันเสาร์ก่อนโน้นมีการสนทนาธรรมกันที่โบสถ์ ท่านผู้หนึ่งบอกว่าการเห็นพัฒลมพัฒอยู่เป็นอาการไหว หรือเห็นรถกำลังวิ่งก็ดี หรือเห็นคนกำลังโบกไม้โบกมือก็ดี เป็นอาการไหว เป็นลักษณะไหว รู้ได้ด้วยตา ตาเห็นก็รู้ได้ด้วยตา ซึ่งหลาย ๆ คนด้วยกันที่ฟังอาจารย์เข้าใจก็บอกว่า อาการไหวไม่ใช่เป็นการเห็นด้วยตา เพราะอาการตั้งหรือไหวรู้ได้ทางกายปสาท ไม่ใช่จักขุวิญญาณรู้ เพราะฉะนั้น ที่เห็นพัฒลมกำลังพัฒอยู่ก็ดี ไม้กำลังโบกก็ดี เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่สิ่งที่ปรากฏทางตานั้นปรากฏหลาย ๆ ครั้ง

พูดกันอย่างนี้หลาย ๆ คน เขาก็ยังไม่เข้าใจ ในเทปอาจารย์มีพูดไว้หลายครั้งว่า ไหวอย่างนั้นไม่ใช่ไหวทางกายปสาท ไม่ใช่ทางกาย เป็นการเคลื่อนไหวของรูปที่ปรากฏทางตา เป็นรูปธรรม แตกต่างกับรูปทางกาย เขาก็บอกไม่เข้าใจ พยายามเค้นให้พวกเราหาคำพูดมาอธิบายให้เข้าใจเพิ่มขึ้น ก็ไม่สำเร็จ

เมื่อวานนี้เขาก็บอกว่า ไปสนทนาธรรมกับอาจารย์มาแล้ว ก็ยังไม่ค่อยเข้าใจ ก็มีเทปอาจารย์ที่ออกอากาศเมื่อ ๒๐ กันยายน ครั้งที่ ๒๑๙๕ มีผู้หวังดีไปถอดเทปออกมาแจ่มแจ้งเลย คำตอบอยู่ในนี้หมด ถ้ายกเอกสารมาให้คนละชุด ก็อ่านกันซ้ำ ๆ ทุกตัวอักษร ถ้ามัวอ่านแล้วเข้าใจไหม เขาก็บอกว่าไม่เข้าใจ ซึ่งคำตอบต่าง ๆ ที่พวกเราช่วยกันตอบก็เหมือน ๆ กับที่อาจารย์บรรยาย แต่อาจารย์บรรยายละเอียดกว่าให้อ่านทีละตัว เขาก็ยังไม่เข้าใจ ต้องอาศัยปัญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เพราะว่าปัญญาของพวกเราเข้าใจกันขนาดนี้ ก็อธิบายได้แค่นี้เท่านั้น

การเห็นแต่ละครั้ง เมื่อเห็นก็คิด เมื่อเห็นก็จำ คตินึกด้วย จำด้วย และเห็นอีกภาพหนึ่ง เพราะฉะนั้น เป็นภาพ เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่เป็นการเคลื่อนไหว เพราะว่าการเคลื่อนไหวอย่างนั้นกับการเคลื่อนไหวทางกายต่างกัน เขาก็ยังไม่เข้าใจ อาจารย์จะมีอะไรที่ดีกว่า ช่วยอธิบายเรื่องนี้

ส. แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมแม้ปรากฏ มีจริง ก็เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก ต้องอาศัยการอบรมเจริญบารมีจริง ๆ และอย่าสงสัยอยู่แต่ตรงนี้ ใครจะพูดจะอธิบายอะไรก็คอยแต่จะให้เข้าใจตรงนี้ โดยละเอียดอย่างอื่น ซึ่งความเป็นจริงแล้ว พระธรรมทั้งหมดมีประโยชน์

เมื่อเห็นว่าพระธรรมมีจริง แต่เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก ควรจะทำอะไรก่อน ก็คือมีสัจจะ ความจริงใจที่จะฟังพระธรรมโดยครบถ้วนทุกประการ โดยไม่เจาะจง ซึ่งจะเป็นการสะสมของสังขารขั้นที่จะทำให้เกิดพิจารณาสิ่งที่ได้ฟังละเอียดขึ้น มีความแนบคายในการพิจารณาที่จะค่อย ๆ เข้าใจขึ้นได้ โดยอาศัยกุศลธรรมอื่น ๆ ด้วย ไม่ใช่มุ่งหน้าอย่างเดียวโดยไม่ฟังอื่นเลย จะฟังแต่เฉพาะตอนนั้น เพราะฉะนั้น จึงควรฟังไปทั้งหมด

ถ. ขออนุโมทนาในกุศลจิต ที่มีผู้ถอดคำพูดในเทปเพื่ออนุเคราะห์ผู้ที่ยังไม่เข้าใจ ซึ่งไม่มีทางอื่นเลยนอกจากเป็นผู้ที่มีความเพียรที่จะฟังต่อไป เพราะว่าพระธรรมต้องอาศัยการฟังมาก

ส. และส่วนใหญ่อีกด้วยแล้วว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้นอีกแสนไกล ถ้าไม่อบรมเจริญกุศลทุกประการ มุ่งมันอย่างเดียวจะทำให้ประหลิดลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม ให้เกิดความรู้ชัดและละคลาย ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ถ้าผู้นั้นขาดสติสัมปชัญญะละเลยแม้กุศลธรรม เช่น วาริตศีลและจาริตศีลในชีวิตประจำวัน คือสิ่งที่ควรเว้น และสิ่งที่ควรทำ

สิ่งที่ควรเว้นใหญ่ ๆ มี ๕ ข้อ แต่ความละเอียดมีมากกว่านั้นอีก คือ เว้นคำที่จะทำให้คนอื่นไม่สบายใจ ซึ่งอาจจะคิดว่าเล็กน้อยเหลือเกิน เพราะไม่ใช่เป็นคำหยาบ แต่แม้กระนั้นก็ต้องมีความละเอียดด้วยก่อนที่จะเลิกละหมดไปได้

สัปดาห์ก่อนได้เดินทางไปต่างจังหวัด และได้สนทนาธรรมกันระหว่างผู้เข้าร่วมเดินทาง และก็มีท่านที่สนใจซึ่งไม่ได้ร่วมเดินทางไปด้วยแต่อยู่ที่จังหวัดนั้นได้ร่วมสนทนาธรรมด้วย เมื่อกล่าวถึงธรรมและจิตที่ต่างกันเป็นประเภทต่าง ๆ ท่านผู้นั้นก็ถามว่าทำไมต้องฟังพระธรรมและศึกษาพระธรรมละเอียดถึงอย่างนี้

ขอเชิญท่านผู้ฟังให้ความคิดเห็น ซึ่งคงจะเป็นประโยชน์กับท่านผู้ฟังท่านอื่นด้วย

พระ เรื่องการศึกษาธรรม ต้องเป็นผู้ละเอียด ก่อนที่อาตมาจะศึกษาธรรมอย่างละเอียดนั้น เมื่อได้ยินพระธรรมใหม่ ๆ เรื่องความไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นได้ยินเพียงคำว่า ธรรมทั้งหลายไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ก็มี ความคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีตัวตน แต่ยังไม่ได้อาเหตุมผล เพียงแต่ได้ยินพยานะเท่านั้นเอง ภายหลังได้ยินพยานะเสริมว่า ธรรมต่าง ๆ นั้นสูญจากตัวตน อาตมาก็พิจารณาว่า ถ้าไม่มีตัวตนก็น่าจะดี เพราะจะไม่มีความทุกข์ ทุกสิ่งทุกอย่างให้มองเป็นไม่มีตัวตน ข้อนี้อาตมาชี้ให้เห็นว่า ความไม่ละเอียดในการศึกษาธรรม ทำให้อาตมาเชื่ออย่างนั้นอยู่นาน พยายามคิดว่า สิ่งต่าง ๆ นั้นไม่มีตัวไม่มีตน แม้ก็ไม่มี พ่อก็ไม่มี อาตมาเกือบจะเชื่ออย่างนั้นเหมือนกัน แต่รู้สึกขัดแย้ง เกิดความเสียใจว่า ทำไมเราทอดทิ้งความดีงามที่ท่านมีกับเรา เกิดความขัดแย้งอยู่เนิ่นนานมาก อาตมาปฏิบัติทางสายนี้มาเป็นเวลาเกือบปี และตั้งทำเอาจริงเอาจัง คิดว่าถ้าไม่มีตัวตนแล้วก็จะหลุดพ้น

เมื่อไม่นานมานี้มีพระภิกษุที่เป็นเพื่อนกัน เมื่อได้สนทนากันก็ทราบว่ ท่านก็เชื่อแบบนี้ ซึ่งท่านเองก็ชอบทำบุญ แต่เมื่อคิดไปคิดมา บุญก็ไม่มี ทำบุญไปทำไม ท่านกลุ้มใจถึงกับจะทิ้งกิจการด้วย เกิดความสับสนจนเครียดมาก ไม่มีที่พึ่ง ไม่รู้จะปรึกษาใคร เพราะว่ธรรมที่ท่านศึกษาก็ให้เพียงสั้น ๆ เท่านั้นเองว่ ทุกอย่างไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ท่านก็ฟังพระธรรม เริ่มศึกษาพระอภิธรรมท่านก็รู้ว่ ความจริงมีจิตหลายประเภท มีรูปหลายประเภท เป็นปรมัตถธรรม และรู้ว่เรายึดถือผิดจากความจริง ไม่ใช่ตัวตนว่เป็นตัวตน ท่านก็รู้สึกสบายใจขึ้นมาก และท่านก็รู้ว่ การศึกษาพระธรรมที่ละเอียดมีคุณมากอย่างนี้เอง นี่เป็นประสบการณ์ของอาตมา

ถ. ทำไมจึงต้องศึกษาธรรมโดยละเอียด จากการที่ผมได้ฟังท่านอาจารย์มาหลายปี คิดว่าตัวเองมีความรู้เพียงเล็กน้อย และมีโอกาสได้สนทนาธรรมกับเพื่อนร่วมงานหลาย ๆ ท่าน ก็มีปัญหว่า ทำไมต้องศึกษาให้ละเอียดถึงปานนี้ เขาบอกว่า การศึกษาพระธรรมมาก ๆ นั้นก็เพื่อแสดงโวหารว่า ได้รู้มาก ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาอะไรเลย แต่เขาอาจจะประพจน์ดีประพจน์ชอบและสามารถบรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ได้ ปัญหานี้ท่านอาจารย์จะช่วยกรุณาแนะนำอย่างไร สำหรับผู้ที่เข้าใจอย่างนี้

๑๙๖๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๓๓

ส. เพียงการประพฤติดีเท่านั้น แต่ไม่ได้อบรมเจริญปัญญา เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่ได้ เป็นพระอริยสาวกก็ไม่ได้ เพราะว่าความดีมีหลายระดับ มีหลายชั้น ความดีระดับศีลธรรม หรือความดีขั้นไม่ล่วงศีลเท่านั้นเอง แต่ในวันหนึ่ง ๆ ทุกคนคิดมากกว่าพูดและทำ ขณะนี้หรือตั้งแต่เช้าก็ได้ ทุกคนไม่ได้พูดตลอดเวลา และไม่มีอาการกระทำทางกายที่เป็นกุศลหรืออกุศลตลอดเวลาด้วย ยังมีการนั่งเฉย ๆ บ้าง ทำอย่างอื่นบ้าง แต่ความคิดไม่หยุด เพราะเมื่อเห็นแล้ว หลังจากที่ยกขุวิญญาณดับหมด ก็คิดถึงเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางตาด้วยความไม่รู้ ด้วยโลภะบ้าง ด้วยโทสะบ้าง ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น จะเป็นข่าวสารการบ้าน การเมือง ข่าวรัฐบาล ข่าวอุบัติเหตุ ไม่ได้พิจารณาจิตในขณะนั้นเลยว่า ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คิดแต่ว่าตนเองไม่ได้กระทำผิดศีล เพราะฉะนั้น ก็เข้าใจว่าดีแล้ว ซึ่งนั่นเป็นความดีระดับขั้นศีล แต่ในขณะนั้นไม่รู้เลยว่า ระดับของจิต ที่เป็นอกุศลก็ต้องขัดเกลาด้วย

เพราะฉะนั้น จะกล่าวว่าดีแล้ว จะได้ว่าแจ้งอริยสัจธรรม โดยเพียงเป็นคนดีเท่านั้นไม่ได้ เพราะถ้าเป็นคนดี ต้องศึกษาพระธรรมให้เข้าใจความละเอียดขึ้นว่า ความดีไม่ใช่มีเพียงขั้นไม่ล่วงทุจริตเท่านั้น แต่ต้องมีสติสัมปชัญญะที่จะระลึกถึงลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้เข้าใจให้ถูกต้องด้วยว่า สภาพธรรมใดเป็นกุศล สภาพธรรมใดเป็นอกุศล และทั้งกุศลและอกุศลนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งต้องอาศัยการฟังอย่างมาจึงสามารถรู้ได้ เพราะบางท่านบอกว่า ตื่นมาไม่เป็นกุศล ไม่เป็นอกุศล แต่เป็นกิริยา โดยที่ท่านไม่ได้เข้าใจความหมายของกิริยา คือ กุศลก็ไม่ใช่ เพราะว่าไม่ได้ทำ อกุศลก็ไม่ใช่ เพราะว่าไม่ได้ทำ เพราะฉะนั้น ท่านก็นึกคำขึ้นเองว่า ท่านเป็นกิริยาตลอด ในขณะที่เพียงเห็น เพียงได้ยิน หรือกระทำกิจ

ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น จึงต้องมีสติสัมปชัญญะแม้ในการฟังที่จะต้องพิจารณา
จริง ๆ ให้เข้าใจและรู้ว่า สภาพธรรมที่เป็นอกุศลต่างกับกุศล และทั้งอกุศลและกุศลนั้น
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน มิฉะนั้นแล้วไม่สามารถเห็นความไม่ใช่ตัวตน
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลของสภาพธรรมได้

แม้แต่เห็น ก็เป็นสภาพธรรมขณะหนึ่งซึ่งเป็นนามธรรม อาศัยเหตุปัจจัย
เกิดแล้วดับ หลังจากนั้นจะมีความชอบหรือไม่ชอบเป็นอกุศลประเภทหนึ่งประเภทใด
ถ้าสติไม่เกิดขึ้นในขณะนั้น ธรรมฝ่ายกุศลไม่เกิดขึ้น ก็ต้องเป็นอกุศล

เพียงแค่นี้ก็ต้องมีความแยบคายในการพิจารณา ในการฟัง ในการสังเกต
จนกว่าจะค่อย ๆ เข้าใจขึ้น เพราะฉะนั้น ถ้าเพียงเป็นคนดี ไม่ลวงศีล ๕ และจะถึง
ความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าไม่ได้ หรือแม้แต่เพียงพระอริยสาวกก็เป็นไม่ได้

ถ. มีคนหนึ่งเขาไปทำบุญที่วัด เขาบอกว่าอุทิศส่วนกุศลให้คนตาย
และอุทิศส่วนกุศลให้คนเป็นด้วย สงสัยว่า คนเป็นต้องอุทิศส่วนกุศลด้วยหรือ

ส. จุดประสงค์ของการอุทิศส่วนกุศล ก็เพื่อให้ผู้ที่เราอุทิศส่วนกุศลให้
เกิดกุศลจิตอนุโมทนา นี่คือจุดประสงค์ เพราะฉะนั้น ต้องพิจารณาว่า สำหรับคนตาย
ไม่รู้ว่าเขาเกิดที่ไหน ภูมิใด และเราอุทิศส่วนกุศลให้เผื่อว่าเขาอยู่ในฐานะที่สามารถ
ล่วงรู้ในกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้ว และเกิดกุศลจิตที่จะอนุโมทนา

แต่สำหรับคนที่ยังไม่ตาย ไม่มีทางเลยที่เขาจะรู้ นอกจากจะบอกเขาเท่านั้น
อย่างเมื่อสักครู่นี้ได้เรียนให้ท่านผู้ฟังทราบถึงคณะที่จะเดินทางไปนมัสการ
สังเวชนียสถาน และมีโอกาสพิเศษที่จะได้นมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ได้ถวาย
ภัตตาหาร ได้ถวายไตรจีวร ก็เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้เกิดกุศลจิตอนุโมทนา แต่ไม่ใช่
ท่านผู้ฟังเมื่อกลับไปที่บ้านแล้วก็บอกว่า ขอมวลมนุษย์จงทราบในกุศลนี้ ซึ่ง
เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น สำหรับคนที่ยังไม่สิ้นชีวิต ก็บอกกันตรง ๆ ผู้ใดเกิดกุศลจิต
อนุโมทนามีเป็นกุศล ซึ่งกุศลก็เกิดยากจริง ๆ แม้แต่จะอนุโมทนา เพราะว่าบางท่าน
ไม่อนุโมทนา ไม่เกิดกุศล ก็เป็นได้

ด้วยเหตุนี้วันหนึ่ง ๆ ถ้าท่านได้ข่าวเรื่องอกุศลของบุคคลใด และสติสัมปชัญญะเกิด ควรพิจารณาจิตใจของท่านเองว่า ไม่ควรเศร้าหมองกับอกุศลของคนอื่น หรือแม้ว่าจะมีอุบัติเหตุ มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่น่าพอใจเลย สติสัมปชัญญะก็ควรระลึกถึงสภาพของจิตขณะที่รู้ข่าวคราว เรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นว่า จิตเศร้าหมองไปด้วยโลภะหรือด้วยโทสะหรือเปล่า นี่จึงเป็นประโยชน์ มิฉะนั้นแล้วแต่ละคนจะเพิ่มพูนอกุศลซึ่งกันและกัน

แสดงให้เห็นว่า กุศลเป็นสิ่งที่เกิดยาก เมื่อมีกุศลใดที่ผู้ใดจะอนุโมทนาได้ ก็อุทิศโดยการบอกให้ผู้นั้นทราบเพื่อจะได้อนุโมทนา นี่สำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

ถ. ผู้ตายไปแล้ว เราอุทิศส่วนกุศลให้เขา อยู่ภูมิไหนจึงจะได้รับ

ส. ถ้าเป็นเปรต สามารถเกิดกุศลจิตอนุโมทนา และถ้าสิ้นอกุศลกรรมนั้น ก็เกิดในภพใหม่ได้ หรือถ้ายังไม่สิ้นอกุศลกรรม ก็มีโอกาstkุศลอันเกิดจากการอนุโมทนานั้นจะทำให้พ้นทุกข์ชั่วคราว โดยมีอาหารของเปรต พ้นจากการทรมานชั่วคราวตามกำลังของกุศลนั้น ๆ

ถ้าเกิดในนรกก็ไม่ได้อนุโมทนา ไม่รู้ เพราะว่าไกลมาก เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ไม่รู้ เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็ไม่รู้เช่นเดียวกัน แต่ถ้าเกิดเป็นเทพอนุโมทนาได้ สำหรับอมนุษย์นั้น จะรู้ หรือไม่รู้ และเมื่อรู้แล้วจะเกิดกุศลจิตหรือไม่เกิด คือ อนุโมทนาหรือไม่อนุโมทนา ถ้าอนุโมทนาก็เป็นกุศลจิต

เรื่องของกรรมที่จะให้ผล ไม่อยู่ในอำนาจของใครที่จะได้ช้าหรือได้เร็ว จะ得多มากหรือได้น้อย ขึ้นอยู่กับกรรม

ถ. เรื่องของกรรม คือ เจตนาเจตสิก ขณะที่ยังไม่เป็นกรรมบถ แต่มีการเคลื่อนไหวทางกายหรือทางวาจา ขณะนั้นยังไม่ครบกรรมบถ เจตนาอันเป็นทุจริตกรรม ไซ้ไหม

ส. ไซ้

ถ. เท่าที่ได้ยินได้ฟัง ขณะที่กรรมนั้นครบองค์ คือ กรรมบถครบองค์ สามารถให้ผลในปวัตติกาลและปฏิสนธิกาลได้ ไซ้ไหม

ส. ใช่

ถ. ถ้าเป็นเพียงทุจริตกรรม กรรมนั้นจะให้ผลแค่ไหน

ส. ถ้าไม่ครอบงำให้ผลในปวัตติกาล ถ้าครอบงำให้ผลทั้งในปฏิสนธิกาล และปวัตติกาลได้

ถ. ถ้าเป็นเพียงทุจริตกรรมไม่ครอบงำ ให้ผลในปวัตติกาลได้ แต่ไม่ให้ผล ในปฏิสนธิกาล

ส. ไม่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น เพราะว่าไม่ครอบงำ

ถ. เรื่องของกายวิญญูติและวจีวิญญูติ อรรถกถาแสดงว่า ขณะที่ เป็นกายกรรมหรือวจีกรรมนั้น มีวิญญูติเกิดขึ้น สงสัยว่า ถ้าเป็นกายกรรมและวจีกรรมที่ ไม่มีวิญญูติเกิดขึ้น จะเป็นกรรมได้ไหม เช่น การเคลื่อนไหวจะกระทำกรรมทางกาย เป็นวิญญูติรูปหรือเปล่า

ส. กายวิญญูติรูปเกิดจากจิตเป็นสมุฏฐานตามที่จิตประสงค์ อย่างถลึงตา ขยิบตา กวักมือ โบกมือ เพราะฉะนั้น รูปนี้ไม่ใช่รูปต่างหากไปจากมหาภูตรูป

ถ. ตอนแรกเข้าใจเช่นนั้นมาตลอด แต่ภายหลังอ่านในอรรถกถาท่านแสดงว่า กรรมที่กระทำทางกาย ท่านแสดงเป็นกายวิญญูติ และท่านกล่าวว่า ถ้า สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะไม่เกิดขึ้น การกระทำนั้นก็ไม่มีความวิญญูติ แต่ถ้ามีกรรมซึ่งเป็นการวิริย เช่น สัมมากัมมันตะ จดเว้นการฆ่า เป็นต้น ขณะนั้น เป็นวิญญูติ ทำให้เข้าใจว่า ขณะกระทำกรรมแล้ว การเคลื่อนไหวของกายนั้น เป็นรูปที่เกิดจากจิต และมีวิญญูติด้วย

ส. หมายความว่า กายวิญญูติ เป็นทางหนึ่งที่จะให้เกิดกรรม เช่น พักหน้าให้หมา ไม่ได้บอกด้วยวาจา แต่ใช้อากาพักหน้า

ถ. ถ้าเอาไม้จะตีสุนัข และสุนัขรู้ว่าจะตี ขณะนั้นก็เป็นการมีความวิญญูติ เพื่อที่จะให้สุนัขรู้ว่าโดนตี

ส. บุคคลนั้นเป็นผู้รู้เองว่ามีความประสงค์อย่างไร เพียงแต่ยกน้ำขึ้นดื่ม รับประทานอาหาร มีความหมายอะไร

ถ. ถ้าเป็นเช่นนั้น วิญญูตรูปก็ไม่ต้องแยกออกมาอีกรูปหนึ่ง

สุ. เป็นทางหนึ่งที่จะให้เกิดกรรมได้ ทั้งจิตวิญญูติและกายวิญญูติ แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นกรรม เพราะเพียงแต่ถลึงตาหรือขยิบตา ไม่ได้เป็นอกุศลกรรมบถอะไร

ถ. ในมิกสาลาสสูตรที่ว่า ผู้ทุศีล มีราคะกล้า โทสะกล้า และโมหะกล้า ก็สามารถบรรลุนิพพานได้ ตัวอย่างเช่นเจ้าสรกานีเป็นต้น ที่ติดสุราก่อนจะบรรลุนิพพาน พระโศดาบันบุคคลในชาตินั้น ซึ่งการที่บุคคลจะบรรลุรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้นจะต้องอาศัยการอบรมบารมีทั้ง ๑๐ อันมีทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมะบารมี ปัญญาบารมีเป็นต้น จนกว่าจะเต็มบริบูรณ์

สงสัยว่า ในชาติสุดท้ายก่อนที่จะบรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคล บารมีทั้ง ๑๐ ที่บำเพ็ญมาแล้วนั้น สำหรับพระอรหันต์ในชาติสุดท้าย การที่บุคคลนั้นเป็นผู้ทุศีลบ้าง ราคะกล้าบ้าง โทสะกล้าบ้าง จะเป็นเพราะการบำเพ็ญบารมีแต่ละบารมีนั้นมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน หรือจะเป็นเพราะปัจจัยต่าง ๆ อันมีปกตูปนิสสยปัจจัย กัมมปัจจัย วิปากปัจจัย เป็นต้น ที่ทำให้บุคคลนั้นทำสิ่งที่ป็นโทษ เช่น ทุศีล ก่อนจะบรรลุรู้แจ้งเป็นพระอริยบุคคลในชาติสุดท้าย

สุ. ตราบใดที่กิเลสยังไม่ได้ดับ ก็มีปัจจัยให้อกุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ ตามการสะสมต่าง ๆ กัน แต่เมื่อปัญญาสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคลแล้ว ดับกิเลสเหมือนกัน เท่ากัน คือ ถ้าเป็นพระโศดาบันบุคคลก็ดับความเห็นผิดทั้งหมดไม่เกิดอีกเลย ดับวิจิกิจฉา ความสงสัย ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรม ไม่มีอีกเลย

แต่ก่อนที่จะเป็นพระโศดาบันบุคคล เมื่อแต่ละท่านยังมีกิเลสอยู่ ก็ต้องมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ชีวิตประจำวันเป็นไปตามกิเลสที่สะสมมาต่าง ๆ กัน เมื่อเจ้าสรกานีท่านเป็นพระโศดาบันแล้ว ท่านก็ต้องมีคุณธรรมของพระโศดาบันเสมอเท่าเทียมกับโศดาบันอื่น ๆ ซึ่งก่อนที่จะเป็นพระโศดาบันชีวิตของแต่ละท่านก็ต่างกันไปตามการสะสม

ผู้ฟัง เมื่อวานผมอ่านเรื่องศีลมีอวิปปฏิสารเป็นอานิสงส์ ถ้าไม่มีศีล ไม่มีปัญญา ไม่มีทางได้ สละกิเลส สละการผิดศีล ทุศีลได้หรือเปล่า ก่อนที่จะมาฟังอย่าประมาทในกุศลเล็กน้อย ฟังจากอาจารย์ ผมจำได้ ก็อยากบอกต่อให้คนรู้บ้าง

ส. จิตเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะเดียว แล้วแต่ว่าเหตุปัจจัยจะทำให้เป็นกุศลจิต หรือเป็นอกุศลจิต ซึ่งทุกคนที่ยังไม่ได้ดับกิเลสบางกาลก็ต้องเป็นกุศลจิต บางกาลก็ต้องเป็นอกุศลจิต จึงต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริง ๆ คือ ขณะที่จิตไม่ได้เป็นไปในทาน ไม่ได้เป็นไปในการวิริยเหตุจริต ก็ควรอบรมความสงบของจิตจากอกุศล โดยสติสัมปชัญญะสามารถระลึกได้ ไม่ว่าจะเห็นสิ่งใด และมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น สภาพของจิตหลังจากที่เห็นแล้วและก็รู้เหตุการณ์นั้นแล้ว จิตเป็นกุศลหรืออกุศล

นี่เป็นสิ่งที่จะทำให้ค่อย ๆ เพิ่มการละคลายขัดเกลากุศล ซึ่งมีมากทีเดียว ถ้าเป็นผู้ไม่ละเอียด เพราะฉะนั้น สติสัมปชัญญะมีประโยชน์มากที่ทำให้สามารถรู้จักสภาพจิตใจของตนเอง

เพื่อแสดงให้เห็นความละเอียดของกิเลส ขอกล่าวถึงความขาด ทะลุ ต่างพร้อย แห่งพรหมจรรย์ของสมณพราหมณ์ใน **เมถุนสูตร** ที่ได้กล่าวถึงแล้ว แต่ขอกล่าวถึงเฉพาะประการที่ ๖ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์บางคนในโลกนี้ ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจรรย์โดยชอบ ไม่รวมความเป็นคู่ ๆ กับมาตุคาม ไม่กระชีก กระชี่ เล่นหัว สัพยอกกับมาตุคาม ไม่เฟ่งดู จ้องดูจักขุแห่งมาตุคามด้วยจักขุของตน ไม่ได้ฟังเสียงแห่งมาตุคามหัวเราะอยู่ก็ดี พูดอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝากก็ดี ข้างนอกกำแพงก็ดี และไม่ได้ตามนึกถึงการหัวเราะ การพูด การเล่นหัวกับมาตุคามในกาลก่อน แต่ได้เห็นคฤหบดีก็ดี บุตรแห่งคฤหบดีก็ดี ผู้เฝ้าอิมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่ พอใจ ชอบใจ ถึงความปลื้มใจด้วยการบำเรอนั้น แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์

นี่คือความละเอียดของจิตใจที่จะต้องพิจารณาว่า สำหรับสมณพราหมณ์ ซึ่งเป็นเพศบรรพชิต เป็นผู้ที่สละความยินดีเพลิดเพลินในกามคุณ ในรูป ในเสียง

ในกลืน ในรส ในโณฐัพพะแล้ว ถ้าได้เห็นคุณที่สืบบำเรอตนเอง เพราะว่าชีวิตของคุณที่สืบจะต้องบำรุงบำเรอด้วยความสุขทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย มากมายทีเดียว ถ้าสมณะหรือพราหมณ์นั้น เมื่อเห็นคุณที่สืบบำเรอตนเองและเกิดความ ยินดีในการที่คุณที่สืบนั้นบำรุงตนเอง ขณะที่ยินดีนั้นเอง ชื่อว่าขาด ทะลุ ต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์

นี่คือสังขละ ความจริง ความบริสุทธิ์ของเพศบรรพชิต ซึ่งจะเห็นได้ว่า พระวินัย ทั้งหมดเป็นเรื่องของสังขละ ความจริงใจ แม้แต่ในเรื่องของเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใด ที่เกิดขึ้น ถ้าไม่เห็นก็ต้องกล่าวว่าไม่เห็น ถ้าไม่ได้ยินก็ต้องกล่าวว่าไม่ได้ยิน จะกล่าว สลับกันไม่ได้ เป็นเรื่องความละเอียดของชีวิตประจำวัน ซึ่งการที่จะรู้จักตนเองและ ละคลายขัดเกลากิเลสของตนเอง ต้องเป็นไปในชีวิตประจำวันแต่ละขณะทุกภพชาติ

๑๙๖๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๓

ส. ในเรื่องความละเอียดของจิตใจ ต้องสังเกตว่า แม้คุณผัสสะด้วยกัน ไม่ใช่บรรพชิต ถ้าเห็นชีวิตของใครมีความสุขสำราญ มีการบำเรอตน มีความฟุ่มเฟือย เกินเหตุ ท่านรู้สึกอย่างไร ท่านยินดีด้วยที่เขาผลิตเพลินในกามคุณทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจถึงอย่างนั้น หรือท่านมีความรู้สึกว่า ไม่มีสาระ เขาควรจะได้ประโยชน์ ยิ่งกว่านั้น คือ แทนที่จะมีชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปพะ ด้วยความผลิตเพลินหมกมุ่นอย่างมากมาย ก็ควรที่จะเห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่น่ายินดี

แม้ว่าใครจะมีเพชรนิลจินดามากมายสักเท่าไร ก็พิจารณาจิตใจของท่านว่า มีความผลิตเพลินยินดีไปกับบุคคลเหล่านั้นด้วยหรือเปล่า ถ้ายังคงมีแม้ความ ผลิตเพลินยินดีไปกับเขา ถ้าเป็นสมณพรหมณ์หรือบรรพชิต ขณะนั้นก็ชื่อว่าขาด ทะลุ ต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์

เพราะฉะนั้น หลังจากฟังพระธรรมแล้ว ท่านก็คงพอที่จะได้พิจารณาจิตใจของ ท่านเองเวลาที่เห็นบุคคลอื่นกำลังบำเรอตนว่า ในขณะที่รู้สึกอย่างไร

แม้แต่เพียงการบำเรอตนก็เป็นเมถุนสังโยค เพราะว่ายังเกี่ยวข้องกับเมถุนธรรม ยังเกี่ยวข้องกับยินดีผลิตเพลินในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโสภณูปพะ เนื่องจาก ยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ซึ่งบางท่านอาจจะคิดว่า เพียงพอใจทางตาที่เห็น ทางหู ที่ได้ยิน ทางจมูกที่ได้กลิ่นหอม ทางลิ้นที่ได้ลิ้มอาหารอร่อย ทางกายที่กระทบสัมผัส สิ่งของที่สบายเท่านั้น ไม่น่าจะเป็นเมถุนสังโยคเลย แต่ขอให้คิดถึงกำลังของอกุศล ซึ่งวันนั้นอาจจะยังมีกำลังไม่พอ แต่วันต่อไป ตราบใดที่ยังมีกำลัง ยังมีความติดข้อง ในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปพะ และเพิ่มขึ้นอีก ๆ โดยที่กิเลสยังไม่ดับถึงความ เป็นพระอนาคามีบุคคล ก็ยังคงมีเหตุปัจจัยทำให้เกี่ยวข้องกับยินดีกับรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปพะ ด้วยเหตุนี้จึงต้องเป็นผู้ละเอียดจริง ๆ แม้จะไม่ใช่พระอนาคามี หรือ

ยังไม่ใช่พระอริยบุคคล แต่คงพอที่จะเข้าใจความจริงของสภาพธรรมว่า แม้ยังติดแต่ก็ลดคลายลงสักเล็กน้อยได้บ้างหรือเปล่า

ถ้าในกาลนี้สามารถลดคลายลงได้บ้างสักเล็กน้อยก็เป็นการดี คือ สะสมการละคลาย สะสมความไม่ติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะในขณะนั้น เพื่อที่ขณะอื่นซึ่งจะคลายไม่ได้ ก็ยังมีกำลังของการที่ได้เคยละคลายมาบ้าง แม้เพียงเล็กน้อย เพราะฉะนั้น ค่อยๆ สะสมทางฝ่ายกุศลไปเพื่อเวลาที่ทางฝ่ายอกุศลมีกำลังมาก อย่างน้อยก็จะผ่านพ้นเหตุการณ์นั้นไปได้ เพราะเคยสะสมเหตุปัจจัยคือการละคลายความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ทำให้ไม่ประพฤติทุจริตกรรม และยังสามารถรู้จักตนเองตามความเป็นจริงว่า トラบใดที่ปัญญายังไม่ได้อบรมเจริญถึงขั้นที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ประมาทอกุศลไม่ได้เลย

กุศลทั้งหลายจะเจริญขึ้นได้ก็ด้วยความอดทนที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจ สภาพธรรมให้ถูกต้อง ไม่ให้คลาดเคลื่อน ไม่ให้เห็นผิด ไม่ให้เข้าใจผิด มิฉะนั้นแล้วบางคนก็เข้าใจว่าตนเองหมดกิเลสแล้ว เพียงแต่ไปปฏิบัติโดยที่ปัญญาไม่ได้เกิดเลย แต่คิดว่าหมดกิเลส ซึ่งจะทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้นไม่ได้เลย เพราะว่ายังเต็มไปด้วยความไม่รู้และความเห็นผิดในหนทางปฏิบัติที่จะดับกิเลส

ถ. เรื่องกรรม อย่างการฆ่าสัตว์ต้องประกอบด้วยองค์ ๕ แต่ถ้าไม่ครบองค์ จะได้รับวิบากของอกุศลกรรมหรือเปล่า

ส. การฆ่าสำเร็จหรือเปล่า

ถ. เป็นความเข้าใจผิด สมมติว่านายพรานเข้าไปในป่า เห็นใบไม้ไหว ๆ นึกว่าสัตว์เลยยิง แต่ไปดูก็เห็นว่าเป็นต้นไม้ อย่างนี้จะบาปหรือเปล่า

ส. การฆ่าสำเร็จหรือเปล่า

ถ. ก็ไม่มีอะไรที่ตาย

ส. ไม่มี ก็ไม่เป็น เป็นอกุศลจิตแน่ แต่ไม่ใช่ปาณาติบาต เพราะว่าไม่มีการฆ่าอะไรเลย

รู้สึกหลายท่านเป็นห่วงเรื่องกรรมบถ เรื่ององค์ของกรรม แต่ที่ควรห่วงคือ ปัญญาวิลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง แทนที่จะไปคิดซึ่งน้ำหนักเรื่องกรรมซึ่งไม่มีใครสามารถรู้ได้ ชั่งได้ เพราะว่าสภาพของจิตในแต่ละขณะต่างกัน แม้แต่ในขณะที่เกิดโทสะอย่างแรง บางท่านอาจจะมีความรู้สึกเหมือนกับอยากจะให้คนนั้นตายเสีย ตามที่เคยได้ยิน คือ บางท่านเห็นว่า บุคคลนี้ทำไม่ถูก ทำทุจริตคดโกงต่าง ๆ ตายเสียก็ดี มีความคิดรุนแรงอย่างนั้น ถ้าผู้นั้นตายก็คงจะดี หหมดเรื่อง หหมดปัญหา โดยเฉพาะคนที่ทำความลำบากให้แก่โลก ขณะนี้ก็อาจจะมีหลายคนคิดว่า ถ้าคนนั้นตายก็คงจะดี แต่ไม่ได้คิดถึงเรื่องกรรมว่าอย่างไร ๆ คนนั้นก็ต้องตาย และในเมื่อเขาจะต้องตายอยู่แล้ว ทำไมจิตเราต้องเป็นอกุศล

ถ. ไม่ครบองค์ที่จะเป็นทุจริตกรรม ไม่สำเร็จ ไม่ได้ฆ่า แต่เจตนาที่มีซึ่งเจตนาคือกรรม เพราะฉะนั้น เป็นอกุศลกรรม ใช่ไหม

ส. เป็นอกุศลจิต เป็นมโนกรรมได้ แต่การฆ่าไม่ได้สำเร็จ ถ้ามองอย่างนี้เพื่ออะไร

ถ. เพื่อจะได้ขัดเกลา ไม่คิดฆ่า

ส. ขัดเกลาอกุศลจิตด้วยสติสัมปชัญญะ ถ้าโกรธใครที่ทำให้โลกปั่นป่วนเวลานี้ ก็จะได้รู้ว่า ขณะนั้นเลวเท่าเขา เพราะขณะนั้นเป็นอกุศลจิตของตนเอง ถ้าดีกว่าเขา คือ ไม่ว่าใครจะเลว หรือใครจะทำไม่ดี ผู้นั้นมีสติสัมปชัญญะที่กุศลจิตจะเกิด ไม่ต้องไปเดือดร้อน ใครจะเป็นจะตายก็ต้องเป็นไปตามกรรมทั้งนั้น ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร แต่อกุศลจิตที่เกิด ขณะนั้นเป็นสภาพที่เศร้าหมองเป็นอกุศล

สำหรับการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ต้องมีสติสัมปชัญญะ อบรมเจริญกุศลทุกประการด้วยความอดทน และไม่ต้องหวังว่าเมื่อไรจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะถ้าย้อนกลับมาพิจารณาจิตของตนเองก็จะรู้ว่า トラบใดที่ทุกวัน ๆ ยังมีอกุศลมากมาย

บ่อย ๆ และอยากจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ไกลมากทีเดียว ควรเริ่มสะสมกุศล
ทุกประการเพื่อเป็นบารมี

ปรมัตถ์ที่ปณี อรรถกถา ขุททกนิกาย เถรคาถา นิทานคาถาวรรณนา
มีข้อความตอนหนึ่งที่แสดงว่า ทุกบารมีประกอบกัน เกื้อกูลส่งเสริมกัน คือ

ก็ความอดทนอย่างยิ่ง ในการบำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น เพื่อปัจเจกโพธิญาณ
หรือสาวกโพธิญาณ นี่ชื่อว่าวิริยะ

ความอดทนต่อความโกรธนั้นใด นี่ชื่อว่าขันติ

การให้ทาน การสมาทานศีลเป็นต้น และการไม่กล่าวให้คลาดเคลื่อน
(จากความเป็นจริง) อันใด นี่ชื่อว่าสัจจะ

การอธิษฐานใจที่ไม่หวั่นไหวแน่วแน่ อันให้สำเร็จประโยชน์ในที่ทั่วไปนั้นแหละ
ชื่อว่าอธิษฐาน

การมุ่งประโยชน์ในหมู่สัตว์ อันเป็นพื้นฐานของความเป็นไปแห่งทานและศีล
เป็นต้นนี้ ชื่อว่าเมตตา

การวางเฉยในประการที่ไม่เหมาะสมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว ชื่อว่าอุเบกขา
ดังนั้น เมื่อทาน ศีล ภาวนา และศีล สมาธิ ปัญญามีอยู่ บารมีทั้งหลาย
มีวิริยะบารมีเป็นต้น ย่อมชื่อว่าสำเร็จแล้วทีเดียว ด้วยอาการอย่างนี้

การที่จะบำเพ็ญทานต้องมีความอดทนอย่างยิ่ง มีวิริยะ มีจิตไม่หวั่นไหว
แน่วแน่ในอันให้สำเร็จประโยชน์ในที่ทั่วไป

นอกจากนั้น การกล่าวถึงบารมีโดยนัยต่าง ๆ แม้ที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย
โดยความหมายเดียวกันก็ยังเกื้อกูล เช่น ข้อความที่ว่า การมุ่งประโยชน์ในหมู่สัตว์
อันเป็นพื้นฐานของความเป็นไปแห่งทานและศีลเป็นต้นนี้ ชื่อว่าเมตตา ก็จะได้ทราบ
ลักษณะของเมตตาอีกความหมายหนึ่ง คือ การมุ่งประโยชน์ในหมู่สัตว์ เป็นพื้นฐาน
ของทานและศีล

ท่านผู้ใดที่ให้ทาน ท่านอาจจะไม่ได้พิจารณาจิตใจในขณะนั้นว่าเพราะเมตตา
ท่านมีอุปนิสัยที่จะให้ ท่านก็ให้ ท่านสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขต่อบุคคลอื่น แต่ถ้าจะ

พิจารณาพื้นฐานที่ทำให้เกิดการกระทำนั้นก็คือเมตตา หรือท่านที่วิริยอุตสาหะทั้งกายและวาจา ก็จะได้เห็นว่า พื้นฐานที่ทำให้ท่านวิริยอุตสาหะนั้นก็คือเมตตาด้วย ไม่ต้องการให้คนอื่นเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์แม้ด้วยกายหรือวาจาของท่านขณะนั้น ก็เพราะเมตตา

ถ. ลักษณะของขันติ ไม่โกรธ มีอโศกเจตสิกเป็นองค์ธรรม กับเมตตา ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายอารมณ์ที่ต่างกัน หรือลักษณะที่ต่างกัน

ส. เมตตาต้องมีสัตว์บุคคลเป็นอารมณ์

ถ. ขันติมีสัตว์บุคคลเป็นอารมณ์ด้วยได้ไหม

ส. ขันติหมายถึงความไม่โกรธ ความอดทน อย่างอริยาสกัณฐิก ขันติ อดทนต่อ ความร้อน ความหนาว ต่อสิ่งแวดล้อมทุกประการในชีวิต

ถ. ขณะที่เมตตาต่อสัตว์บุคคล ชื่อว่ามีขันติด้วยได้ไหม

ส. ขณะนั้นเป็นขันติ แต่ในลักษณะของเมตตาไม่ใช่ไม่มีอโศก มีอโศก แต่อโศกนั้นเป็นไปในสัตว์บุคคล

ถ. ลักษณะของอนุโมทนากับมุทิตา ต่างกันอย่างไร

ส. อนุโมทนา คือ พลอยยินดีในกุศลที่ผู้อื่นกระทำ ส่วนมุทิตา เวลาที่ สัตว์อื่นได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็มีจิตยินดีในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขที่บุคคลนั้นได้ ไม่ริษยา

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ปกิณณกคาถา แสดง กุศลบารมีแต่ละบารมีว่า เป็นปฏิปักษ์ต่อกุศลอย่างไรบ้าง คือ

ท่านเป็นปฏิปักษ์แก่โลภะ โทสะ และโมหะ เพราะประกอบด้วยคุณ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ในไทยธรรม (คือ วัตถุทาน) ปฏิคาหก (คือ ผู้รับทาน) และ ผลของท่าน

แสดงให้เห็นว่า แม้แต่ทานบารมีก็ยังเป็นปฏิปักษ์ต่อกุศล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เพราะในขณะที่ให้ทานหรือที่บำเพ็ญทานนั้น ประกอบด้วยคุณ คือ อโลภะ ความไม่โลภ ไม่ติดข้องในไทยธรรม คือ วัตถุที่จะให้ เพราะถ้ายังติดข้องอยู่

ให้ไม่ได้ ยังนึกเสียดาย ยังไม่ให้ หรือคิดที่จะให้ แต่ก็ยังให้ไม่ได้ ยังรอโอกาสอยู่ หรือยังเป็นผู้ที่มีจิตใจไม่มั่นคง ยังหวั่นไหว คิดว่าจะให้ แต่ไม่ให้ก็เป็นไปได้ เพราะฉะนั้นในขณะนั้นยังไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อโลกะ

แต่ในขณะที่เป็นทานกุศล ขณะนั้นประกอบด้วยคุณ คือ อโลภะ ไม่ติดข้องในวัตถุทาน คือ ไทยธรรม ปราศจากโทสะ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นประกอบด้วยคุณธรรม คือ อโทสะในผู้รับ เพราะถ้ามีความขุ่นเคืองไม่พอใจในผู้รับขณะนั้นก็ไม่ให้อย่างบางท่านเวลาที่เดินไปเห็นคนขอทาน อาจจะมีจิตขุ่นเคืองในคนขอทานก็ไม่ให้ เพราะว่าร่างกายแข็งแรงดีประการหนึ่ง ทำให้รู้สึกไม่พอใจที่มาขอทาน หรืออาจจะเห็นเด็กเล็ก ๆ ซึ่งพิการ ก็ขุ่นเคืองใจที่เขาเด็กมาทรมานเพื่อขอทาน ก็ไม่ให้อีก แสดงให้เห็นว่า ขณะใดที่ทานกุศลเกิด ขณะนั้นต้องประกอบด้วยคุณ คือ อโลภะในไทยธรรมคือวัตถุทาน อโทสะในปฏิภาณคือผู้รับ และอโมหะ เมื่อรู้ผลของทานทั้งหลายว่าเป็นสิ่งที่ดี ขณะนั้นเป็นการบริจจาค เป็นการสละกิเลสของตนเองด้วย

ข้อความต่อไป

ศีลเป็นปฏิปักษ์แก่โลภะเป็นต้น เพราะปราศจากความคดคือโทสะ มีกายทุจริตเป็นต้น

เนกขัมมะเป็นปฏิปักษ์แก่มหวม ๓ แห่งโทสะ เพราะเว้นจากกามสุข การเข้าไปเบียดเบียนผู้อื่น และการทำตนให้ลำบาก

เมื่อไม่ติด ไม่ยินดีในกาม โทสะก็ต้องลดน้อยลงเป็นของธรรมดา เพราะถ้าใครติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงมาก โทสะของคนนั้นก็มากด้วย เมื่อไม่ได้รูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงต้องการ ขณะนั้นก็เกิดความขุ่นเคือง แต่ถ้าสละความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงลงไป ก็ย่อมเกิดโทสะน้อยลงไปด้วย

ปัญญาเป็นปฏิปักษ์ของโลภะเป็นต้น เพราะทำความมีดีมนแก่โลภะเป็นต้น และเพราะทำความไม่มีดีมนแก่ญาณ

นี่คือคำอธิบายความหมายของปัญญาที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออกุศล เพราะว่าปัญญา
ทำความมีดมนแก่โลภะเป็นต้น และเพราะทำความไม่มีดมนแก่ญาณ

เวลาที่เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วโลภะเกิดทันที ปัญญาเกิดไม่ทัน โลภะไม่ติดขัด
ไม่มีดมนเลย เกิดได้คล่องแคล่วดี ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ แต่ขณะที่ปัญญาเกิด ปัญญาเท่านั้นเป็นปฏิปักษ์ของโลภะเป็นต้น
เพราะขณะนั้นทำความมีดมนแก่โลภะ โลภะไม่สามารถเกิดได้ในขณะนั้น
เพราะปัญญาเกิด ด้วยเหตุนี้ปัญญาจึงเป็นปฏิปักษ์ของโลภะ เพราะ ทำความมีดมน
แก่โลภะเป็นต้น และเพราะทำความไม่มีดมนแก่ญาณ

เวลาที่ปัญญาเกิดสามารถรู้และเข้าใจสิ่งที่ปรากฏถูกต้องตามความเป็นจริง
กุศลเป็นกุศล อกุศลเป็นอกุศล และเจริญยิ่งขึ้นจนกระทั่งรู้ลักษณะของสภาพธรรม
ตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ทำความไม่มีดมนแก่ญาณที่สามารถรู้และเข้าใจ
สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

วิริยะเป็นปฏิปักษ์แก่โลภะเป็นต้น ด้วยไม่ย่อหย่อน ไม่พุงชาน และปรารภ
เพื่อความรู้

ขันติเป็นปฏิปักษ์แก่โลภะเป็นต้น เพราะอดทนต่อความสูญของสิ่งที่
น่าปรารถนา และอดทนต่อสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา

บารมีทุกบารมีมีประโยชน์มาก ถ้าเพียงแต่ค่อย ๆ ระวังได้และบำเพ็ญไป
ถ้ามีเหตุการณ์ที่จะทำให้เกิดความไม่อดทน และคิดถึงขันติ ความอดทน ในขณะนั้น
ก็จะเป็นการสะสมความอดทนต่อสภาพที่ไม่น่าพอใจ หรือต่อความสูญของสิ่งที่
น่าปรารถนา

สัจจะเป็นปฏิปักษ์แก่โลภะเป็นต้น เพราะเป็นไปตามความเป็นจริง เมื่อผู้อื่น
ทำอุปการะและทำความเสียหาย

สามารถรู้ตามความเป็นจริงว่า อะไรถูก อะไรผิด ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ใด ๆ
ทั้งสิ้น

อธิษฐานเป็นปฏิบัติแก้ความโลภเป็นต้น เพราะครอบงำโลกธรรม แล้ว
ไม่หวั่นไหวในการสั่งสมบารมีตามที่สมาทานแล้ว

แสดงให้เห็นว่า กว่าจิตใจจะมั่นคงหนักแน่นจริง ๆ ในการเจริญกุศล ผู้นั้น
จะเป็นผู้รู้ตัวดีว่า ขณะนั้นเป็นไปตามอธิษฐาน ความตั้งใจมั่นจริง ๆ หรือเปล่า
เพราะจิตใจเปลี่ยนง่าย กลับกลองง่าย ศรัทธาก็หวั่นไหวง่าย เปลี่ยนแปลงง่ายด้วย

ถ. ลักษณะของอธิษฐาน ขณะที่มีสัจจะ รู้สึกว่ามีสัจจะเป็นเหตุใกล้มาก
ขณะที่ตรงต่อตัวเองและพิจารณาสิ่งที่ผิด ก็ยอมรับว่าผิด สิ่งที่ถูก ก็ยอมรับว่าถูกแล้ว
รู้สึกว่ามีความไม่หวั่นไหวปรากฏขึ้น นี่เป็นเหตุใกล้โดยตรงหรือเปล่า

สุ. สัจจะก็ต้องอาศัยอธิษฐานบารมีด้วย ที่จริงแล้วสัจจะก็ต้องอาศัยความ
มั่นคงในความจริงนั้นด้วย เพราะถ้าไม่มีความมั่นคง สัจจะนั้นก็ชั่วครั้งชั่วคราว
เพราะฉะนั้น อธิษฐานบารมีเป็นสิ่งที่เกื้อกูลต่อบารมีอื่น ๆ

๑๙๖๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๓

เมตตาเป็นปฏิบัติแก้ความโลภเป็นต้น เพราะสงบนิรวรณ

นิรวรณ ๕ ได้แก่ กามฉันทนิรวรณ พยาบาทนิรวรณ ถีนมิตถนิรวรณ อุทธัจจ-
กุกกุจจนิรวรณ วิจิกิจฉานนิรวรณ

ที่กล่าวว่า เมตตาเป็นปฏิบัติแก้ความโลภเป็นต้น เพราะสงบนิรวรณ
จะเห็นได้ว่า ต้องมีปัญญาที่จะรู้ว่าเป็นนิรวรณหรือเปล่า มิฉะนั้นอาจจะเข้าใจว่า
เป็นเมตตา แต่ความจริงเป็นโลภะ ซึ่งได้แก้กามฉันทะนิรวรณนั่นเอง เพราะฉะนั้น
ต้องเป็นปัญญาที่จะทำให้กุศลทั้งหลายเจริญขึ้นด้วย

อุเบกขาเป็นปฏิบัติแก้ความโลภเป็นต้น เพราะกำจัดความคล้อยตามและ
ความคับแค้นในสิ่งที่น่าปรารถนาและสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา และเพราะเป็นไปอย่าง
สม่ำเสมอ

เพราะฉะนั้น จะต้องพิจารณาลักษณะของบารมี ๑๐ และเห็นประโยชน์ว่า
บารมีทั้ง ๑๐ นั้น เป็นปฏิบัติต่อกุศล

- ถ. อุเบกขาบารมีไม่คล้อยตามไปในโลภะ หมายถึงไม่คล้อยตามอย่างไร
- สุ. เป็นผู้ที่สามารถรู้ว่า กุศลเป็นกุศล
- ถ. ไม่คล้อยตาม จึงชื่อว่าวางเฉยในขณะนั้น
- สุ. วางเฉย ไม่คล้อยตามไปในเหตุการณ์ที่จะทำให้กุศลประเภทหนึ่ง
ประเภทใดเกิด เป็นอุเบกขาบารมี

พระ อาตมาอยู่ต่างจังหวัด อยู่ไกล ที่อำเภอหาดใหญ่ ปราชญ์บุรี พึงคุณโยม
อาจารย์ทางวิทยุอยู่บ่อยๆ ประมาณร่วม ๒๐ ปี ทั้งฟังทั้งอ่าน ก็สงสัยอยู่เรื่อย
ฟังไปๆ ไม่เห็นใครถามตรงความเห็นของอาตมา อาตมาสงสัยเรื่องญาณ ๑๖ ไปอ่าน

หนังสือ ไม่รู้หนังสืออะไร ญาณที่ ๑ ญาณที่ ๒ ท่านว่าเป็นญาณปริยัติ ญาณที่ ๓ เรื่อยไปถึงญาณ ๑๖ เป็นญาณปฏิบัติ อาตมาก็คิดว่า ญาณปริยัติเราศึกษาเราก็ได้แล้ว สำนักปฏิบัติต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ก็คงทำนองนี้แหละ เคยไปเหมือนกัน ให้ไปดูความเกิดดับ ในครั้งพุทธกาลก็เคยอ่านว่า ให้ดูความเกิดดับของนามรูปซึ่งเป็นญาณที่ ๓ อาจารย์ในปัจจุบันนี้ก็เอานามรูปเกิดดับเป็นญาณที่ ๓ ไปเลย

สงสัยว่า ญาณที่ ๑ ที่ ๒ เป็นญาณปริยัติอย่างไร และญาณปฏิบัติก็ดูการเกิดดับของนามรูปเลย เหมือนครั้งพุทธกาลที่เคยอ่านหนังสือมา ที่ว่ากำหนดนามรูปเกิดดับ ๆ ท่านก็สำเร็จไปเลย ไช้ไหม ขอให้คุณโยมอาจารย์อธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

ส. ญาณที่ ๑ และญาณที่ ๒ คือ นามรูปปริจเฉทญาณกับปัจจัยปริคคหญาณ ที่ว่าเป็นปริยัติ ไม่ทราบพระคุณเจ้าอ่านจากไหนเจ้าคะ

พระ ไม่รู้เหมือนกัน อ่านมานานแล้ว ตำรับตำราอ่านมามาก

ส. ไม่ใช่ในพระไตรปิฎก ก่อนอื่นต้องทราบว่า วิปัสสนาญาณคืออะไร วิปัสสนาเป็นปัญญาที่เห็นแจ้ง วิปัสสนาญาณไม่ใช่ปัญญาขั้นอ่านหรือขั้นฟัง แต่เป็นขั้นประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งแม้ในขณะนี้ปรากฏแต่อวิชชาไม่เห็นเพราะฉะนั้น ต้องเป็นปัญญาจึงเห็นแจ้งในลักษณะของสภาพธรรมอย่างถูกต้อง นี่คือการวิปัสสนาญาณ แต่กว่าจะถึงวิปัสสนาญาณ จะต้องอาศัยการฟังให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้ถูกต้องจริง ๆ เสียก่อน พร้อมทั้งต้องรู้ว่า ไม่ใช่เราจะดูการเกิดดับ แต่ปัญญาต้องเริ่มตั้งแต่ความเข้าใจในลักษณะของสภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าปัญญาขั้นต้นไม่มี วิปัสสนาญาณก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น นามรูปปริจเฉทญาณจะเป็นเพียงขั้นการฟังเรื่องของสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาไม่ได้

ขณะนี้พระคุณเจ้าเข้าใจเรื่องของวิปัสสนาญาณว่า ไม่ใช่เป็นขั้นการฟัง ไม่ใช่ขั้นการศึกษา เพราะในขณะนี้กำลังฟังเรื่องราวที่กำลังปรากฏทางตาและสภาพเห็นลักษณะของสภาพเห็นเป็นธาตุรู้ เป็นนามธรรม สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ใช่สภาพที่เห็นเป็นสิ่งที่จริง เป็นรูปธรรม ถ้าฟังอย่างนี้ เป็นปริยัติ เป็นความเข้าใจขั้นการศึกษา

เป็นวิปัสสนาญาณไม่ได้ แต่ที่วิปัสสนาญาณจะเกิดมีได้ ก็เพราะอาศัยการฟังเรื่อง
ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้จนเข้าใจ

ขณะนี้จิตกำลังเกิดดับหรือเปล่าเจ้าคะ

พระ ตามปริยัติบอกว่า เกิดดับทุกอย่าง

ส. เพราะฉะนั้น ตามปริยัติ ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ นี่ก็เป็นการเตือนให้ระลึก
ได้ว่า ความรู้ขึ้นการฟังไม่ใช่วิปัสสนาญาณ เพราะแม้ในขณะนี้จิตกำลังเกิดดับ
ปัญญาก็ไม่ได้ประจักษ์แจ้งสภาพของจิตที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ ฟังแล้วรู้ว่าจิตเกิดดับ
นี่เป็นขั้นฟัง ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ให้ผู้ฟังได้เข้าใจทันที
เพราะฉะนั้น ในขณะนี้กำลังเห็น วิปัสสนาญาณจะรู้ตามความเป็นจริงได้ว่า
ไม่ใช่ตัวตน ต่อเมื่อสติสัมปชัญญะเกิดแล้วระลึก และค่อย ๆ เข้าใจขึ้น

ขณะนี้จะต้องรู้ลักษณะของสติสัมปชัญญะก่อน ถ้าปราศจากสติสัมปชัญญะ
วิปัสสนาญาณเกิดไม่ได้ วิปัสสนาญาณไม่ใช่ปัญญาขั้นฟัง ไม่ใช่ปัญญาขั้นอ่านเรื่อง
ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่วิปัสสนาญาณจะเกิดไม่ได้เลย ถ้าไม่มีความเข้าใจ
ขั้นฟังและขั้นอ่านเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะเหตุว่าพระธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเป็นสังขารธรรม เป็นธรรมที่มีจริงทุกกาลสมัย แม้ในขณะนี้เอง
ทุกอย่างที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นธรรมทั้งสิ้นสำหรับสติสัมปชัญญะที่จะสามารถ
ระลึกได้ และรู้ว่าขณะนี้ทางตาที่กำลังเห็นเป็นสภาพธรรม ทางหูที่กำลังได้ยิน
เป็นสภาพธรรม ถ้าสติสัมปชัญญะสามารถระลึกและเข้าใจลักษณะของธรรมว่า
เป็นธรรมจริง ๆ แต่ละอย่าง ก็จะเป็นหนทางที่ทำให้นามรูปปริจเฉทญาณเกิดขึ้น
ประจักษ์แจ้งลักษณะที่ขาดตอนของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะ ไม่ปะปน
กันเลยที่ละลักษณะทางมโนทวาร ซึ่งจะเห็นได้ว่า ต่างกันมากกับขณะที่กำลังฟังเรื่อง
สภาพธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และค่อย ๆ เข้าใจขึ้น

เพราะฉะนั้น กว่ปัญญาแต่ละขั้นจะค่อย ๆ เจริญสมบุรณ์ขึ้น ต้องอาศัย
ความอดทน และต้องอาศัยการเป็นผู้รู้จักตนเองตามความเป็นจริงเมื่อได้ฟังพระธรรม

เพราะว่าการฟังพระธรรมเป็นการตรวจสอบความจริงคือสังขธรรมในชีวิตประจำวันของแต่ละคน

แต่ละคนมีทั้งกุศลธรรมและอกุศลธรรม ซึ่งอกุศลธรรมก็วิจิตรต่าง ๆ กันมาก กุศลธรรมก็โดยนัยเดียวกัน เพราะฉะนั้น เมื่อได้ฟังพระธรรมก็เป็นการตรวจสอบว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไม่ได้อยู่ที่อื่นเลย แต่คือจิต เจตสิก และรูปของ แต่ละท่านซึ่งกำลังเป็นไปอยู่ในแต่ละขณะนั่นเอง ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมเลย วันหนึ่ง ๆ สภาพจิตจะเป็นกุศล เป็นอกุศล หรือเป็นวิบากอย่างไร ผู้ปราศจากปัญญาก็ไม่รู้ว่า เพราะเหตุใดสภาพธรรมเหล่านั้นจึงเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น

บางท่านบอกว่า ไม่คิดเลยว่าจะคิดอย่างนี้ จะพูดอย่างนี้ จะทำอย่างนี้ แต่เมื่อถึงเวลาที่มีปัจจัยที่จะคิดอย่างนั้น จะทำอย่างนั้น จะพูดอย่างนั้น สภาพธรรม ก็เป็นไปอย่างนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นอนัตตาที่ไม่มีใครสามารถบังคับบัญชา สภาพธรรมได้ แต่สามารถเข้าใจการสะสมของแต่ละคน ซึ่งทำให้สภาพธรรมที่เกิดขึ้น และดับไป เกิดอีกและดับไป เกิดอีกและดับไป สืบต่อ เป็นชีวิตของแต่ละคนที่ต่างกัน ทั้งในเรื่องของกรรม ผลของกรรม และความคิดนึกต่าง ๆ

อรรถกถา สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ทุกขวรรค อภิสมยสังยุตต์
อรรถกถานิทานสูตร มีข้อความที่อุปมาการแสดงพระธรรมของพระผู้มีพระภาค ที่ได้ทรงแสดงเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกนั้นว่า

ดูจ้าวางสิ่งของนับพันอย่างลงทุกประตูเรือน ที่พระธรรมไปถึง

แล้วแต่ว่าใครจะเปิดประตูรับสมบัติมหาศาลที่กองไว้ให้ที่หน้าประตูเรือน หรือ บางคนอาจจะไม่เปิดประตูเลย เพราะไม่เห็นคุณค่าของพระธรรม ทั้งนี้ก็แล้วแต่อวิชชา และปัญญาของแต่ละบุคคล

การฟังพระธรรมมีประโยชน์ทั้งหมด ทุกกาล บางทีโอกาสนี้อาจจะไม่สามารถ ประพฤติปฏิบัติตามได้ แต่เมื่อฟังไป ๆ ก็ย่อมมีปัจจัยที่จะทำให้กุศลธรรมเจริญขึ้น และอกุศลค่อย ๆ ลดลง

ขอให้เห็นคุณประโยชน์ของผู้ที่แสดงพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง เพราะเปรียบเสมือน ดูว่าวางสิ่งของนับพันอย่างลงทุกประตูเรือน ที่พระธรรมไปถึง

ข้อความอีกตอนหนึ่งมีว่า

สัตว์ทั้งหลายผู้สับสนยุ่งเหยิงวุ่นวาย ด้วยความไม่รู้ในเหตุและในผลทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นไปแต่ละขณะจิตนั้น เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ยู่ที่เขาน้ำส้อมใส่ แล้วเอาก้อนที่ทับ ย่อมจะเกิดเป็นก้อนติดกันเป็นปม เป็นกลุ่ม ไม่สามารถจะคลี่ออกได้ให้ตรงด้วยตนเอง นอกจากพระโพธิสัตว์ทั้ง ๒ คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วยตนเอง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นสาวกยังมีโอกาสได้ฟังพระธรรมโดยถ้วนทั่วที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพระมหากรุณาแสดงไว้ตลอด ๔๕ พรรษา เพื่อให้พิจารณาคลี่ปมของเส้นด้ายที่ยู่เหยิงจนไม่สามารถจับได้ว่าตรงไหนเป็นตอนต้น ตรงไหนเป็นตอนปลาย นอกจากอาศัยการฟังพระธรรม และพิจารณาให้ถูกต้อง

อย่างพระคุณเจ้าที่กล่าวถึงเรื่องของการอบรมเจริญปัญญาเมื่อ ก็ จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่พิจารณาจริง ๆ ฟังแล้วก็ยังคงสับสนวุ่นวายยุ่งเหยิง คือ ไม่รู้ว่าการที่จะอบรมเจริญปัญญาจริง ๆ นั้น จะต้องฟังให้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมก่อน และค่อย ๆ อบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น การตั้งต้นไม่ถูก จึงยังคงสับสนวุ่นวายและเข้าใจผิดว่า วิปัสสนาญาณเป็นเพียงขั้นการฟังหรือการอ่านเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเท่านั้น

ธรรมเป็นเรื่องจริง และตรวจสอบปัญญาของตนเองได้ ซึ่งปัญญามีหลายขั้น แม้ขั้นการฟัง ฟังแล้วเข้าใจใหม่เรื่องลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนี้เองทางตาที่กำลังเห็น สิ่งที่กำลังปรากฏมีจริง และสภาพที่เห็นก็ไม่ใช่ตัวตนเป็นแต่เพียงสภาพรู้ ซึ่งในขณะที่กำลังเห็นไม่ใช่ได้ยิน ถ้าเป็นขณะที่ได้ยินต้องเป็นอีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องเสียง และการรู้เสียง เพราะฉะนั้น ต้องพิจารณาเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมที่ได้ฟังจนกระทั่งมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น สถิติฐานจึงสามารถระลึกศึกษาเข้าใจลักษณะ

ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์ถึงขั้นประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเป็นนามรูปปริเฉทญาณ

เรื่องของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา อาจจะพูดแล้วพูดอีกได้บ่อย ๆ เพราะแม้จะได้ยินได้ฟังแล้ว ๆ เล่า ๆ แต่ถ้าสติปัญญายังไม่เกิด ยังไม่ระลึก ยังไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาตามความเป็นจริง ก็ต้องฟังอีก เพื่อเป็นการเตือนให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาจริง ๆ เพื่อที่สติจะระลึกและเข้าใจได้

ขณะนี้สิ่งทีปรากฏทางตาเป็นสีส่นวันณะต่าง ๆ แต่คิดเรื่อง ยกหยิบเรื่องมาจากสิ่งที่ปรากฏทางตาและจำเรื่อง โดยละเลยการรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ข้อทดสอบ คือ ขณะนี้ มีสีมากมาย ทั้งแดง เขียว ขาว ดำ ส้ม หลายสี รูปร่างสัณฐานต่าง ๆ คืบนี้หรือกลับไปบ้านแล้ว ขอให้นึกถึงสถานที่นี้อีกครั้งหนึ่ง ทดสอบความจำว่า จำอะไรได้บ้าง ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้มิให้เห็นชัดเจน แต่ความจำ ก็จำเพียงเรื่องบางเรื่องเท่านั้นเอง

แสดงให้เห็นว่า ไม่มีการพิจารณารู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงสภาพธรรมที่มีจริงที่ปรากฏให้นึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แม้ฝันก็ฝันเรื่อง แม้จำก็จำเรื่อง เพราะฉะนั้นต้องรู้ว่า ขณะทีเห็นเป็นขณะหนึ่ง ขณะที่กำลังนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ เป็นอีกโลกหนึ่ง คือ โลกทางใจ อาศัยเห็นและนึกเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ตลอดชีวิตในสังสารวัฏ

เพราะฉะนั้น เรื่องของชาติก่อน ก็อาศัยการเห็นสีส่นวันณะที่กำลังปรากฏทางตาอย่างนี้โดยที่ปัญญาไม่รู้ว่าความจริงว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น และเรื่องของชาติก่อนก็จบ

เรื่องของชาตินี้ ก็อาศัยสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาและคิดนึกเป็นเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อสิ้นชีวิตลง ก็จบเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางตาในชาตินี้ แต่ก็จะมีการเห็นสิ่งที่ปรากฏให้นึกคิดต่าง ๆ อีก

นี่คือการที่จะต้องฟัง จนกว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาจะเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ และจะรู้ว่า แต่ละบุคคลอยู่ในโลกของความคิดนึกของตนเอง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็อยู่คนเดียว และคิดนึกเรื่องต่าง ๆ จากสิ่งที่ปรากฏชั่วแวบเดียวทางตา หรือเสียงที่ปรากฏชั่ววินาทีเดียวทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

การอบรมเจริญปัญญาให้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่ต้องสะสมบารมีทุกประการเพื่อที่จะค่อย ๆ ละคลายอกุศล เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ อกุศลเกิดมากกว่ากุศล ถ้ามุ่งหน้าอยากเป็นพระโสดาบัน อยากดับกิเลส อยากถึงพระนิพพาน โดยไม่ฟังพระธรรมเพื่อจะได้ตรวจสอบสภาพจิตใจของตนเองในวันหนึ่ง ๆ ว่า ไกลหรือใกล้กับปัญญาที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมที่ปรากฏทันทีที่ตื่นขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็จะเป็นเพียงบุคคลที่มีแต่ความหวัง ไม่ใช่บุคคลที่รู้ตามความเป็นจริงว่า ปัญญาไม่ได้เกิดจากความหวัง แต่ต้องเกิดจากการอบรมเจริญกุศล

สำหรับชีวิตประจำวัน กว่าที่จะถึงการรู้แจ้งอริยสัจจธรรม ทุกคนก็ต้องมีการอบรมบารมี ๑๐ ซึ่งต้องเป็นไปด้วยปัญญา แม้ในเรื่องของการให้ที่เป็นชีวิตธรรมดา ก็ให้เห็นตามความเป็นจริงว่า การให้ของผู้ไม่มีปัญญา กับการให้ของผู้มีปัญญา เช่น พระโพธิสัตว์ ก็มีความต่างกัน ซึ่งทำให้ผู้ฟังได้ระลึกถึงสัจจะ ความจริงของจิตใจของแต่ละบุคคลว่า ควรจะดำเนินตามรอยที่พระโพธิสัตว์ท่านได้เจริญอบรมมาในทุกชาติ แม้บารมีทั้ง ๑๐ ก็ไม่ใช่จะแยกว่า ชาติหนึ่งเป็นศีลบารมี อีกชาติหนึ่งเป็นเนกขัมมะบารมี แต่ทุก ๆ ชาติจะต้องประกอบด้วยบารมีทั้ง ๑๐

๑๙๖๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

ขอกล่าวถึงเรื่องการให้ซึ่งเป็นสัจจะ ความจริงใจ ที่ทุกท่านจะได้เปรียบเทียบกับ
กับการให้ของพระโพธิสัตว์ ซึ่งข้อความใน **ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย
จริยาปิฎก** แสดงทานบารมี ๓ อย่าง คือ อามิสทาน ๑ อภัยทาน ๑ ธรรมทาน ๑
เพราะฉะนั้น บางท่านที่มุ่งอย่างเดียว คือ อามิสทาน ไม่สนใจอภัยทานและธรรมทาน
ขอให้ทราบว่ ความจริงต้องมีทานทั้ง ๓ อย่าง

ข้อความอรรถกถามีว่า

ในทานบารมีนั้น มีทาน ๓ อย่าง โดยเป็นวัตถุที่ควรให้ คือ อามิสทาน ๑
อภัยทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ...

ในวัตถุเหล่านั้น พระมหาบุรุษ เมื่อจะให้วัตถุภายนอกรู้ด้วยตนเองว่า จะให้
วัตถุแก่ผู้มีความต้องการ แม้เขาไม่ขอก็ให้ ไม่ต้องพูดถึงขอละ

นี่คือบารมี ผู้ที่พร้อมจะให้สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น เมื่อเห็น เมื่อรู้ความ
ต้องการของบุคคลอื่น ก็เป็นผู้ละเอียดในการเจริญกุศล เพราะรู้ความจำเป็นและมีจิต
กรุณาเกิดขึ้น ไม่ต้องรอให้เขาขอก็ให้ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลจริง ๆ

ข้อความต่อไปมีว่า

มีของให้ จึงให้ ไม่มีของให้ ย่อมไม่ให้

ถูกไหม ไม่ทำตนให้เดือดร้อนเป็นทุกข์ เพราะบางทีอยากจะให้ แต่ไม่มีจะให้
ก็ท้อถอย แต่พระโพธิสัตว์เป็นผู้ที่มีของให้ จึงให้ ไม่มีของให้ ย่อมไม่ให้

ให้สิ่งที่ปรารถนา เมื่อมีไทยธรรม ย่อมไม่ให้สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา

ถ้ามี ก็ให้สิ่งที่คนอื่นต้องการ เว้นแต่ไม่มีจะให้

อาศัยอุปการะตอบยอมให้ เมื่อไม่มีไทยธรรมยอมแบ่งสิ่งที่ปรารถนาให้สมควร
แก่การแจกจ่าย

อนึ่ง ไม่ให้ศัสตรายาพิษและของเมาเป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความเบียดเบียน
ผู้อื่น แม้ของเล่นอันประกอบด้วยความพินาศและนำมาซึ่งความประมาท ก็ไม่ให้

อนึ่ง ไม่ให้ของไม่เป็นที่สบายมีน้ำดื่มและของบริโภคเป็นต้น หรือของที่
เว้นจากการพิจารณาแก่ผู้ขอที่เป็นไข้ แต่ให้ของเป็นที่สบายเท่านั้นอันสมควรแก่
ประมาณ

ถ้าต้องการช่วยเหลือใครจริง ๆ แม้แต่ผู้ที่เจ็บป่วย ก็ต้องเป็นผู้มีความกรุณา
ที่จะพิจารณา ไม่ใช่เพียงแต่จะให้ ๆ ไป แต่ต้องรู้ความเหมาะสมความควรว่า จะเป็น
ประโยชน์กับคนเจ็บป่วยมากน้อยประการใดด้วย

เรื่องของกุศล เป็นเรื่องละเอียด และเป็นเรื่องที่จะต้องไม่ประมาท คือ คิดว่า
เป็นสิ่งที่ควรให้ก็ให้ แต่จะต้องพิจารณามากกว่านั้น ผู้ที่เป็นนายแพทย์ก็คงจะทราบดี
ว่า อาการของคนไข้แต่ละคน ๆ จะเหมาะแก่ยาที่มือ ก็เม็ด ไม่ใช่เพียงแต่ให้ไปเท่านั้น

อนึ่ง คฤหัสถ์ขอก็ให้ของสมควรแก่คฤหัสถ์ บรรพชิตขอก็ให้ของสมควรแก่
บรรพชิต ให้ ไม่ให้เกิดความเบียดเบียนแก่ใคร ๆ ในบรรดาบุคคลเหล่านี้ คือ มารดา
บิดา ญาติสาโลหิต มิตรอำมาตย์ บุตรภรรยา ทาส และกรรมกร

อนึ่ง รู้ไทยธรรมดี จึงไม่ให้ของเศร้าหมอง

อนึ่ง ไม่ให้อาศัยลาภ สักการะ ความสรรเสริญ ไม่ให้อาศัยการตอบแทน
ไม่ให้หวังผล เว้นแต่สัมมาสัมโพธิญาณ

นี้สำหรับผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์

ไม่ให้รังเกียจผู้ขอ หรือไทยธรรม

อนึ่ง ไม่ให้ทานทอดทิ้งแก่ยากผู้ไม่สํารวม แม้ผู้ด่าและผู้โกรธ

เป็นความละเอียดในการที่จะให้แต่ละครั้ง ต้องมีจิตใจที่อ่อนโยนจริง ๆ เป็น
กุศลจริง ๆ ไม่รังเกียจผู้ขอ หรือไทยธรรม คือ วัตถุที่ให้ และ ไม่ให้ทานทอดทิ้งแก่
ยากผู้ไม่สํารวม แม้ผู้ด่าและผู้โกรธ

ทำได้ไหม ถ้าคนอื่นโกรธ หรือผู้รับซึ่งบางครั้งกิริยาอาการไม่สุภาพเลย แต่แม้กระนั้นผู้ให้ก็มีจิตใจที่อ่อนโยนให้โดยไม่รังเกียจ แม้ผู้รับจะมีกิริยาอาการไม่สุภาพ ไม่สมควร หรืออาจจะด่า หรืออาจจะโกรธผู้ให้ก็ได้ เพราะอาจจะบอกว่าให้น้อยไป หรือไม่อยากจะของที่จะให้ แต่แม้กระนั้นผู้ให้ก็มีจิตใจที่ไม่หวั่นไหว

ที่แท้มีจิตเลื่อมใสให้ อนุเคราะห์ด้วยความเคารพอย่างเดียว

เป็นการขัดเกลากิเลสของตนเองจริง ๆ แม้แต่ในขณะที่ให้

ไม่ให้เพราะเชื่อมงคลตื่นข่าว ให้เพราะเชื่อกรรมและผลแห่งกรรมเท่านั้น ไม่ให้โดยที่ท้อแท้จากให้เศร้าหมอง ด้วยการให้เข้าไปนั่งใกล้เป็นต้น

อนึ่ง ไม่ให้เพื่อประสงค์จะลง หรือประสงค์จะทำลายผู้อื่น ให้มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างเดียว ไม่ให้ท่านใช้จากหายาบ หน้านี้วักขมวด ให้พูดน่ารัก พูดก่อน พูดพอประมาณ

โลกะมีมากในไทยธรรมใด เพราะความพอใจยิ่งก็ดี เพราะสะสมมานานก็ดี เพราะความอยากตามสภาพก็ดี พระโพธิสัตว์รู้อยู่ บรรเทาความพอใจในไทยธรรมนั้นโดยเร็ว แล้วแสวงหาจากให้

นี่คือผู้ที่รู้จักจิตใจของตนเองว่า ติดในสิ่งไหนมากพอที่จะสละหรือไม่สละ บางทีอาจจะคิดต่อสู้กันไปมา แต่สำหรับพระโพธิสัตว์นั้น โลกะมีมากในไทยธรรมใด เพราะความพอใจยิ่งก็ดี เพราะสะสมมานานก็ดี เพราะความอยากตามสภาพก็ดี พระโพธิสัตว์รู้อยู่ บรรเทาความพอใจในไทยธรรมนั้นโดยเร็ว แล้วแสวงหาจากให้

นี่เป็นเรื่องของอามิสทาน ซึ่งใน **ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก** ได้แสดงความประพฤติกิเลสของพระโพธิสัตว์ละเอียดมากกว่านี้ กว่าที่จะบำเพ็ญพระบารมีจนบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ขอกล่าวถึงข้อความเพียงบางประการที่จะทำให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาจิตใจของตนเองละเอียดขึ้น จะได้เจริญกุศลยิ่งขึ้น

ข้อความต่อไปเป็นเรื่องของอภัยทาน มีข้อความว่า

ส่วนอภัยทาน ฟังทราบโดยความป้องกันจากภัย ที่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย จากพระราชา ใจ ไฟ น้ำ ศัตรู สัตว์ร้ายมีราชสีห์ เสือโคร่ง เป็นต้น

ส่วนธรรมทาน ได้แก่ การแสดงธรรมไม่วิปริตแก่ผู้มีจิตไม่เศร้าหมอง การชี้แจงประโยชน์อันสมควร นำผู้ยังไม่เข้าถึงศาสนาให้เข้าถึง ผู้เข้าถึงแล้วให้เจริญงอกงาม ด้วยทิวฐธรรมิกประโยชน์ (คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน) สัมปรายิกและปรมาตถประโยชน์ (คือ ประโยชน์ในภพหน้าและประโยชน์อย่างยิ่ง)

ในการแสดงธรรมนั้น ฟังทราบโดยสังเขปดังนี้ก่อน คือ ทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษและความเศร้าหมองของกาม และอนิสงส์ในการออกจากกาม

ถึงแม้ทุกคนจะมีชีวิตประจำวันในเรื่องของทาน ในเรื่องของศีล ในเรื่องของโทษของกาม ในเรื่องอนิสงส์ของการออกจากกาม แต่ถ้าเผลอ ไม่ฟังพระธรรมเมื่อไร ก็เป็นไปตามอำนาจของกิเลสเมื่อนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าได้ฟังบ่อย ๆ แม้ในเรื่องเก่า ๆ แม้ในเรื่องชีวิตประจำวันจริง ๆ ก็เป็นการเตือนให้ระลึกได้ในการที่จะสะสมกุศลยิ่งขึ้น

ส่วนโดยพิสดาร ฟังทราบการประดิษฐาน และการทำให้ผ่องแผ้วในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร ด้วยสามารถการประกาศคุณของธรรมเหล่านั้น แก่ผู้มีจิตน้อมไปแล้ว ในสาวกโพธิญาณ คือ การเข้าถึงสภาวะ การสำรวมศีล การคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ความรู้จักประมาณในการบริโภค การประกอบความเพียรเนื่อง ๆ

เท่านี้ท่านผู้ฟังก็ทราบแล้วว่า ท่านผู้ฟังอยู่ในระดับไหน เพราะว่า ส่วนโดยพิสดาร ฟังทราบการประดิษฐาน และการทำให้ผ่องแผ้วในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร ด้วยสามารถการประกาศคุณของธรรมเหล่านั้น แก่ผู้มีจิตน้อมไปแล้วในสาวกโพธิญาณ เพราะฉะนั้น ท่านที่สนใจเรื่องสติปัฏฐาน เรื่องที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เรื่องการอบรมเจริญกุศลเป็นบารมีในชีวิตประจำวัน คือ ผู้มีจิตน้อมไปแล้วในสาวกโพธิญาณ คือ การเข้าถึงสภาวะ การสำรวมศีล การคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย การรู้จักประมาณในการบริโภค การประกอบความเพียรเนื่อง ๆ

ทุกชีวิตก็ต้องเป็นอย่างนี้ แต่สำหรับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า การสั่งสมทานบารมีย่อมเป็นสังขารขั้นต้น เป็นปัจจัยปรุงแต่งให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผลของการสะสมทานบารมีนั้น ๆ คือ สำหรับพระผู้มีพระภาคเมื่อครั้งเป็นพระโพธิสัตว์

อนึ่ง พระมหาบุรุษเมื่อให้อามิสทานแก่สัตว์ทั้งหลาย ย่อมให้ทานข้าวด้วย ตั้งใจว่า เราพึงยังสมบัติมีอายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณเป็นต้น และสมบัติคือ ผลเลิศน่ารื่นรมย์ให้สำเร็จแก่สัตว์ทั้งหลายด้วยทานนี้

อนึ่ง ให้น้ำเพื่อระงับความกระหายคือกามกิเลสของสัตว์ทั้งหลาย ให้ผ้าเพื่อให้ผิวพรรณงาม และเพื่อให้สำเร็จเครื่องประดับคือหิริโอตตปปะ ให้น้ำยานเพื่อให้สำเร็จอิทธิวิธีคือการแสดงฤทธิ์ได้ และนิพพานสุข

ให้ของหอมเพื่อให้สำเร็จความหอมคือศีล ให้อาสนะเพื่อให้สำเร็จอาสนะ ณ โภธิมณฑล ให้ที่นอนเพื่อให้สำเร็จตถาคตไสยา คือ นอนแบบพระตถาคต ให้ที่พักเพื่อให้สำเร็จความเป็นสรณะ ให้ประทับเพื่อให้ได้ปัญญาจักษุ

ให้รูปเป็นทานเพื่อให้สำเร็จรัศมีออกจากกายวาหะหนึ่ง ให้เสียงเป็นทานเพื่อให้สำเร็จเสียงดุจเสียงพรหม ให้รสเป็นทานเพื่อเป็นที่รักของโลกทั้งปวง ให้โณภูมิจึงพะเป็นทานเพื่อความเป็นพุทธสุขุมาล คือ ความละเอียดอ่อนของพระพุทเจ้า

ให้เภสัชเป็นทานเพื่อความไม่แก่ไม่ตาย ให้ความเป็นไทแก่ทาสทั้งหลายเพื่อปลดปล่อยความเป็นทาสคือกิเลส ให้ความยินดีในของเล่นที่ไม่มีโทษเป็นทานเพื่อความยินดีในพระสัทธรรม

ให้บุตรเป็นทานเพื่อนำสัตว์ทั้งหมดออกไปจากความเป็นบุตรของตนในชาติเป็นอริยะ ให้ภรรยาเป็นทานเพื่อถึงความเป็นใหญ่แห่งโลกทั้งสิ้น

ให้ทอง แก้วมณี แก้วมุกดา แก้วประพาฬ เป็นต้น เป็นทาน เพื่อความสมบูรณ์ด้วยลักษณะงาม ให้เครื่องประดับนานาชนิดเป็นทานเพื่อความสมบูรณ์แห่งอนุพยัญชนะ ให้คลังสมบัติเป็นทานเพื่อบรรลุพระสัทธรรม ให้ราชสมบัติเป็นทาน

เพื่อความเป็นพระธรรมราชา ให้สวณ สระ ป่า เป็นทาน เพื่อความสมบูรณ์แห่ง
ฌานเป็นต้น

ให้ทำเป็นทานเพื่อก้าวไปสู่รัศมีโพธิมณฑลด้วยเท้ามีรอยจักร ให้มือเป็นทาน
เพื่อให้มือคือพระสัทธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเพื่อถอนออกจากโอสมะ ๔ ให้หูและจมูก
เป็นทานเพื่อได้อินทรีย์มีสัทธินทรีย์เป็นต้น ให้จักษุเป็นทานเพื่อได้สมันตจักษุคือจักษุ
โดยรอบ

ให้เนื้อและเลือดเป็นทานด้วยหวังว่า จะนำประโยชน์สุขมาให้แก่สรรพสัตว์
ตลอดกาลทั้งปวง ในการเห็น การฟัง การระลึกถึง การบำเรอ เป็นต้น และ
กายของเราพึงเป็นกายอันโลกทั้งปวงพึงเข้าไปอาศัย

ให้อวัยวะสูงที่สุดเป็นทานด้วยหวังว่า เราจะพึงเป็นผู้สูงที่สุดในโลกทั้งปวง

ผล คือ การรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่ง
ประกอบด้วยผลทั้งหมดที่ได้ให้ทานไปแล้ว

ถ. ให้รูปเป็นทาน แปลว่าอะไร

ส. เช่น ถวายดอกไม้ ก็เป็นการให้รูปเหมือนกัน คือ สีกลิ่นต่างๆ ดอกไม้
ก็มีหลายชนิด เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่กุศลศรัทธาที่จะบูชา แม้ว่าพระผู้มีพระภาค-
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ยินดีกับรูปทั้งหลาย แต่ผู้มีกุศลศรัทธาก็ไม่มีทางอื่น
จึงน้อมอุทิศบูชาด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา คือ ในกาลที่ไม่มีอามิสบูชาก็มี
ปฏิบัติบูชาได้ หรือเมื่อมีอามิสแล้วควรจะบูชาใคร ก็ควรบูชาผู้ที่ทรงคุณสูงที่สุด
ผู้ที่มีคุณความดี

ถ. ขอให้อาจารย์อธิบายเรื่องการให้เสียงเป็นทานของพระโพธิสัตว์

ส. ข้อความในอรรถกถามีว่า

พึงทราบการให้เสียงเป็นทานด้วยเสียงกลองเป็นต้น ในการให้เสียงเป็นทานนั้น
ไม่สามารถให้เสียงได้ดุจดอนเห้งงำและรากบัว และดุจวงกำดดอกบัวเขียวลงบนมือ
แต่ทำให้พร้อมกั้วตฤ แล้วให้ชื่อว่าให้เสียงเป็นทาน

นี่ก็อย่างหนึ่ง เช่น ให้กลองสำหรับประโยชน์แก้ปวดวาอาาราม นี่ก็ชื่อว่าให้เสียง เพราะกลองมีไว้สำหรับฟังเสียงที่จะรู้ว่า กิโมง กิยาม เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ในกาลใดทำเอง และใช้ให้ทำเพลงบูชาพระรัตนตรัยด้วยดนตรี อย่างใดอย่างหนึ่งมีกลองและตะโพนเป็นต้น ด้วยคิดว่าเราจักให้เสียงเป็นทาน ตั้งไว้เองและให้ผู้อื่นตั้งกลองเป็นต้น ด้วยตั้งใจว่าเสียงเป็นทานของเรา ให้ยาเสียง มีน้ำมันและน้ำผึ้งเป็นต้นแก่พระธรรมกถึกทั้งหลาย ประกาศฟังธรรม สวดสรภัญญะ กล่าวธรรมกถา ทำเองและให้ผู้อื่นทำอุปนิสสินกถา คือ คาถาของผู้เข้าไปนั่งใกล้ และแม้อนุโมทนากถา คือ คาถาอนุโมทนา ในกาลนั้นชื่อว่าให้เสียงเป็นทาน

เวลาที่อนุโมทนาดัง และให้คนอื่นอนุโมทนา หรือร่วมอนุโมทนาด้วย ขณะนั้น ผู้นั้นชื่อว่าให้เสียงเป็นทาน ทำให้ผู้อื่นเกิดเสียงเช่นเดียวกัน อนุโมทนาด้วยกัน

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง พระมหาบุรุษเมื่อให้อย่างนี้ ไม่ให้เพื่อแสวงหาผิด ไม่ให้เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ให้เพราะกลัว เพราะละอาย เพราะเคืองทักขิณียบุคคล เมื่อมีของประณีต ไม่ให้ของเศร้าหมอง ไม่ให้ด้วยการยกตน ด้วยการข่มผู้อื่น ด้วยหวังผล ด้วยเกลียดยาก ด้วยไม่เคารพ ที่แท้ให้ด้วยความเคารพ ให้ด้วยมือของตน ให้ตามกาล ทำความเคารพแล้วให้ ให้ด้วยไม่แบ่งออก ให้ด้วยความยินดีใน ๓ กาล (คือ ก่อนให้ กำลังให้ และหลังจากที่ให้แล้ว) ครั้นให้แล้วก็ไม่เดือดร้อนในภายหลัง ไม่ยกย่อง และดูหมิ่นปฐาคาหก เปล่งถ้อยคำน่ารัก รู้คำพูด ผู้เข้าไปขอให้พร้อมทั้งบริวาร เพราะเมื่อให้ข้าวเป็นทานย่อมให้พร้อมด้วยผ้าเป็นต้น ด้วยตั้งใจว่า เราจะทำสิ่งนั้นให้เป็นบริวารแล้วให้ อนึ่ง เมื่อให้ผ้าเป็นทานย่อมให้พร้อมกับข้าวเป็นต้น ด้วยตั้งใจว่า เราจักทำข้าวนั้นให้เป็นบริวารแล้วให้

นี่คือเรื่องการให้ที่ไม่จำกัด และให้อย่างอื่นเป็นบริวารด้วย

สำหรับชีวิตประจำวัน ท่านผู้ฟังก็พิจารณาสังขารธรรมที่เกิดขึ้นกับท่านเองตามความเป็นจริงได้ว่า แม้จะได้ฟังอย่างนี้ๆ การให้ของท่านก็ยังเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่สามารถเป็นไปอย่างพระโพธิสัตว์ได้

ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย จริยาปิฎก มีข้อความที่แสดงถึงเมื่อพระโพธิสัตว์มีวัตถุที่จะให้ แต่จิตไม่คิดให้ ขณะนั้นพระโพธิสัตว์ท่านคิดอย่างไร

ข้อความมีว่า

ในกาลใด เมื่อไทยธรรมมีอยู่แก่พระมหาโพธิสัตว์ และเมื่อยากปรากฏจิตที่จะให้ไม่แล่นไปไม่ก้าวไป ด้วยเหตุนี้ควรแนใจในข้อนี้ได้ว่า เมื่อก่อนเรามีได้สะสมในการให้เป็นแน่

จะเห็นได้ว่า บังคับไม่ได้เรื่องที่จะให้หรือไม่ให้ ถ้าสะสมเรื่องการให้บ่อยๆ เนืองๆ มากๆ จะเห็นได้ว่า คนนั้นเร็วและไว และให้โดยที่ไม่ลังเลเลย หรือไม่ต้องคิดแล้วคิดอีก เพราะฉะนั้น ใครก็ตามที่การให้ไม่แล่นไปโดยเร็ว หรืออาจจะลังเลควรแนใจในข้อนี้ได้ว่า เมื่อก่อนเรามีได้สะสมในการให้เป็นแน่

ข้อความต่อไป

ดังนั้นในบัดนี้ ความใคร่ที่จะให้ของเราจึงไม่ตั้งอยู่ในใจ พระมหาโพธิสัตว์นั้นบริจาคนั้น มีมือสะอาด ยินดีในการเสียสละ มีผู้ขอ ยินดีในการแจกทาน ย่อมให้ทานด้วยคิดว่า ต่อจากนี้ไปเราก็คงมีใจยินดีในทานเป็นอย่างยิ่ง เอาเถิดเราจะให้ท่านตั้งแต่วันนี้ไป การผูกใจในข้อที่ ๑ เป็นอันถูกขจัดไป ตัดขาดไปด้วยประการฉะนี้

นี่คือการพิจารณาเรื่องของจิตขณะที่ไม่ให้

ต่อไปประการที่ ๒

อนึ่ง พระมหาสัตว์เมื่อไทยธรรมมีน้อยและบกพร่อง ย่อมสำเหนียกว่าเมื่อก่อนเพราะเราไม่ชอบให้ บัดนี้เราจึงขาดแคลนปัจจัยอย่างนี้ เพราะฉะนั้น บัดนี้แม้เราจะเปียดเบียนตนด้วยไทยธรรมตามที่ได้ยินยอมก็ตาม เลวก็ตาม จะต้องให้ท่านจนได้ เราก็คงบรรลุมานพแล้วแต่ต่อไปจนถึงที่สุด พระมหาสัตว์นั้น บริจาคนั้น

มีฝ่ามือสะอาด ยินดีในการเสียสละ มีผู้ขอ ยินดีในการแจกจ่ายทาน ให้ทานตามมี
ตามได้ การผูกใจในทานข้อที่ ๒ เป็นอันถูกขจัดไป ตัดขาดไป ด้วยอาการอย่างนี้

๑๙๖๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๓

เวลาที่ไม่ให้ จะมีการคิดประการต่าง ๆ เช่น คิดว่า ไม่เคยสะสมในการให้ เพราะฉะนั้น ต่อจากนี้จะสะสมการให้ นั่นก็ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเห็นว่า ที่ขาดแคลนหรือมีของน้อย เพราะไม่ได้ให้ เพราะฉะนั้น ต่อจากนี้ไปแม้มีน้อยก็ต้องให้ด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง พระมหาสัตว์เมื่อจิตใคร่จะไม่ให้เกิดขึ้นเพราะเสียดายไทยธรรม ย่อมสำเนียงกว่า ดูกร สัตบุรุษ ท่านปรารถนาสัมมาสัมโพธิญาณอย่างสูงสุด ประเสริฐกว่าสิ่งทั้งปวงมิใช่หรือ เพราะฉะนั้น ท่านควรให้ไทยธรรมที่พอใจอย่างยิ่ง เพื่อสัมมาสัมโพธิญาณนั้นท่านนั้น พระมหาสัตว์นั้น บริจาค มีมือสะอาด ยินดีในการเสียสละ มีผู้ขอ ยินดีในการแจกจ่ายทาน การผูกใจในทานข้อที่ ๓ ของพระมหาสัตว์ เป็นอันถูกขจัดไป ตัดขาดไป ด้วยอาการอย่างนี้

ถ้าเกิดนึกเสียดาย ก็ระลึกว่า ปรารถนาอะไร ปรารถนาสิ่งนั้น หรือ ปรารถนาการรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งทำให้มีการให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นการจัดการไม่ให้ในขณะนั้นได้

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง พระมหาสัตว์เมื่อให้ทาน ย่อมเห็นความสิ้นเปลืองของไทยธรรมในกาลใด ย่อมสำเนียงกว่า สภาพของโภคะทั้งหลายเป็นอย่างนี้ คือ มีความสิ้นไป เสื่อมไป เป็นธรรมดา อีกอย่างหนึ่ง เพราะเราไม่ทำทานเช่นนั้นมาก่อน โภคะทั้งหลายจึงปรากฏความสิ้นไปอย่างนี้ เอาเถิดเราจะพึงให้ทานด้วยไทยธรรมตามที่ได้ น้อยก็ตาม ใหญ่ล้นก็ตาม เราจะบรรลุถึงที่สุดแห่งทานบารมีต่อไป พระมหาสัตว์นั้น บริจาค

มีมือสะอาด ยินดีในการเสียสละ มีผู้ขอ ยินดีในการแจกจ่ายทาน ให้ทานด้วยของตามที่ได้ การผูกใจในทานข้อที่ ๔ ของพระมหาสัตว์เป็นอันถูกขจัดไป ตัดขาดไปด้วยอาการอย่างนี้

บางท่านคิดว่า ให้ไปแล้วทรัพย์สมบัติก็จะหมด แต่ตามความเป็นจริง ทรัพย์สมบัติย่อมหมดไปเป็นธรรมดาอยู่แล้ว เราจะให้หรือไม่ให้ก็ตาม แล้วแต่กาลของสมบัตินั้น เมื่อถึงกาลที่จะหมดก็หมด บางคนเสียตายว่า รู้อย่างนี้ให้ทานเสียดีกว่า คือ มีสมบัติมาก แต่ไม่ได้แจกจ่ายให้ไปเพราะเกรงว่าจะหมด และเมื่อเกิดภัยพิบัติ จะเป็นไฟไหม้ น้ำท่วม ใจ พระราชา หรืออะไรก็ตามแต่ บุคคลนั้นก็เกิดความเสียตายว่า รู้อย่างนี้ให้เสียดีกว่า เพราะฉะนั้น การที่จะหมดไปไม่ใช่เป็นเพราะการให้ แต่ต้องแล้วแต่กรรมที่จะทำให้เมื่อไหร่มีทรัพย์ หรือเสื่อมทรัพย์ ต้องเป็นไปตามกรรมนั้น ๆ

เรื่องบารมีเป็นเรื่องยาก แม้จะได้ยินได้ฟัง ก็แล้วแต่กำลังของแต่ละบุคคล ที่จะเจริญกุศลถึงระดับใด ขึ้นใด เป็นเรื่องที่จะต้องค่อย ๆ สะสมอบรมไปพร้อมกับปัญญา และบารมีอื่น ๆ ทั้งหมดก็ต้องอบรมเจริญไปเรื่อย ๆ ถ้ารู้ว่ามีกิเลสยังมากมาย และปัญญาที่จะตัดกิเลสนั้นก็ยาก เพราะว่ากิเลสมากเหลือเกิน

สำหรับผู้ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล จะมีการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติ เพราะฉะนั้น ก็จะต้องค่อย ๆ ขัดเกลากิเลสไปในแต่ละชาติจนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน จึงสามารถมีการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติเท่านั้น ชีวิตประจำวันตามความเป็นจริง อบรมเจริญปัญญาพร้อมด้วยบารมีอื่น ๆ ซึ่งจะขาดบารมีหนึ่งบารมีใดไม่ได้ เพราะว่าทุกบารมีเกี่ยวเนื่องกัน แม้แต่ในเรื่องของสัจจะ ในเรื่องของทาน ถ้าไม่มีสัจจะ ทานบารมีก็สำเร็จไปไม่ได้ และถ้าไม่มีสัจจะ การที่จะรักษาศีลให้สมบูรณ์ก็เป็นไปไม่ได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้น สัจจะจึงเป็นบารมีหนึ่งในบารมี ๑๐ ที่เกี่ยวเนื่องบารมีอื่น ๆ เป็นแกนสำคัญที่ทำให้บารมีอื่น ๆ เจริญขึ้น

ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อัครวรรค อรรถกถาอาฬวกสูตร

มีข้อความอธิบายความหมายของสังขจะว่า

บทว่า สขจํ ความว่า กิสังจะคัพทนี ย่อมปรากฏในอรรถหลายประการ คือ ย่อมปรากฏในวาจาสังขจะ ... ปรากฏในวิริตติสังขจะ (คือ ความตั้งอยู่ในความจริง คือ เว้นทุจริตกรรม) ... ปรากฏในทิวฐิสังขจะ (คือ ความจริงในความเห็นถูก) ... พราหมณสังขจะ ปรมัตถสังขจะ อริยสังขจะ

แสดงให้เห็นว่า มีหลายความหมาย แล้วแต่ที่จะใช้

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลย่อมทนม้วนน้ำได้ด้วยสังขจาวา บัณฑิตทั้งหลายย่อมกำจัดแม้พิษได้ด้วยสังขจะ เทพย่อมหลั่งน้ำนมด้วยสังขจะ บัณฑิตทั้งหลายดำรงอยู่ในสังขจะ ย่อมปรารถนาพระนิพพาน รสเหล่านี้อะไรหนึ่งมีอยู่ในแผ่นดิน สังขจะเที่ยวดีกว่า รสเหล่านั้น สมณะและพราหมณ์ดำรงอยู่ในสังขจะ ย่อมข้ามฝั่งแห่งชาติมรณะได้ ดังนี้

สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปเป็นของจริง ตรงตามลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ คือ กุศลเป็นกุศล อกุศลเป็นอกุศล นั่นก็คือสังขจะด้วย สังขจะเป็นสิ่งซึ่งสำคัญและจำเป็นในการดำเนินไปสู่พระนิพพาน **อรรถกถา มุนิสสูตร** มีข้อความที่แสดงว่า บุคคลที่เป็นผู้ตรึง มีสังขจะ เมื่อสะสมปัญญาขึ้นมาเห็นอะไรก็เป็นปัจจัยให้ปัญญาเกิดได้

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ได้ยินว่า ธิตาเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงสาวัตถี ลงจากปราสาทไปสู่โรงทอผ้า ในปราสาทชั้นล่าง เห็นคนทั้งหลายสอดกระสวยอยู่ จึงเกิดความคิดที่เปรียบกับกระสวยว่า กระสวยเป็นธรรมชาติตรง โอนนอ สัตว์ทั้งปวงละความคดทางกาย และทางวาจา พึงเป็นผู้มีจิตตรงเหมือนกระสวย

นางแม่ขึ้นสู่ปราสาทแล้ว ก็นึกถึงเรื่องนั้นบ่อย ๆ ไม่นานอนิจจลักษณะก็ปรากฏ และแม้ทุกขลักษณะและอนัตตลักษณะก็ปรากฏ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระคันธกุฏี ทรงเปล่งแสงสว่างให้นางเห็น ดุจประทับอยู่ ณ ที่นั้น เมื่อนางยืนประคองอัญชลี พระผู้มีพระภาคตรัสเทศนา เมื่อจบพระธรรมเทศนา ธิดาเศรษฐีก็ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

น่าจะเป็นอย่างนั้น ใช่มั้ย ทุกคนปรารถนาเหลือเกิน แต่ต้องมีการสะสม ซึ่งเป็นบารมี เมื่อมีการสะสมที่เป็นบารมีพร้อม แม้เพียงเห็นคนทั้งหลายสวดกระสวยทอดผ้า ก็ยังสามารถเกิดความคิดซึ่งต้องมีปัจจัยปรุงแต่งที่จะทำให้คิดอย่างนั้น เพราะว่าทำไมคนอื่นเห็นคนงานในโรงงานทอดผ้าก็ไม่เคยคิดอย่างนี้ แต่ผู้ที่สะสมปัญญาและบารมีอื่น ๆ มาแล้ว ก็เห็นว่า กระสวยเป็นธรรมชาติตรง สัตว์ทั้งปวงละความคดทางกายและทางวาจา พึงเป็นผู้มีจิตตรงเหมือนกระสวย

แม้เห็นแล้วก็ยังนึกถึงบ่อย ๆ ถึงการเป็นผู้ที่ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรม เพราะได้สะสมบารมีพร้อมที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงเปล่งแสงสว่างให้เห็นและทรงแสดงธรรม ซึ่งเมื่อจบพระธรรมเทศนา ธิดาเศรษฐีดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ดุจฉายเหลือเกินสำหรับผู้ที่ได้อบรมบารมีมาแล้ว

แต่ธิดาเศรษฐีคนนี้เป็นคนละคนกับธิดาช่างนุกที่เมืองอาฬวี ที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไปโปรดและตรัสถามว่า มาจากไหน ซึ่งนางก็ตอบว่า ไม่ทราบ พระพุทธเจ้าข้า เพราะนางไม่ทราบว่า นางมาปฏิสนธิในชาติไหน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า จะไปไหน นางก็ทูลว่า ไม่ทราบ เพราะนางก็ไม่ทราบว่า หลังจากโลกนี้แล้ว นางจะไปสู่นรกหรือจะไปสู่เทวโลก

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ไม่ทราบหรือ นางก็ทูลตอบว่า ทราบ พระพุทธเจ้าข้า เพราะว่าความตายเป็นของธรรมดา คนซึ่งเกิดมาแล้วไม่ตายไม่มี และเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ทราบหรือ นางก็กราบทูลว่า ไม่ทราบ พระพุทธเจ้าข้า เพราะไม่ทราบว่าตายวันไหน และเมื่อไร

เมื่อจบเทศนา ทาริกาช่างนุกนั้นก็เป็นผู้โสดาบัน แต่ถูกบิดาโกรธที่นางกลับข้า จึงเอากระสวยพุ่งถูนางตาย บิดาก็หลบหนีไปบวช ไม่นานก็ได้บรรลุนิพพาน

พระอรหันต์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ภิกษุนี้มีได้สมาธิตา ธิตานันตายตามกรรมของตน

ถ้าได้เข้าใจเรื่องสภาพธรรมจริง ๆ ก็จะได้รู้ว่า ทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัย แม้ในขณะนี้ ก็ต้องมีเหตุปัจจัยพร้อมที่จะทำให้สภาพธรรมคือแต่ละขณะจิตซึ่งดับไปแล้ว เกิดขึ้นเป็นไปต่าง ๆ

สำหรับความคิด ต้องวิจิตรตามการสะสม ถ้ามีคนไปที่โรงงานทอผ้าและเห็นคนสอดกระสวยในโรงทอผ้า ก็คงจะคิดกันไปต่าง ๆ นานา แต่ผู้ที่สะสมกุศลมาที่จะตรงต่อลักษณะของสภาพธรรม มีปัญญาที่ได้สะสมมาแล้ว ย่อมมีการคิดพิจารณาต่างกับคนอื่น ดังนั้น แม้เมื่อธิดาเศรษฐีขึ้นสู่ปราสาทแล้ว ก็นึกถึงเรื่องนั้นบ่อย ๆ ไม่นานอนิจจลักษณะก็ปรากฏ แม้ทุกขลักษณะและอนัตตลักษณะทั้งหลายก็ปรากฏ

แสดงให้เห็นถึงความวิจิตรของการสะสมของความคิด และการปรุงแต่งของการสะสมกุศลและปัญญาซึ่งละเอียดมาก ตั้งแต่ขั้นของการฟังพระธรรม พิจารณาพระธรรมจากชาติหนึ่งไปอีกชาติหนึ่ง ซึ่งพระธรรมที่ได้รับฟังบ่อย ๆ จะสะสมปรุงแต่งเป็นการพิจารณาลักษณะของสภาพธรรม จนกว่าจะสามารถรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ท่านผู้ฟังคงจะพิจารณาได้ว่า ขณะใดที่ไม่ได้ฟังพระธรรม ความคิดของท่านจะเป็นไปในเรื่องของอกุศล และขณะที่กำลังคิดเป็นไปในเรื่องของอกุศลจะตรงต่อลักษณะสภาพธรรมใหม่ ขณะนี้กำลังเห็นทางตา และคิดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ได้ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ต้องอาศัยการฟังพระธรรมมาก ๆ จึงจะทำให้ความคิดที่เคยคิดเรื่องอื่นมานาน ก็สามารถที่จะคิดพิจารณาเรื่องของธรรมในขณะที่ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยนั่นเอง ทำให้ปัญญาค่อย ๆ พิจารณาเห็นความเป็นจริงของสภาพธรรมในแต่ละพระพุทธรูปขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ไม่ว่าจะขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน สิ่งต่าง ๆ กำลังได้กลิ่น กำลังสัมผัสรส ซึ่งจะเห็นได้ว่า ชีวิตประจำวันปกติก็คือการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การสัมผัส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสต่าง ๆ

และขอให้เริ่มพิจารณาความคิดว่า เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว วันไหนที่จะทำให้ความคิด
หลังจากที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ได้ลิ้มรส ที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ตรงต่อลักษณะ
ของสภาพธรรม

ขอกล่าวถึงข้อความใน **สารัตถปกาสินี อรรถกถา สังยุตตนิกาย
นิทานวรรค อภิสมยสังยุตต์ อรรถกถาปุตตมังสสูตรที่ ๓** เพื่อท่านผู้ฟังจะได้
พิจารณาว่า การพิจารณาตรงลักษณะของสภาพธรรมแม้ในเรื่องเดียว ก็สามารถ
แทงตลอดไปจนกระทั่งถึงความตรงต่อลักษณะของสภาพทั้งหมดที่กำลังปรากฏ
ในขณะนี้ เพราะว่าในขณะนี้ก็ไม่พ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะฉะนั้น
เพียงธรรมเรื่องเดียวสามารถที่จะโยงสัมพันธ์ไปจนตลอดตั้งแต่อกุศล และเมื่อพิจารณา
เป็นกุศล ก็จะปรุงแต่งปัญญาจนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน-
บุคคล จนถึงความเป็นพระอรหันต์ได้ ซึ่งทั้งหมดขึ้นอยู่กับปัญญา และความคิด
ที่เป็นสังขารชั้นปรับปรุงแต่งให้ปัญญาเจริญขึ้น

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ได้ยินว่า ลากและสักการะเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาค เหมือนสมัย
ทรงสร้างสมพระบารมีที่ทรงบำเพ็ญตลอด ๔ อสงไขย จริงอยู่ บารมีทั้งหมดของ
พระผู้มีพระภาคนั้นเป็นประหนึ่งประมวลมาว่า เราจักให้วิบากในอัตภาพหนึ่ง
จึงยังหวังน้ำใหญ่คือลากและสักการะให้บังเกิด เหมือนเมฆใหญ่ตั้งขึ้นแล้วยังหวังน้ำ
ใหญ่ให้บังเกิดฉะนั้น

ชนทั้งหลายมีกษัตริย์และพราหมณ์เป็นต้น ต่างถือข้าว น้ำ ยาน ผ้า
ระเบียบดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้เป็นต้นมาจากที่นั้น ๆ พวกกันคิดว่า
พระพุทธเจ้าอยู่ที่ไหน พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่ที่ไหน พระผู้เป็นเทพแห่งเทพ ผู้องอาจ
กว่านระ ผู้เป็นบุรุษเยี่ยงราชาสี่ที่อยู่ไหน ดังนี้แล้ว จึงเสาะหาพระผู้มีพระภาค

ทุกคนก็เคยเสาะหามาแล้วในอดีต เพราะฉะนั้น ในสมัยนี้ก็ยังคงเสาะหา
ที่จะได้ฟังพระธรรมที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้แล้ว

ข้อความต่อไปมีว่า

ลำดับนั้น พระศาสดาประทับอยู่ ณ ที่สงัด ทรงพระดำริว่า ลามและสักการะใหญ่ได้เป็นของสมควรแก่พระพุทธเจ้าในอดีต ทั้งจะสมควรแก่พระพุทธเจ้าในอนาคต ภิกษุทั้งหลายประกอบด้วยสติและสัมปชัญญะอันกำหนดเอาอาหารเป็นอารมณ์ เป็นผู้วางตนเป็นกลาง ปราศจากฉันทราคะ ไม่มีความพอใจและความยินดี สามารถบริโภคหรือนอ หรือจะไม่สามารถบริโภค

ลามและสักการะที่เกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคและแก่สงฆ์นี้ รวมแล้วประมาณไม่ได้ นี่เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงปริวิตก เวลาที่ภิกษุสงฆ์มีลามสักการะมาก การที่จะบริโภคลามสักการะ จะบริโภคด้วยสติสัมปชัญญะหรือว่าจะเป็นอกุศล ซึ่งแม้แต่ในเรื่องอาหารเรื่องเดียว ก็จะทำให้ปัญญาสามารถพิจารณาสัมพันธ์ไปถึงสภาพธรรมต่าง ๆ จนกระทั่งปัญญาเกิดตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง

พระองค์ได้ทรงเห็นกัลยาณมิตรบางพวกผู้บวชใหม่ ผู้ไม่พิจารณาแล้วบริโภคอาหาร ครั้นพระองค์ทรงเห็นแล้ว ทรงพระดำริว่า เราบำเพ็ญบารมีสิ้นสี่อสงไขยแสนกัป จะได้บำเพ็ญเพราะเหตุแห่งปัจจัยจิวรเป็นต้นก็หาไม่ แต่ที่แท้บำเพ็ญเพื่อประโยชน์แก่พระอรหัตตอันเป็นผลสูงสุด ภิกษุแม้เหล่านี้บวชในสำนักเรา มิได้บวชเพราะเหตุแห่งปัจจัยมีจิวรเป็นต้น แต่บวชเพื่อประโยชน์แก่พระอรหัตตนั้นเอง บัดนี้ ภิกษุเหล่านั้นกระทำการที่ไม่เป็นสาระนั้นว่าเป็นสาระ และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์นั้นแลว่าเป็นประโยชน์ ธรรมสังเวชเกิดขึ้นแก่พระองค์ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนั้น พระองค์ทรงพระดำริว่า ถ้าจักสามารถบัญญัติปัญจมปาราคิกขึ้นได้ไซ้ เราจักจะพึงบัญญัติการบริโภคอาหารโดยไม่พิจารณาให้เป็นปัญจมปาราคิก แต่ไม่อาจทรงทำอย่างนี้ได้ เพราะว่าอาหารนั้นเป็นที่ต้องเสพประจำของสัตว์ทั้งหลาย แต่เมื่อเราตรัสไว้ ภิกษุเหล่านั้นก็จักเห็นข้อนั้นเหมือนปัญจมปาราคิก เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจักตั้งการบริโภคอาหารที่ไม่พิจารณานั้นว่า เป็นกระเจกธรรม เป็นข้อสังวร เป็นขอบเขต ซึ่งเหล่าภิกษุในอนาคตรำลึกแล้ว จักพิจารณาปัจจัย ๔ เสียก่อน แล้วบริโภค

นี่ก็เห็นความละเอียดของกิเลส ซึ่งคนธรรมดาคิดว่าเล็กน้อยเหลือเกิน คือการติดในรสอาหาร ในการบริโภคปัจจัย แต่พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริละเอียดรู้ว่าสิ่งใดเป็นมูลเป็นรากของอกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ถ้าจักสามารถบัญญัติปัญจมปาราชิกขึ้นได้ไซ้ร้ ก็คงพึงบัญญัติการบริโภคอาหารโดยไม่พิจารณาให้เป็นปัญจมปาราชิก

๑๙๖๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษา มหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๓

สำหรับอาบัติหนักที่จะทำให้พ้นภาวะของการเป็นภิกษุ คือ อาบัติปาราชิก มี ๔ ข้อ ได้แก่ การเสพเมถุน การมีภรรยา ๑ การถือเอาสิ่งของซึ่งไม่ใช่ของที่ถวาย มีราคาตามที่กำหนดไว้ ๑ การฆ่ามนุษย์ ๑ และการอวดอุตริมนุสธรรม ๑ ซึ่งถ้า ภิกษุรูปใดล่วงปาราชิก กระทำปาราชิก ภิกษุรูปนั้นก็พ้นจากภาวะความเป็นภิกษุ แต่สิ่งหนึ่งซึ่งเป็นมูลรากของอกุศล คือ การบริโภคอาหารโดยไม่พิจารณา แต่แม้กระนั้นพระองค์ก็ทรงพระดำริว่า อาหารนั้นเป็นสิ่งที่ต้องสั่งเสพเป็นประจำของ สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยที่ทั้งวันบริโภคแล้วบางครั้งจะไม่หลงลืมพิจารณา และถ้าเป็นอย่างนั้นพระภิกษุก็ต้องสิ้นภาวะความเป็นภิกษุ ถ้าทรงบัญญัติ ปัญจปาราชิก คือ การบริโภคอาหารโดยไม่พิจารณา

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ฟังพระธรรม ก็ได้เห็นพระกรุณาคุณของพระผู้มีพระภาค ที่พระองค์ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท เช่น ปัญจปาราชิก แต่ทรงแสดงธรรมซึ่ง เมื่อพระองค์ตรัสไว้ ภิกษุเหล่านั้นก็จะเห็นข้อนั้นเหมือนปัญจปาราชิก

ต้องเป็นผู้ที่ฟังพระธรรมแล้วละเอียด โดยเฉพาะผู้ที่ขัดเกลาจิตใจต้องรู้จักจริงๆ ว่า พระธรรมที่ทรงแสดงไว้มีคุณค่าที่จะช่วยทำให้ปัญญาเจริญขึ้น และกิเลสเบาบางลงได้

ต่อจากนั้นพระองค์ได้ทรงแสดงโทษของอาหาร ๔ คือ กวฬิงการาหาร ๑ ผัสสาหาร ๑ มโนสัจเจตนาหาร ๑ วิญญานาหาร ๑ ซึ่งท่านผู้ฟังก็ทราบแล้วว่า กวฬิงการาหาร ได้แก่ อาหารที่เป็นคำๆ ที่บริโภค ผัสสาหาร ได้แก่ ผัสสเจตสิก ซึ่งเกิดกับจิตทุกขณะ ทำกิจกระทบอารมณ์ มโนสัจเจตนาหาร ได้แก่ เจตนาเจตสิก ซึ่งเป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม และวิญญานาหาร ได้แก่ ปฏิสนธิจิตและวิบากจิต

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทางกันดาร ๕ อย่าง คือ

... ที่ที่มีใจรักยัย ชื่อว่าใจรักกันดาร ที่ที่มีสัตว์ร้ายมีราชสีห์และเสือโคร่งเป็นต้น
ชื่อว่าพาพกันดาร ที่ที่มีภัยโดยมนุษย์ ชื่อว่ามนุษย์กันดาร ที่ที่ไม่มีน้ำดื่มหรืออาบ
ชื่อว่านิรุทกันดาร ที่ที่ไม่มีสิ่งที่จะเคี้ยวหรือกิน โดยที่สุดแม้เพียงหัวเผือกเป็นต้น
ก็ไม่มี ชื่อว่าอุปปากขกันดาร

อนึ่ง ในที่ใดมีภัยทั้ง ๕ อย่างนี้อยู่ ที่นั้นชื่อว่ากันดารโดยแท้

สำหรับโทษของการติดข้องในกามพิงการอาหารที่บริโภคกันทุกวัน ซึ่งหลายท่าน
ก็คงไม่ได้พิจารณาเห็นโทษว่า ทำให้มีความติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส
ในโณภูมิจึงด้วย ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงอุปมาด้วยเรื่องสามีภรรยาเดินทางไกล
ในที่กันดาร มีข้อความว่า

ได้ยินว่า สองสามีภรรยาอุ้มลูกเดินทางกันดารประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ด้วย
เสบียงเล็กน้อย เขาเดินไปได้ ๕๐ โยชน์ เเสบียงหมด กระสับกระส่ายเพราะความหิว
นั่งที่ร่มไม้ใหญ่

ลำดับนั้นสามีได้กล่าวกับภรรยาว่า จากนั้นไปโดยรอบ ๕๐ โยชน์ ไม่มีบ้านหรือ
นิคม ฉะนั้นบัดนี้เราไม่สามารถจะกระทำกสิกรรมและโครัทกกรรมเป็นต้น
เป็นอันมากที่ผู้ชายจะพึงทำได้ มาเถิด เธอจงฆ่าเรา และกินเนื้อครึ่งหนึ่ง ทำเสบียง
ครึ่งหนึ่ง แล้วจงข้ามทางกันดารไปพร้อมกับลูก

ฝ่ายภรรยาบอกว่า บัดนี้ฉันไม่สามารถจะทำการมมีการรอดำยเป็นต้น
แม้มากที่ผู้หญิงจะพึงทำ มาเถิด ท่านจงฆ่าฉัน และกินเนื้อครึ่งหนึ่ง ทำเสบียง
ครึ่งหนึ่ง แล้วจงข้ามทางกันดารไปพร้อมกับลูก

สามีกก็กล่าวกับภรรยาอีกว่า ความตายย่อมปรากฏแก่คนสองคน เพราะเมื่อ
แม่ตาย ลูกอ่อนวันแม่เสียแล้วก็ไม่อาจจะมีชีวิตอยู่ได้ แต่ถ้าเราทั้งสองยังมีชีวิตอยู่
เราก็จะพึงมีลูกอีก เอาเถอะ เราจะฆ่าลูกน้อยในบัดนี้ ถือเอาเนื้อกิน ข้ามผ่านทาง
กันดาร

ลำดับนั้นแม่กล่าวกับลูกว่า เจ้าจงไปหาพ่อ ลูกก็ไปหาพ่อ

ครั้งนั้นพ่อของเด็กน้อยกล่าวว่า เราได้รับความทุกข์มิใช่น้อยเพราะภสสิกรรม และโครักขกรรมเป็นต้น ก็เพื่อจะเลี้ยงดูลูกน้อย เราไม่อาจฆ่าลูกได้ เธอนั่นแหละ จงฆ่าลูกของเธอ และกล่าวกับลูกน้อยว่า เจ้าจงไปหาแม่ ลูกก็ไปหาแม่

ครั้งนั้นแม่ของเด็กน้อยกล่าวว่า เมื่อเราอยากได้ลูก เราได้รับความทุกข์มิใช่น้อยด้วยการบวสรวงเทวดา ด้วยโควัตรและกุกกุวัตรเป็นต้นก่อน ไม่ต้องพูดถึง การบริหารครม เราไม่อาจฆ่าลูกได้ และกล่าวกับลูกน้อยว่า เจ้าจงไปหาพ่อเถิด

กุกกุวัตร คือ ความประพฤดิเยี่ยงสุนัข โควัตร คือ การประพฤดิเยี่ยงโค

ลูกน้อยนั้นเมื่อเดินไปในระหว่างพ่อแม่ที่นั่นแหละ ตายแล้วด้วยประการฉะนี้ สองสามีภรรยาเห็นดังนั้น คร่ำครวญ ถือเอาเนื้อลูกเคี้ยวกิน เดินทางไปโดยนัยที่ กล่าวแล้ว

อาหารคือเนื้อลูกของสองสามีภรณานั้น มิใช่กินเพื่อจะเล่น มิใช่กินเพื่อจะ มัวเมา มิใช่กินเพื่อประดับ มิใช่กินเพื่อตกแต่ง เพราะปฏิฆด้วยเหตุ ๙ ประการ เป็นอาหารเพื่อข้ามผ่านทางกันดารอย่างเดียวนั่น

หากจะถามว่า เพราะปฏิฆด้วยเหตุ ๙ ประการ อะไรบ้าง พึงแก้ว่า เพราะเป็นเนื้อของผู้ร่วมชาติ ๑ เพราะเป็นเนื้อของญาติ ๑ เพราะเป็นเนื้อของบุตร ๑ เพราะเป็นเนื้อของบุตรที่รัก ๑ เพราะเป็นเนื้อเด็กอ่อน ๑ เพราะเป็นเนื้อดิบ ๑ เพราะไม่เป็นโครส ๑ เพราะไม่เค็ม ๑ เพราะยังไม่ได้ปรุง ๑

จริงอยู่ สองสามีภรณานั้นเคี้ยวกินเนื้อบุตรนั้นซึ่งปฏิฆด้วยเหตุ ๙ ประการ เหล่านั้น ด้วยประการฉะนี้ จึงมิได้เคี้ยวกินด้วยความยินดีจิตใจ แต่ตั้งอยู่ในภาวะ กลาง ๆ นั่นเอง คือ ในการบริโภคโดยไม่มี ความพอใจและยินดี มีใจแตกทำลาย เคี้ยวกินแล้ว เขาจะได้เอาเนื้อที่ติดกระดูกเอ็นและหนังออกแล้วเคี้ยวกินแต่เนื้อที่ล่ำ ๆ คือเนื้อที่ดี ๆ เท่านั้นก็หาไม่ เคี้ยวกินเฉพาะเนื้อที่อยู่ตรงหน้า ไม่ได้เคี้ยวกินตาม ที่ต้องการจนล้นคอหอย แต่เคี้ยวกินทีละน้อย ๆ พอยังชีพให้เป็นไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น มิได้หวงกันและกันเคี้ยวกิน เคี้ยวกินด้วยใจที่บริสุทธิ์จริง ๆ ปราศจากมลทินคือ ความ ตระหนี่ มิได้เคี้ยวกินอย่างมกมายว่า พวกเราเคี้ยวกินเนื้ออย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็น เนื้อมฤคหรือเนื้อนกยูงเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม แต่เคี้ยวกินทั้งที่รู้ว่า เป็นเนื้อของ

ลูกรัก ไม่ได้เคี้ยวกินโดยปรารถนาว่า ไฉนหนอ เราพึงเคี้ยวกินเนื้อลูกเห็นปานนี้อีก แต่เคี้ยวกินโดยไม่ปรารถนา มิได้สั่งสมด้วยตั้งใจว่า เราเคี้ยวกินเพียงเท่านี้ในทางกันดาร เมื่อพ้นทางกันดารแล้ว จักเอาเนื้อที่เหลือไปปรุงด้วยรสเค็มรสเปรี้ยว เป็นต้นเคี้ยวกิน

แต่เมื่อล่วงกันดารไปแล้วคิดว่า พวกชนในเมืองจะเห็น จึงฝังไว้ในดินหรือเอาไฟเผา มิได้ถือตัวหรือโอ้อวดว่า ใครอื่นจะได้เคี้ยวกินเนื้อบุตรเห็นปานนี้อย่างเรา แต่เคี้ยวกินโดยขจัดความถือตัวและโอ้อวดเสียได้ มิได้เคี้ยวกินอย่างดูหมิ่นว่า ประโยชน์อะไรด้วยเนื้อนี้ซึ่งไม่เค็ม ไม่เปรี้ยว ยังไม่ได้ปิ้ง มีกลิ่นเหม็น แต่เคี้ยวกินโดยปราศจากความดูหมิ่น ไม่ดูหมิ่นกันและกันว่า ส่วนของท่าน ส่วนของเรา บุตรของท่าน บุตรของเรา แต่มีความพร้อมเพรียงบันเทิงเคี้ยวกิน

... สองสามีภรรยานั้นเมื่อเคี้ยวกินเนื้อลูกรักซึ่งเป็นของปฏิภูล ไม่ได้เคี้ยวกินด้วยความยินดีติดใจ แต่ตั้งอยู่ในภาวะกลาง ๆ นั้นเอง คือ ในการบริโภคโดยไม่มี ความพอใจและยินดีเคี้ยวกินแล้วฉันใด พึงบริโภคอาหารโดยไม่มี ความพอใจและยินดีฉันนั้น

เหมือนอย่างว่า สองสามีภรรยานั้นจะได้เอาเนื้อที่ติดกระดูกเอ็นและหนังออก เคี้ยวกินแต่เนื้อที่ล่ำ ๆ คือเนื้อที่ดี ๆ เท่านั้นก็หาไม่ แต่เคี้ยวกินเนื้อที่หยาบถึงเท่านั้นฉันใด ภิกษุไม่พึงใช้หลังมือเขี่ยข้าวแห้งและกับข้าวแข็งเป็นต้นออก ไม่แสดงความ เจาะจงดูจนกระทั่งจวบและดูไก่ มิได้เลือกเฉพาะโภชนะที่ดีซึ่งผสมเนยใสและเนื้อ เป็นต้นในที่นั้น ๆ บริโภค พึงบริโภคตามลำดับดูจราชสีห์ฉันนั้น

เหมือนอย่างว่า สองสามีภรรยานั้นมิได้เคี้ยวกินตามที่ต้องการจนล้นคอหอย แต่เคี้ยวกินทีละน้อย ๆ พอยังชีพให้เป็นไปในวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น ไม่บริโภคตามที่ต้องการจนเรอ ดูจพวกพรหมณ์ที่มีอาหารอยู่ในมือเป็นต้นบางคน เว้นโอกาสสำหรับคำข้าว ๔-๕ คำไว้ แล้วบริโภคดูพระธรรมเสนาบดี

เล่ากันว่า พระธรรมเสนาบดีเถระนั้น (คือ ท่านพระสารีบุตร) ดำรงความเป็น ภิกษุอยู่ ๔๕ พรรษา กล่าวว่า แม้วันหนึ่งเราก็มิได้ฉันอาหารจนสำรอกออกมาเป็น รสเปรี้ยวภายหลังฉันอาหาร ดังนี้ เมื่อบันลือสีหนาทได้กล่าวคาถานี้ว่า

ภิกษุจดฉันคำข้าว ๔-๕ คำ ฟุ้งดีมน้ำ พอที่จะอยู่อย่างสบายสำหรับภิกษุผู้มีใจเด็ดเดี่ยว

เหมือนอย่างว่า สองสามีภรรยานั้นจะได้หวงกันและกันเคี้ยวกินก็หาไม่ แต่เคี้ยวกินด้วยใจที่บริสุทธิ์จริงๆ ปราศจากมลทินคือความตระหนี่ ฉนฺได ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ได้บิณฑบาตแล้วไม่ตระหนี่ คิดว่า เมื่อภิกษุรับบิณฑบาตนี้ ได้ทั้งหมด เราก็จักให้ทั้งหมด เมื่อรับได้ครึ่งหนึ่ง เราจักให้ครึ่งหนึ่ง ถ้าจักมีบิณฑบาตเหลือจากที่ภิกษุรับไป เราจักบริโภคเอง ดังนี้ ตั้งอยู่ในสาราณียธรรมมั่นคงบริโภค

เหมือนอย่างว่า สองสามีภรรยานั้น มิได้เคี้ยวกินอย่างงมงายว่า พวกเราเคี้ยวกินเนื้ออย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นเนื้อมฤคหรือเนื้อนกยูงเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม แต่เคี้ยวกินทั้งที่รู้ว่าเป็นเนื้อของลูกรัก ฉนฺได ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ได้บิณฑบาตแล้วพึงคิดว่า กวฬิงการาหารย่อมไม่รู้ว่าจะเราทำกายที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ ให้เจริญ แม้กายก็ไม่รู้ว่าจะกวฬิงการาหารทำให้เจริญ ดังนี้ พึงละความงมงายบริโภค ด้วยอาการอย่างนี้ จจริงอยู่ กวฬิงการาหารนี้ ภิกษุพึงเป็นผู้ไม่งมงายบริโภค แม้ด้วยสติสัมปชัญญะ

เป็นเรื่องของสามีภรรยาที่บริโภคน้ำเนื้อของลูก เปรียบเทียบให้เห็นถึงการไม่ควรติดในรสอาหาร เพราะว่าควรบริโภคน้ำเนื้อเพียงเพื่อให้ร่างกายเป็นไปได้ และสำหรับผู้มีปัญญาก็จะรู้ว่า ในขณะที่บริโภคนั้น รูปมีลักษณะอย่างไร และการบริโภคน้ำเนื้อก็เพื่อร่างกายที่จะดำรงอยู่ ซึ่งกายก็เป็นรูปและไม่รู้ว่าจะแม้ว่าอาหารที่เข้าไปสู่ร่างกายนั้นทำให้ร่างกายนั้นเจริญ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของปัญญาซึ่งจะค่อยๆ ดำเนินไป แม้ในขณะที่บริโภคน้ำเนื้อปัญญาก็สามารถเกิดได้ แล้วแต่ว่าจะเป็นโดยนัยใด

ข้อความต่อไปมีว่า

เหมือนอย่างว่า สองสามีภรรยานั้น ไม่เคี้ยวกินด้วยตั้งความปรารถนาว่า ใจหนอ เราพึงเคี้ยวกินเนื้อลูกเห็นปานนี้แม้อีก แต่พอพ้นความปรารถนาไปแล้วก็เคี้ยวกิน ฉนฺได ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ได้โภชนะอันประณีตแล้วคิดว่า ใจหนอ

เราฟังได้โกชนะเห็นปานนี้ในวันพรุ่งนี้ก็ดี ในวันต่อไปก็ดี ก็แฉครั้นได้โกชนะที่
เศร้าหมองก็คิดว่า วันนี้เราไม่ได้โกชนะอันประณีตเหมือนวันวาน มิได้ทำความ
ปรารภนาหรือเศร้าใจ เป็นผู้ปราศจากความอยาก ระลึกถึงโอวาทนี้ว่า

ชนทั้งหลายย่อมไม่เศร้าโศกถึงอาหารที่เป็นอดีต ย่อมไม่พะวงถึงอาหารที่เป็น
อนาคต ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยอาหารที่เป็นปัจจุบัน ฉะนั้น ผิพพรรณจึงผ่องใส
พึงบริโภควัสดุคิดว่า จักยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยอาหารอันเป็นปัจจุบันเท่านั้น

นี่คือปัญญาในชีวิตประจำวันจริง ๆ ซึ่งทุกคนก็บริโภควัสดุหลายครั้ง และ
ทุกครั้งก็บริโภควัสดุด้วยกุศลหรือด้วยอกุศล หรือด้วยปัญญาที่พิจารณาในขณะที่
บริโภค แสดงให้เห็นว่า กว่ากุศลจิตจะค่อย ๆ เกิด ค่อย ๆ เจริญขึ้น ค่อย ๆ มีปัญญา
ตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมจนกระทั่งเป็นปัญญาขั้นต่าง ๆ ที่จะถึงความรู้แจ้ง
อริยสัจจธรรม ต้องอาศัยการฟัง การพิจารณา ฟังแล้วก็ฟังอีก

วันนี้กลับไปบริโภคอาหาร คงไม่คิดอย่างนี้แน่ ๆ ไซ้ใหม่ ทั้ง ๆ ที่ได้ฟังแล้ว
แสดงให้เห็นว่า บังคับบัญชาไม่ได้ เพราะว่าพระธรรมที่ทรงแสดงเป็นสัจจธรรม
แต่เมื่อปัญญาของบุคคลนั้นยังไม่เจริญถึงขั้นที่จะเห็นตามความเป็นจริงอย่างนั้น
ก็ต้องอาศัยการฟังอีก พิจารณาอีก อบรมเจริญไปอีก จนกว่าจะเห็นธรรมใน
ชีวิตประจำวันโดยตลอดว่าเป็นสัจจธรรม ไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ ซึ่งทางลิ้น ก็ต้องมีการบริโภคเป็นประจำ และหลงลืมสติเป็นประจำ
ไม่ได้พิจารณาเป็นประจำ เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยพระธรรม คือ ฟังแล้วฟังอีก
นั่นเอง

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง สองสามีภรรยานั้น มิได้สั่งสมด้วยคิดว่า เราจักเคี้ยวกินเนื้อลูกเท่านี้
ในทางกันดาร ล่วงทางกันดารไปแล้ว จักเอาเนื้อลูกส่วนที่เหลือไปปรุงด้วยรสเปรี้ยว
เป็นต้นเคี้ยวกิน แต่เมื่อล่วงทางกันดารไปแล้วคิดว่า พวกชนในเมืองนั้นจะเห็น
จึงฝังไว้ในดินหรือเอาไฟเผา ฉนใด ภิกษุก็ฉนนั้นเหมือนกัน ระลึกถึงโอวาทนี้ว่า

ได้ข้าวหรือน้ำก็ตาม ของเคี้ยวหรือผาก็ตาม ไม่พึงสังสม เมื่อไม่ได้สิ่งเหล่านั้น ก็ไม่พึงสะดุ้ง ถือเอาพอยังอดภาพให้เป็นไปจากปัจจัย ๔ ตามที่ได้นั้น ๆ ส่วนที่เหลือ แจกจ่ายแก่เพื่อนสพรหมจารี เว้นการสังสมบริโภค

อนึ่ง สองสามีภรรยานั้นมิได้ถือตัวหรือโอ้อวดว่า ใครอื่นจะได้เคี้ยวกินเนื้อบุตร เห็นปานน้อยอย่างเรา แต่เคี้ยวกินโดยขจัดความถือตัวและความโอ้อวดเสียได้ ฉันท ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ได้โภชนะอันประณีตแล้ว ไม่พึงถือตัวหรือโอ้อวดว่า เราได้ จีวรและบิณฑบาตเป็นต้น พึงพิจารณาว่า การบวชนี้มิใช่เหตุแห่งจีวรเป็นต้น แต่ การบวชนี้เป็นการบวชเพราะเหตุแห่งพระอรหันต์ แล้วพึงบริโภคโดยปราศจากความ ถือตัวและโอ้อวดที่เคี้ยว

คฤหัสถ์ก็บริโภคอย่างนี้ได้ ขณะที่กำลังรับประทานอาหารก็รับประทาน โดยปราศจากความถือตัวและความโอ้อวดเวลาที่กุศลจิตเกิด แต่เวลาที่หลงลืมสติ และอกุศลจิตเกิด บางท่านอาจจะมีการสะดุ้งที่มีความโอ้อวดในอาหารที่รับประทาน ก็ได้ เพราะเป็นอาหารที่ปรุงอย่างประณีต ขณะนั้นก็มีความรู้สึกว่า อาหารนี้เป็น อาหารที่ประณีตกว่าอาหารอื่น ๆ

อนึ่ง สองสามีภรรยานั้นมิได้เคี้ยวกินอย่างดูหมิ่นว่า ประโยชน์อะไรด้วยเนื้อที่ไม่เค็ม ไม่เปรี้ยว ยังไม่ได้บั้ง มีกลิ่นเหม็น แต่เคี้ยวกินโดยปราศจากความดูหมิ่น ฉันท ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ได้บิณฑบาตแล้วไม่พึงดูหมิ่นบิณฑบาตว่า ประโยชน์อะไรด้วยภักที่เลว ไม่มีรสชาติอย่างอาหารม้า อาหารโค จงเอาไปใส่ในรางสุนัข หรือไม่ดูหมิ่นทายกอย่างนี้ว่า ใครจักบริโภคภักนี้ได้ จงให้กาและสุนัขเป็นต้นเถิด ระลึกถึงโอวาทนี้ว่า

เขาอุ้มบาตรเที่ยวไป ไม่ไปก็ทำเป็นไป ไม่พึงดูหมิ่นทานที่น้อย ไม่พึงดูหมิ่น ผู้ให้ ดังนี้ พึงบริโภค

๑๙๖๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๓

อนึ่ง สองสามีภรรยานั้นมิได้ดูหมิ่นกันและกันว่า ส่วนของท่าน ส่วนของเรา บุตรของท่าน บุตรของเรา แต่มีความพร้อมเพรียงบันเทิงเคี้ยวกิน ฉันทิ ภิษุก็ ฉันทินั้นเหมือนกัน ได้บิณฑบาตแล้ว ไม่พึงดูหมิ่นใคร ๆ อย่างที่ภิษุบางพวกดูหมิ่น เพื่อนสหพรหมจารีผู้มีศีลว่า ใครจักให้แก่คนอย่างพวกท่าน พวกท่านเป็นผู้ไม่มีเหตุ เทียวสิ้นลัมที่ธรณีประตุ แม้มารดาผู้บังเกิดเกล้าของท่านก็ไม่สำคัญขงที่จะให้ แต่พวกเราย่อมได้จีวรเป็นต้นที่ประณีตในที่ที่ไปแล้ว ๆ อย่างที่พระองค์หมายตรัสไว้ว่า ภิษุนั้นดูหมิ่นภิษุเหล่าอื่นผู้มีศีลเป็นที่รักโดยลาภสักการะและสรรเสริญนั้น ภิษุทั้งหลาย ขอนั้นย่อมมีแก่โฆชะบุรุษนั้น เพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ตลอด กาลนาน ดังนี้ พึงเป็นผู้พร้อมเพรียงบันเทิงบริโภคกับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งปวง

จะเห็นได้ว่า แม้แต่เพียงเรื่องสั้น ๆ เท่านั้น แต่การคิดการพิจารณายาว ตลอดไปได้ ในทางที่เป็นกุศลก็คิด ตรึกได้มาก เปรียบเทียบเป็นเรื่อง ๆ ไป แต่สำหรับ บางท่านซึ่งเป็นอกุศล ก็ผ่านไป ไม่เห็นประโยชน์เลย ในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาค ทรงแสดง ซึ่งจะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ที่สะสมปัญญา ความคิดไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การ บริโภคอาหารเท่านั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า ปริญญาเต ได้แก่ การกำหนดรู้ด้วยปริญญา ๓ เหล่านี้

ที่ใช้คำว่า กำหนด บางท่านก็รู้สึกว่ายาก กำหนดรู้ จะให้ทำอย่างไร แต่ถ้าพิจารณาด้วยสติสัมปชัญญะ ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏอย่างถาวร โดยละเอียดรอบ นั้นคือความหมายของการรู้สภาพธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง เพราะว่าขณะนั้นสภาพธรรมก็กำลังปรากฏ บางท่านสติสัมปชัญญะก็เกิดและเพียง

ระลึก แต่การที่จะให้ปัญญารู้ชัดในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ว่าไม่มีความเข้าใจธรรมใด ๆ เลย และเมื่อสติระลึกก็คอยจดจ้องที่จะให้ประจักษ์ การเกิดดับ หรือให้นามรูปปริเฉทญาณเกิดขึ้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย แต่ต้องเป็นผู้ที่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเป็นเบื้องต้น

เพราะฉะนั้น การแสดงหนทางที่จะไปสู่การเจริญมรรคมีองค์ ๘ ต้องเริ่มจากความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้ามีใครบอกหนทางปฏิบัติโดยที่ไม่ต้องเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเลย ไม่มีทางที่ปัญญาจะเจริญได้ แต่ถ้าใครก็ตามแม้ไม่พูดเรื่องการอบรมเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ แต่ช่วยให้คนอื่นเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตรง คือ ลักษณะของรูปธรรมเป็นรูปธรรมอย่างไร ลักษณะของนามธรรมเป็นนามธรรมอย่างไร เมื่อมีความเข้าใจขึ้น ๆ นั่นคือหนทางที่จะนำไปสู่การเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งต้องเริ่มจากความเข้าใจที่ถูกต้อง

และจะเห็นได้ว่า แม้ในเรื่องของธรรมในชีวิตประจำวัน คือ การบริโภคอาหาร เมื่อพิจารณาด้วยดี เป็นผู้ที่เข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน ก็สามารถระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยที่ไม่ใช่ว่า จะทำ แต่อาศัยความเข้าใจจริง ๆ จากการที่ได้ฟังเรื่องลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเป็นปัจจัยทำให้สติเกิดระลึก เพื่อที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมตามที่ได้ยินได้ฟังถูกต้องตามความเป็นจริง

ฟังเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ฟังเรื่องจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส จิตคิดนึก ฟังเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ฟังเรื่องนามธรรมรูปธรรมบ่อย ๆ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิดก็หมายความว่า ยังไม่มีปัจจัยที่จะให้สติปัฏฐานระลึกว่า ในขณะที่เห็นจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องการเห็นที่ได้ฟัง แต่ขณะที่เห็นจริง ๆ ในขณะนี้ เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ เป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เสียงกระทบทำให้เกิดจิตได้ยินฉันใด ความเข้าใจเรื่องลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมอย่างละเอียด อย่างถึถ้วน อย่างหนักแน่น อย่างมั่นคงไม่หลงลืม ก็เป็นปัจจัยทำให้สติปัฏฐานระลึกในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก แต่ถ้า

ไม่มีเสียงกระทบหู จิตได้ยินเกิดไม่ได้ฉันใด ถ้าไม่มีความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และจะให้สติปัญญานเกิดระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมในขณะนี้ ก็ย่อมเป็นไปไม่ได้

ข้อความต่อไปใน **อรรถกถาปุตตมมังสสูตร** มีว่า

บทว่า ปริยญาเต ได้แก่ การกำหนดรู้ด้วยปริยญา ๓ เหล่านี้ คือ ญาตปริยญา ตีรณปริยญา ปหานปริยญา

ในขณะที่บริโภคอาหาร ปริยญาทั้ง ๓ สามารถเกิดได้

กำหนดอย่างไร (พิจารณารู้อย่างไร) คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรู้ชัดว่า ชื่อว่ากาวพิงการาหารนี้เป็นรูป มีโอชาเป็นที่ ๘ (โอชัฏฐมกรุป)

โอชัฏฐมกรุปกระทบในที่ไหน กระแทบที่ชีวหาปสาท ชิวหาปสาทอาศัยอะไร อาศัยมหาภูตรูป ๔ รูปมีโอชาเป็นที่ ๘ ชิวหาปสาท มหาภูตรูป อันเป็นปัจจัยแห่ง ชิวหาปสาทนั้น ธรรมเหล่านี้ ดังว่ามานี้ ชื่อว่ารูปขันธ์

ไม่พ้นจากปกติชีวิตประจำวันเลย แต่ปัญญาสามารถพิจารณา เมื่อเข้าใจแล้ว ก็ระลึกรู้ได้ และแทงตลอดในลักษณะของรูป แม้อาหาร หรือชีวหาปสาท หรือ มหาภูตรูป

เมื่อภิกษุกำหนดรูปขันธ์ ธรรมอันมีผัสสะเป็นที่ ๕ ที่เกิดขึ้น ชื่อว่ารูปขันธ์ ๔

ธรรมอันมีผัสสะเป็นที่ ๕ ซึ่งเป็นรูปขันธ์ ๔ คือ ผัสสะ ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ เจตนา ๑ วิญญาณ ๑

จะไม่รู้ลักษณะของนามธรรมได้ไหม ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจในขณะที่รสกำลังปรากฏ และรู้ว่าเป็นรูป เพราะฉะนั้น สภาพรู้ในขณะนั้นซึ่งได้แก่ ผัสสะ เวทนา สัญญา เจตนา วิญญาณ แล้วแต่ว่าขณะนั้นสติสามารถรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมใด เพราะว่าความรู้สึกลักษณะที่กำลังรับประทานอาหารก็มี ความจำในอาหารที่กำลังรับประทานก็มี หรือเจตนา ความตั้งใจ จงใจในขณะที่รับประทานอาหารก็มี

เพราะฉะนั้น ขณะนั้นก็แล้วแต่ว่าปัญญาสามารถพิจารณารู้พร้อมสติในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม

ธรรมแม้ทั้งหมดเหล่านี้ ชื่อว่าขั้น ๕ โดยสังเขปย่อมาเป็นเพียงนามรูป ภิกษุในครั้งนั้นกำหนดธรรมเหล่านั้น โดยลักษณะพร้อมด้วยกิจ แล้วแสวงหาปัจจัยของธรรมเหล่านั้น ย่อมเห็นปัจจุสมุปบาทอันเป็นอนุโลม ด้วยอันดับคำเพียงเท่านี้ เป็นอันภิกษุในครั้งนั้นกำหนดรู้กวฬิงการาหารด้วยญาณปริยญา เพราะเห็นนามรูปพร้อมด้วยปัจจัยโดยมุขคือกวฬิงการาหารตามความเป็นจริง

ถอยกนามรูปพร้อมด้วยปัจจัยนั้นขึ้นสู่ลักษณะ ๓ ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วพิจารณาเห็นด้วยอนุปัสสา ๗ ด้วยอันดับคำเพียงเท่านี้ เป็นอันเธอ กำหนดรู้กวฬิงการาหารนั้น กล่าวคือญาณเป็นเครื่องแทงตลอดและพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ด้วยตริณปริยญา ก็กวฬิงการาหารนั้น เป็นอันเธอกำหนดรู้ด้วยปหานปริยญา เพราะกำหนดรู้ด้วยอนาคามีมรรคอันคร่าเสียซึ่งฉันทราคะในนามรูปนั่นเอง

เมื่อไหร่จะถึงวันนั้น ก็ต้องค่อย ๆ ฟังพระธรรม และอบรมไปเรื่อย ๆ ที่จะให้สติปัญญาเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม โดยต้องเข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขั้นการฟังละเอียดขึ้น เพื่อที่จะเป็นปัจจัยให้เมื่อสติเกิดปัญญาสามารถรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริงได้

ถ. ที่กล่าวว่า โดยมีกวฬิงการาหารเป็นมุข ช่วยอธิบายคำว่า มุข

สุ. มุข หมายความว่า เป็นเบื้องต้น ปัญญาเกิดแต่การบริโภคอาหาร ปัญญาเป็นลำดับตั้งแต่ญาณปริยญา ตริณปริยญา ปหานปริยญา

ถ. คือ โดยสติเกิดในขณะที่บริโภคอาหาร ก็สามารถแทงตลอดทั้งนามและรูปได้

สุ. จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรม ละความยินดีพอใจในกามคุณ ๕ ได้

ถ. ปฏิจจสมุปบาทมีธรรม ๑๒ ประการ แต่ทำไมรับประทานข้าวแล้วเจริญสติปัญญาจนกระทั่งเรื่อยไปตามลำดับที่ว่ามาทั้งหมดนี้ได้ ไม่เข้าใจเลย

ส. ถ้าอาหารไม่กระทบลิ้น การรับรู้รสจะมีได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ขณะที่กำลังบริโภคต้องมีความรู้สึกในขณะนั้น ในขณะที่บริโภคสอระอยเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ความยินดีในอาหารนั้น เรื่อยไปเป็นข้อ ๆ สามารถที่จะเข้าใจได้ในขณะนั้น เพราะว่า ปฏิจจสมุปบาทก็ไม่ได้อยู่ในตำรา แต่ในขณะที่ผัสสะกำลังกระทบอารมณ์ เวทนามีความยินดีพอใจในอาหารก็มี ตลอดไปจนกระทั่งถึงการยึดมั่น จนกระทั่งถึงกรรมจนกระทั่งถึงการเกิด

ถ. ตรงนี้ผมติด จากอุปาทาน และตอนเกิดภพ เกิดชาติ ไม่เข้าใจว่า จะไปได้ได้อย่างไร

ส. ผู้ที่มีปัญญาย่อมรู้ว่า ถ้ายังมีความยินดีพอใจยึดมั่นอยู่ ภพชาติไม่สิ้นสุด ก็จะต้องมีการกระทบ มีการแสวงหา มีความยินดี มีความพอใจเรื่อยไป ไม่จำเป็นต้องเรียง เอาตำรามากางว่า ปฏิจจสมุปบาทมีองค์อะไรบ้าง แต่ในขณะที่กำลังเกิดความยินดีพอใจ ถ้าสติสัมปชัญญะเกิดบุคคลนั้นย่อมรู้ว่า ไม่สิ้นภพชาติ เพราะยังมีความยินดีพอใจอยู่

ถ. ที่ท่านบอกว่า ฟังบริโภคตามลำดับเหมือนราชสีห์ เป็นอย่างไร

ส. อาหารที่บริโภคมีหลายอย่าง บางอย่างก็อร่อยถูกปาก บางอย่างก็อร่อยถูกปากน้อย หรือบางอย่างอาจจะไม่ถูกปากเลย แต่ถ้าเป็นผู้ที่บริโภคด้วยสติสัมปชัญญะ จะเลือกบริโภคเฉพาะที่ถูกปากอย่างเดียว หรือแล้วแต่อาหารที่อยู่เฉพาะหน้าก็บริโภคได้ ไม่ว่าจะพอใจหรือไม่พอใจในอาหารนั้น

ถ. ไม่เข้าใจว่า ราชสีห์บริโภคอย่างไร

ส. คือ ไม่เลือก บริโภคอาหารที่อยู่ตรงหน้า

ผู้ฟัง การบริโภคอาหารในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องใหญ่มาก อย่างที่ดอกเตอร์ชินวุฒิถามถึงการบริโภคอย่างราชสีห์ อาจารย์ได้อธิบายก็เข้าใจเพิ่มขึ้นว่า เป็นการบริโภคเฉพาะหน้า ถ้าทำแค่นั้นก็เรียกว่าดีมากแล้ว เวลานี้ถ้าพวกเราไปปฏิบัติคารเขา

เอาอาหารมา ๓ – ๔ อย่าง ดี ๆ ทั้งนั้นก็ยังต้องเลือก และน้ำจิ้มก็ยังต้องเลือกกว่า
อย่างไหนจึงจะอร่อย กิเลสนี้ละเอียดยับเยิน สติที่จะระลึกในขณะที่บริโภคอาหารจึง
เกิดยาก ตัวอย่างที่พระสูตรนี้ยกมาผมว่าดีมาก ถ้าเราระลึกได้บ่อย ๆ ว่า การบริโภค
อาหารเปรียบเสมือนการบริโภคเนื่อบุตรในทางกันดาร คงจะช่วยให้ แต่กลับไปเย็นนี้
ไม่รู้จะนึกได้หรือเปล่า อาหารบนโต๊ะมีไม่กี่อย่าง อันไหนใกล้ก็เอาก่อน รับประทาน
เฉพาะหน้าได้ก็เรียกว่าดีแล้ว ไม่ต้องเอื้อม สำหรับตัวผมเองเวลาบริโภคอาหาร ตอนนี้
ก็พยายาม แต่ยังไม่ได้อธิบายเท่าที่อาจารย์ได้พูดมา พิจารณาแต่ว่าแม้ไม่อร่อย
โทสะก็ไม่เกิด เพื่อยุติ เพื่อกินนี้ผ่านพ้นไปจะได้ไม่หิว เพื่อบำบัดทุกข์เวทนาเก่า
ได้แค่นั้นเอง เพราะว่าสำหรับตัวเองเรื่องอาหารเป็นเรื่องใหญ่ วังไปหาจนทั่ว

ส. ถ้าจิตเป็นกุศลรู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ซึ่งจะเห็นว่า
โลภะในขณะบริโภคอาหารมีมากแค่ไหน ถ้าไม่เห็นก็ยังคงเล็งยากและเลือกมาก
แต่ถ้าเป็นผู้ที่เห็นโทษของอกุศล รู้ว่าโลภะมากอยู่แล้ว ก็ยังมากอีกในขณะกำลังบริโภค
อาหารแต่ละชนิด แต่ละวัน แต่ละมื้อ ก็จะทำให้เป็นผู้ที่ขัดเกลา มีความอดทนใน
อาหารที่กำลังบริโภคได้

นี่เป็นประโยชน์ที่จะทำให้เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะรู้สภาพธรรมตรงตาม
ความเป็นจริงในขณะนั้น เพราะว่าโลภะมีมาก ถ้าไม่เห็นตามความเป็นจริงก็ไม่ละ
ผู้ที่ละโลภะได้ ต้องเห็นโลภะตามความเป็นจริง ซึ่งโลภะไม่ใช่สภาพธรรมที่ดี
เป็นอกุศลธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าเห็นและรู้ตัวว่ามีมาก ก็ควรที่สติสัมปชัญญะจะเกิด
เห็นโทษในขณะนั้น และค่อย ๆ ละคลาย

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า ปรนญางามคุณิโก เป็นอันธกัณหาการเกิดแห่งกามคุณ ๕ แต่ในที่นี้
ปริยญา ๓ (อีกนัยหนึ่ง) ได้แก่ เอกปริยญา สัพพปริยญา มूलปริยญา

ถามว่า เอกปริยญาเป็นไฉน.

แก้ว่า ภิกษุใดพิจารณารู้ต้นหามีรสเป็นอันเดียวในชีวนหาทวาร ภิกษุนั้นชื่อว่า
พิจารณาราคะอันเป็นไปในกามคุณ ๕

เพราะเหตุไร เพราะตณหานั้นแลเกิดขึ้นในที่นั้น จริงอยู่ ตณหานั้นแลเกิดขึ้นในจักขุทวารชื่อว่าปฐวีธาตุ ในโสตทวารเป็นต้นก็เกิดสัททวารจะเป็นต้น ดังนั้นธาตุอันเป็นไปในกามคุณ ๕ เป็นอณิกขุณนั้นพิจารณาแล้วด้วยการพิจารณารู้รสตณหาในชีวาทวาร เหมือนเมื่อราชบุรุษจับโจรคนหนึ่งผู้ฆ่าคนในทาง ๕ สายได้ในทางสายหนึ่งแล้วตัดศีรษะเสีย หนทางทั้ง ๕ สายย่อมเป็นทางปลอดภัยฉะนั้นนี้ชื่อว่าเอกปริณญา

คือ เพียงพิจารณารู้ลักษณะของความยินดีพอใจในรส รู้จริง ๆ ในลักษณะที่เป็นความยินดีพอใจ จะทำให้สามารถรู้ตลอดไปจนถึงความยินดีพอใจในรูปที่ปรากฏทางตา ความยินดีพอใจในเสียงที่เกิดทางหู ความยินดีพอใจในกลิ่นที่กระทบจมูก ความยินดีพอใจในโผฏฐัพพะที่กระทบกาย เพราะลักษณะของความยินดีเป็นความยินดีเหมือนกัน เป็นความติดข้อง เป็นความเพลิดเพลิน เป็นความพอใจ ไม่ว่าจะในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ นี้คือเอกปริณญา คือ รู้อย่างเดียวก็สามารถรู้ลักษณะอย่างเดียวนั้นตลอดในทุกทวาร

ถามว่า สัพพปริณญาเป็นไฉน

แก้วว่า ความจริง เมื่อภินทบาตที่เขาใส่ลงในบาตร อย่างเดียวเท่านั้น ย่อมได้ความยินดีอันประกอบด้วยกามคุณ ๕

อย่างไร

คือ อันดับแรก เมื่อภิกษุเห็นแลดูสีอันบริสุทธิ์ ความยินดีในรูปย่อมมี เมื่อราดเนยใสอันร้อนลงในที่นั้นเสียงย่อมดัง ปฏะปฏะ เมื่อเคี้ยวของที่ควรเคี้ยวเห็นปานนั้นเสียงว่า มุรุ มุรุ ย่อมดังขึ้น เมื่อได้ยินเสียงนั้น ความยินดีในเสียงย่อมเกิดขึ้น เมื่อยินดีกลิ่นเครื่องปรุงมียี่หระเป็นต้น ความยินดีในกลิ่นย่อมเกิดขึ้น ความยินดีในรสด้วยอำนาจรสที่ดีย่อมเกิดขึ้น เมื่อยินดีว่าโภชนะอ่อนละมุนน่าสัมผัส ความยินดีในโผฏฐัพพะย่อมเกิดขึ้น ดังนั้น เมื่อภิกษุกำหนดอาหารด้วยสติและสัมปชัญญะแล้วบริโภค ด้วยการบริโภคที่ปราศจากราคะ การบริโภคทั้งหมดเป็นอันชื่อว่าอณิกขุกำหนดรู้แล้ว การกำหนดรู้ดังว่ามานี้ ชื่อว่าสัพพปริณญา

๑๙๖๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๓

เพียงในขณะที่บริโภค ไม่ได้ทำอย่างอื่นเลย สามารถที่จะมีสัมผัสนิพพาน คือ รู้ทั่วตลอดไปจนกระทั่งถึงความพอใจในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพอ หรือในเสียง

ส่วนมากอาหารที่อร่อยก็จะมีหน้าตาดี สีสวย และบางท่านก็มีกรรมวิธีพิเศษ ในการปรุง อาจจะมีเหล็กราดลงไปในขณะที่ปรุงพิเศษทำให้เกิดเสียงดัง ซึ่งในขณะที่ เกิดเสียงดังก็พอใจว่าอาหารนั้นต้องเป็นอาหารที่อร่อย เพราะกรรมวิธีในการทำเป็น กรรมวิธีที่พิเศษ และเวลาได้กลิ่นของอาหาร ความยินดีในกลิ่นก็เกิดขึ้น

เรื่องของรสเป็นเรื่องธรรมดา ขณะที่บริโภคและบอกว่า อร่อย อร่อยมาก ขณะนั้นก็เป็นความยินดีในรส หรืออาหารบางชนิดมีโณภูมิจึงพอที่อ่อนละมุน เช่น ขนมบางอย่างก็นุ่ม ขณะนั้นจะรู้ว่า เป็นโณภูมิจึงพอที่มีสัมผัสอันสบาย ทำให้พอใจ อย่างบางท่านก็ต้องบอกว่า ข้าวต้องหุงให้พอดี ๆ แสดงให้เห็นถึงความยินดีพอใจใน โณภูมิจึงพอ แต่ เมื่อภิกษูกำหนดอาหารด้วยสติและสัมปชัญญะแล้วบริโภค ด้วยการ บริโภคที่ปราศจากราคะ การบริโภคทั้งหมดเป็นอันชื่อว่า อันภิกษูกำหนดรู้แล้ว การกำหนดรู้ดังว่ามานี้ ชื่อว่าสัมผัสนิพพาน

จะไม่ทั่วได้อย่างไร ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าสติสัมปชัญญะเกิดระลึกได้ตลอดจริง ๆ สำหรับผู้ที่อบรมมาแล้ว แต่ผู้ที่เริ่ม ทางตาก็ยาก ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ต้องค่อย ๆ สะสมไป แต่ ทุกท่านจะเห็นความชำนาญของการสะสม ไม่ว่าจะเป็นการสะสมเรื่องอะไรทั้งสิ้น เมื่อสะสมมากเข้า ๆ ความชำนาญจะทำให้เป็นเรื่องที่ไม่ลำบากในการที่กุศลจิต หรือสติสัมปชัญญะจะเกิด

ข้อความต่อไปมีว่า

มูลนิพพานเป็นไฉน

จริงอยู่ กวฬิงการาหารเป็นมูลแห่งความยินดีอันเป็นไปในกามคุณ ๕

เพราะเหตุไร

เพราะเมื่อกวฬิงการาหารยังมีอยู่ ความยินดีในอาหารนั้นอันเป็นไปในกามคุณ ๕ ก็เกิดขึ้น

ทางตาไม่มีเสียงปรากฏ ก็ชอบในสีสันต่าง ๆ ทางหูก็ไม่มีรูปมาปรากฏ ก็พอใจในเสียงต่าง ๆ แต่อาหารพร้อมหมดในขณะที่บริโภคนั้น ไม่ใช่มีแต่ชีวหาวิญญูณที่ลึมรส ทางตาก็เห็นอาหาร ทางหูก็ได้ยิน ทางจมูกก็ได้กลิ่น ทางกายก็กระทบสัมผัส ด้วยเหตุนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ตราบใดที่ยังมีความยินดีติดข้องพอใจในอาหาร ตราบนั้นก็ยังเป็นผู้ที่ยินดีพอใจในกามคุณ ๕ ดังนั้น กวฬิงการาหารจึงเป็นมูลแห่งความยินดีอันเป็นไปในกามคุณ ๕ และเมื่อรู้อย่างนี้ คือ มูลปริญญา

ดังนั้น เมื่อกำหนดรู้อาหารที่เป็นมูลได้แล้ว ก็เป็นอันชื่อว่าภิกษุกำหนดรู้ราคะ ความยินดีอันเป็นไปในกามคุณ ๕ ด้วย ดังว่ามานี้ ชื่อว่ามูลปริญญา

บทว่า นตฺถิ ตํ สโยชนํ ความว่า สโยชนนั้นไม่มี เพราะอริยสาวกละกรรมอันมีที่ตั้งเดียวกับกรรมที่ควรละพร้อมทั้งราคะนั้นได้

เทศนานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้จนถึงอนาคามีมรรคด้วยประการฉะนี้ แต่ควรเจริญวิปัสสนาในชั้น ๕ ด้วยสามารถแห่งรูปเป็นต้นเหล่านั้นนั้นแล แล้วตรัสจนถึงพระอรหันต์ ด้วยทรงดำริว่า ก็ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ภิกษุทั้งหลายอย่าได้ถึงความสำเร็จสุดเลย

คือ อย่าเป็นทาสของอาหาร ซึ่งเป็นมูลของความติดพอใจในกามคุณ ๕

ผู้ฟัง สมมติว่าอาหารมื่อนี้เป็นการเจริญสติปัฏฐาน ผมว่าอาหารมื่อนี้ คุ่มค่ามาก สามารถเจริญได้ทั่วทั้ง ๖ ทวาร อาจจะว่าสิ้นเป็นมูลก็ได้ หลังจากนั้นก็เป็นกลิ่น อาจจะมึส สมัยนี้ก็มีเสียงอีกด้วย คือ มีเสียงเพลงคลุกเคล้าเข้ามา มื่อใดก็ตามถ้านำสูตรนี้เข้าไปเปรียบเทียบได้ ผมว่ามื่อนั้นเป็นอาหารที่คุ้มค่ามาก น่าจะเป็นอนุสสติในการเจริญสติปัฏฐานได้

มีพยัญชนะอยู่คำหนึ่ง คือ กำหนด ในหลาย ๆ แห่ง ซึ่งผู้ฟังธรรมใหม่ ๆ หรือ ฟังมานานแล้วก็ยังสงสัยว่า กำหนดคืออะไร ซึ่งอาจารย์ก็ได้อธิบายไปแล้ว ผมขอย้ำ อีกทีว่า กำหนดก็คือการพิจารณานั้นเอง

ส. พิจารณาโดยรอบ เพราะถ้าไม่รอบก็ไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ อย่างทางตา พิจารณาโดยรอบในรูปารมณที่ปรากฏ หรือในสภาพของจิตที่กำลังเห็น คือ พิจารณาจนกระทั่งสามารถรู้ได้จริง ๆ ว่า ลักษณะนี้เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นของจริงอย่างหนึ่ง เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เท่านั้น เมื่อไรที่เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น เมื่อนั้นแสดงว่า เข้าใจลักษณะของ รูปารมณตามความเป็นจริง

ถ. ที่กำลังพูดกันอยู่นี้ คล้าย ๆ กับในวิทฺถุที่มีอยู่ตอนนี้ คือ พูดถึงเรื่อง สติปัฏฐานเป็นทางเอก ทางเดียว ก็มีการถามตอบกัน บางท่านก็บอกว่า ไม่ได้หรอก ทางเดียว ต้องมีทางอื่นมาประกอบด้วยจึงจะได้ แต่ฟังอาจารย์วันนี้ แม้แต่รับประทาน อาหารเป็นคำข้าว ก็สามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ทั้งนั้น จึงมีความเห็นว่า ทุกเรื่องสามารถ จับขึ้นมาและสามารถเจริญปัญญาได้จนถึงมูลปัญญา จะเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. นี่คือการพิจารณาสภาพธรรมด้วยปัญญาที่ตรง คือ กุศลธรรมเป็น กุศลธรรม อกุศลธรรมเป็นอกุศลธรรม และกุศลธรรมก็มีหลายชั้น นี่คือการตรงต่อ สภาพธรรมยิ่งขึ้นจากการฟังพระธรรมและพิจารณา แม้แต่เรื่องการบริโภคก็ให้เห็น ได้ว่า ถ้าสติปัญญาเจริญอบรมแล้ว สามารถถึงความเป็นพระอรหันต์เวลาที่ สติสัมปชัญญะรู้ลักษณะสภาพธรรมในขณะนั้น ซึ่งไม่ใช่เฉพาะในขณะบริโภคอาหาร แต่ขณะนี้ หรือขณะไหนก็ตาม สำคัญที่ปัญญาว่าสมบูรณ์ถึงกาลที่จะประจักษ์แจ้ง ลักษณะของสภาพธรรมหรือยัง ถ้ายังก็มีทางเดียว คือ อบรมเจริญปัญญารู้ลักษณะ โดยการฟัง โดยการพิจารณา โดยสติระลึกลับ่อย ๆ เอง ๆ

สภาพธรรมมีปรากฏอยู่ตลอด ไม่เคยผ่านไปเลย ไม่ว่าจะชาติไหน ภพไหน ก็มี สภาพธรรมปรากฏให้รู้ แต่อวิชชาไม่สามารถรู้ได้ และถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดง

ธรรมไว้โดยครบถ้วน ก็ไม่มีใครสามารถพิจารณาโดยนัยต่าง ๆ โดยรอบจนปัญญาสามารถค่อย ๆ เจริญขึ้น

ถ. ฟังมาถึงตรงนี้แล้ว ก็ทวนไปนึกถึงสมัยพุทธกาลที่มีพระภิกษุบางรูป บำเพ็ญเพียรเท่าไรก็ไม่สำเร็จ พระผู้มีพระภาคทรงรู้ธยาศัยจึงนิมิตดอกไม้ให้พิจารณา จนสามารถเจริญปัญญาบรรลุนิยสัจธรรมได้ เพราะฉะนั้น คงเป็นอะไรก็ได้ที่ก่อให้เกิดปัญญาสามารถพิจารณาทะลุปรุโปร่งได้

สุ. เป็นเครื่องเตือนให้บุคคลนั้นได้เกิดความเข้าใจตามที่เคยสะสมมา ถ้าเคยสะสมมาที่จะมีชีวิตอย่างนั้น พิจารณาอย่างนั้น ถ้ามีโอกาสได้ฟังคำที่ทำให้ระลึกถึงการที่เคยสะสม เคยเข้าใจมา ก็ทำให้เกิดปัญญาในขณะนั้นได้

การตรงต่อลักษณะของสภาพธรรมเป็นการตรงต่อปรมัตถสัจจะ เพราะว่าสภาพธรรมเป็นสิ่งที่จริง เป็นปรมัตถธรรม ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการเห็น การได้ยิน ความรู้สึกสุขทุกข์ต่าง ๆ ล้วนเป็นปรมัตถธรรม แม้ขณะที่กำลังบริโภคอาหารก็เป็นปรมัตถธรรม เป็นสภาพธรรม ถ้าปัญญาสะสมมาพอก็สามารถพิจารณาไตร่ตรองลักษณะของปรมัตถสัจจะทำให้เข้าใจในเหตุผลของธรรมทั้งหลายได้ถูกต้อง เพราะว่าธรรมทั้งหลายย่อมเป็นปัจจัยอาศัยกันและกันเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ถ้าสติสามารถระลึกตรงต่อลักษณะของปรมัตถสัจจะ จะทำให้เข้าใจในเหตุในผลของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้ เช่น ขณะที่เกิดความยินดีพอใจติดข้องในขณะที่บริโภคอาหารซึ่งในภาษาบาลีใช้คำว่ากวมิงการาหาร ขณะนั้นเป็นความยินดีพอใจที่พร้อมหมด คือ ประกอบด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธัมมารมณ ถ้าพิจารณาตรงต่อปรมัตถสัจจะ จะเห็นได้ว่า ขณะนั้นถ้าขาดสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ความยินดีพอใจในอาหารก็เกิดขึ้นไม่ได้เลย ซึ่งสภาพธรรมนั้นก็คือผัสสเจตสิกเป็นนามธรรมที่กระทบอารมณ์ ด้วยเหตุนี้ผัสสเจตสิกจึงเป็นผัสสอาหารเป็นอาหารปัจจัย เพราะนำมาซึ่งธรรมทั้งหลาย

นี่เป็นความสำคัญของสภาพธรรมอย่างหนึ่ง คือ ผัสสเจตสิก

ข้อความใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ปุตตมั่งสุตตร** มีว่า

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี กรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างเพื่อความดำรงอยู่ของสัตว์โลกที่เกิดขึ้นมาแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด อาหาร ๔ อย่างนั้น คือ ๑. กวฬิงการาหาร หยาบบ่าง ละเอียดบ้าง ๒. ผัสสาหาร ๓. มโนสัณฺเจตนาหาร ๔. วิญญานาหาร

ภิกษุทั้งหลาย อาหาร ๔ อย่างเหล่านี้แล เพื่อความดำรงอยู่แห่งสัตว์โลกที่เกิดขึ้นมาแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด

พระธรรมที่ทรงแสดงจะเตือนแม้ขณะที่กำลังบริโภคอาหาร หรือแม้ขณะอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า ความสำคัญของธรรมแต่ละอย่าง ๆ เช่น ผัสสะ ย่อมทำให้พิจารณาตลอดไปจนถึงการที่จะต้องดำรงอยู่ในสังสารวัฏฏต่อไป

ทุกคนยังไม่จากโลกนี้ไป เพราะว่ายังมีอาหารเพื่ออนุเคราะห์ หรือเพื่อความดำรงอยู่ของสัตว์โลกที่เกิดขึ้นมาแล้ว ต้องรับประทานอาหารตลอด แต่ในขณะที่รับประทานอาหาร จะมีความยินดีพอใจในอาหาร และมีธรรมอื่น ๆ ซึ่งเกิดสืบเนื่องจากความยินดีพอใจในอาหารแต่ละครั้งที่บริโภค ทำให้ไม่พ้นไปจากสังสารวัฏฏ

ขอกล่าวถึงข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องผัสสาหารต่อ ซึ่งมีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ผัสสาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร

ขณะนี้ทุกคนก็มีผัสสเจตสิก กำลังเกิดอยู่ทุกขณะจิต ถ้าไม่ฟังพระธรรมบ่อย ๆ ก็ไม่มีการระลึกถึงผัสสเจตสิกเลย แต่ขณะที่ฟังพระธรรมจะทำให้พิจารณาตามและเริ่มเห็นว่า ผัสสาหารจะพึงเห็นได้อย่างไร

เหมือนอย่างว่า แม้โคนมที่ไม่มีหนังหุ้ม ถ้ายืนฟังฝ่าอยู่ ก็จะถูกพวกสัตว์อาศัยฝ่าเจาะกิน

ข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า ที่ใช้คำว่า แม่โค ไม่ใช่พ่อโค ก็เพราะว่า มาตุคาม คือ เพศหญิง ไม่สามารถจะอดกลั้นทุกขเวทนาได้ ซึ่งพิจารณาดูก็เป็นความจริง บุรุษย่อมมีความองอาจ มีความเข้มแข็ง มีความสามารถกล้าหาญในการรบ แสดงให้เห็นว่า มีความอดทนต่อทุกขเวทนา เพราะฉะนั้น เมื่อจะแสดงผัสสาหาร ก็แสดงลักษณะของแม่โคนมที่ไม่มีหนังหุ้ม ถ้ายืนฟังฝายอยู่ก็จะถูกพวกสัตว์อาศัยฝายเจาะกิน ซึ่งก็ได้แก่พวกแมงมุม จิ้งจก ตุ๊กแก เป็นต้น

ถ้ายืนฟังต้นไม้อยู่ ก็จะถูกพวกสัตว์ชนิดอาศัยต้นไม้ไขกิน (ได้แก่ พวกตัวบุง เป็นต้น) หากลงไปยืนแช่น้ำอยู่ ก็จะถูกพวกสัตว์ที่อาศัยน้ำตอดและกัดกิน (เช่น ปลาและจระเข้ เป็นต้น) ถ้ายืนอยู่ในที่ว่าง ก็จะถูกมวลสัตว์ที่อาศัยอยู่ในอากาศ เกาะกัดและจิกกิน (ได้แก่ เหลือบ ยุง กา แร้ง เป็นต้น) เป็นอันว่าแม่โคนมตัวนั้นที่ไร้หนังหุ้ม จะไปอาศัยอยู่ในสถานที่ใด ๆ ก็ถูกจำพวกสัตว์ที่อาศัยอยู่ในสถานที่นั้น ๆ กัดกินอยู่ร่ำไป ข้อนี้ฉันใด เรากล่าวว่าพึงเห็นผัสสาหารอันนั้นเหมือนกัน

เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้ผัสสาหารได้แล้ว ก็เป็นอันกำหนดรู้เวทนาทั้ง ๓ ได้ เมื่ออริยสาวกกำหนดรู้เวทนาทั้ง ๓ ได้แล้ว เรากล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดที่อริยสาวกพึงทำให้อยิ่งขึ้นไปกว่านี้อีกแล้ว

ถ้าเป็นผู้ที่ได้อบรมปัญญา มาสามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันต์ทันทีได้ หรือมิฉะนั้นก็เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี แต่สำหรับผู้ฟังแล้วและยังจะต้องอบรมเจริญปัญญาอีกมาก ก็ต้องอาศัยข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาให้เห็นลักษณะของผัสสาหาร ซึ่งข้อความในอรรถกถามีต่อไปว่า

... ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็นภัยคือการเคี้ยวกินของปาลณกสัตว์ คือกิเลสอันมีผัสสาหารเป็นมูล ย่อมไม่มีความต้องการด้วยผัสสะอันเป็นไปในภุมิ ๓

... เมื่อกำหนดรู้ผัสสาหารด้วยปัญญา ๓ อย่างนี้แล้ว เวทนา ๓ ย่อมเป็นอันกำหนดรู้แล้วเหมือนกัน เพราะมีผัสสาหารนั้นเป็นมูล และเพราะสัมปยุตต์ด้วย

ผัสสาหารนั้น ด้วยประการฉะนี้ เป็นอันตรัสเทศนาจนถึงพระอรหันต์ด้วยอำนาจ
ผัสสาหาร

ถ. ผมยังไม่เข้าใจผัสสาหาร จากแม่โคตัวนั้นไปพึงกำแพง โคนสัตว์ที่อาศัย
ที่นั่นแหละ หมายความว่าถึงผัสสาหารอย่างไร

ส. ถ้าผัสสะไม่เกิด เวทนาจักเกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึง
ทรงอุปมาว่าเหมือนแม่โคที่ไม่มีหนังหุ้ม เพื่อจะได้เห็นว่า ย่อมกระทบกับอารมณ์และ
ทำให้เกิดเวทนา เพราะถ้ามีหนังหุ้ม ความรู้สึกของแม่โคก็อาจจะไม่ชัดเหมือนกับ
ไม่มีหนังหุ้ม จะปราศจากเวทนาไม่ได้เลย ไม่ว่าจะยืนพึงฝ่า ยืนพึงต้นไม้ หรือลงไป
แช่น้ำ หรือยืนอยู่ในที่ว่าง ก็ปราศจากเวทนาไม่ได้ เหมือนกับทุกคนในขณะนี้
ซึ่งผัสสะกระทบอารมณ์และทำให้เกิดเวทนาอยู่ทุกขณะ แต่เพราะไม่รู้ปรมัตถสัจจะ
ไม่รู้ความจริงของปรมัตถธรรมก็เลยไม่รู้ ว่า เวทนาในขณะนี้เกิดเพราะอะไร และต้อง
เกิดอยู่ทุกขณะด้วย ถ้าสติปฏิฐานเกิดพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมก็สามารถ
เข้าใจตลอดไปในเหตุผลของธรรมนั้น ๆ

ถ. ผัสสะเป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก แต่เราไม่เคยระลึกเลย จึงทรง
อุปมาให้เราระลึกถึงผัสสะโดยอุปมาเรื่องแม่โคที่ไม่มีหนัง

ส. ธรรมที่มีในอภิธรรมทั้งหมด เช่น โสภณสาธารณเจตสิกที่กำลังกล่าวถึง
รวมทั้งข้อความอื่น ๆ ด้วย ก็คือชีวิตประจำวัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทั้งพระสูตรและ
พระอภิธรรมต้องตรงกันและเกี่ยวเนื่องกันด้วย

๑๙๗๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓

ถ. องค์ธรรมของกวมังการาหารแต่ก่อนเข้าใจว่าเป็นโอชารูป แต่ตามที
อรรถกถาแสดงไว้ ขณะที่ทางตาเห็นอาหารที่เป็นคำข้าว ขณะนั้นรูปารมณฺ์ก็น่าจะ
เป็นกวมังการาหาร สัททารมณฺ์ คันธารมณฺ์ หรือรสารมณฺ์ รวมทั้งโณฐัพพารมณฺ์
ก็คงด้วย ดังนั้น กวมังการาหารเป็นอวินิพโกรูป ๘ ได้หรือ

ส. แยกกันไม่ออก หมายความว่า ในที่ใดมีโอชารูปแล้ว ไม่ใช่ในที่นั้นจะ
ไม่มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม แต่เนื่องจากแยกกันไม่ออก ต้องอาศัยกัน แม้แต่ในการ
บริโภคนั้นจะบริโภคแต่โอชารูปอย่างเดียวไม่ได้ เพราะโอชารูปเป็นอุปาทายรูป เป็นรูปที่
อาศัยเกิดกับมหาภูตรูป เพราะฉะนั้น จะมีโอชารูปโดยไม่มีมหาภูตรูปไม่ได้

ถ. ถ้าจะคลายการติดกวมังการาหาร ก็พิจารณาลักษณะของปรมัตถธรรม
ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ส. ปัญญาต้องรู้ทั่วจริง ๆ ถ้ารู้ไม่ทั่ว ไม่สามารถละคลายการยึดถือ
สภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้

ถ. อีกคำถามหนึ่ง ได้ยินได้ฟังเรื่องของผัสสเจตสิกหลายครั้ง ก็พยายาม
พิจารณาลักษณะของผัสสะ ซึ่งลักษณะของผัสสะตั้งแต่เกิดมาผัสสะก็ปรากฏหลาย
ครั้ง แต่พอวิชาทำให้ไม่เข้าใจลักษณะของผัสสะ สติไม่สามารถเกิดระลึกลักษณะของ
ผัสสะได้ ที่ท่านอาจารย์ชี้ให้เห็นว่า ขณะที่มิเวทนาปรากฏนั้นเพราะผัสสะเป็นปัจจัย
กระทบจึงมีเวทนา ขอให้ท่านอาจารย์อธิบายขณะที่ผัสสะปรากฏ มีลักษณะอย่างไร

ส. ถ้าสภาพธรรมใดไม่ปรากฏ จะไปพยายามพิจารณาสภาพธรรมนั้น
ไม่ได้เลย พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เช่น เจตสิก ๕๒ ประเภท ถ้าไม่ได้ฟัง
มาก่อน ไม่มีทางที่จะเข้าใจลักษณะของเจตสิกแต่ละประเภทรูปนั้นได้เลย และเมื่อเข้าใจ
ในชั้นการฟัง ก็ไม่ได้หมายความว่าให้ใครไปพยายามรู้เจตสิกแต่ละเจตสิกนั้น

แต่หมายความว่า ในขณะที่สภาพธรรมเป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม ยังไม่ต้องแยกเป็นอะไรเลยทั้งสิ้น เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าปัญญายังไม่สามารถรู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรมว่าเป็นเพียงนามธรรม และยังไม่สามารถรู้ชัดในลักษณะของรูปธรรมว่าเป็นเพียงรูปธรรม

เพราะฉะนั้น การฟังปริยัติก็เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจโดยละเอียด ซึ่งเกื้อกูลต่อการเข้าใจในสภาพที่เป็นอนัตตา แต่ไม่ใช่ไปท่อง หรือไปพยายามรู้สิ่งซึ่งขณะนั้นไม่สามารถจะรู้ได้ เช่น ในขณะที่เห็นมีผัสสเจตสิก ในขณะที่ได้ยินก็มีผัสสเจตสิก ในขณะที่คิดนึกก็มีผัสสเจตสิก ไม่ว่าจิตจะเกิดขึ้นขณะใดก็ต้องมีผัสสเจตสิก แต่ยังไม่รู้เลยว่า นามธรรมคืออะไร มีลักษณะอย่างไร จะไปรู้ลักษณะเฉพาะของผัสสเจตสิก ย่อมไม่ได้

สำหรับสิ่งใดที่ปรากฏ เช่น รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ หรือสังขารขันธ์ หรือวิญญาณขันธ์ อย่างความยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏที่เห็น กับผัสสะ อย่างไหนที่จะปรากฏ ลักษณะของผัสสะปรากฏ หรือลักษณะของความยินดีพอใจปรากฏ

ถ. เวทนาปรากฏ ความยินดีพอใจปรากฏ

ส. เพราะฉะนั้น สภาพธรรมใดที่ปรากฏ ควรที่สติจะระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น โดยไม่ชวนขยายไปรู้เจตสิกแต่ละประเภท เพียงแต่ว่าการฟังทำให้สามารถเข้าใจเพื่อเป็นพื้นฐานสะสมทำให้สามารถละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

ถ. เพราะฉะนั้น ลักษณะของเจตสิกใด เช่น ถ้าเวทนาเกิดก็สามารถรู้ได้ เพราะว่าปรากฏ และเข้าใจในขณะนั้นสติก็เกิดได้ ถ้าสภาพธรรมใดไม่ปรากฏก็ระลึกไม่ได้ เพราะฉะนั้น ต้องอาศัยการฟังต่อไปอีก สติและปัญญาก็จะค่อย ๆ รู้ทีละลักษณะไปว่า ลักษณะของนามธรรมต่างกับรูปธรรม จนกระทั่งสามารถรู้นามธรรมที่แยกกันอีก ละเอียดขึ้นไปอีก ซึ่งไม่ปนรูปและนามด้วย

ส. ข้อสำคัญที่สุด คือ ปัญญา ซึ่งลักษณะของปัญญานั้นรู้แล้วละ เพราะฉะนั้น ใครจะไปละก่อนรู้ไม่ได้ กุศลจิตเกิดจริง แต่กุศลนั้นไม่สามารถดับหรือ

ละอูศลที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ ต้องอาศัยการฟังจนกระทั่งสามารถเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ เนื้อ ๆ และขณะใดที่เกิดความต้องการขึ้น ขณะนั้นถ้าปัญญาไม่เกิดที่จะรู้ว่าเป็นสภาพนามธรรมอย่างหนึ่งก็เดือดร้อนมาก เพราะว่าบางคนอาจจะไม่ชอบในลักษณะของโลภะประเภทนั้น ๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เมื่อไม่ชอบก็พยายามหาทางอื่นที่จะไม่ให้โลภะนั้นเกิด แทนที่จะระลึกและรู้ว่า ลักษณะนั้นก็เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่อาจหาญกล้าหาญที่จะรู้ทัน รู้ตามในขณะนั้นได้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น มิฉะนั้นจะทำการอย่างอื่นกันทั้งหมด

ถ. ได้สนทนากับผู้ที่เข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน สนทนากันว่า สติปัฏฐานไม่เกิดบ่อย และขณะที่เกิดก็เล็กน้อยเท่านั้นเอง เช่น แข็งปรากฏ รู้เพียงแข็งที่ปรากฏว่าเป็นแข็งเท่านั้น แต่ไม่ได้รู้ไปถึงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็คิดว่าการปฏิบัตินี้ควรจะยิ่งขึ้นไปอีก ท่านผู้นั้นก็อธิบายว่า ได้มีการสนทนากับท่านอาจารย์ว่า ในขณะที่ลักษณะธรรมอะไรปรากฏ ก็ระลึกที่ลักษณะนั้นเท่านั้นเอง และปัญญาก็รู้ตามกำลังของปัญญา และลักษณะใดปรากฏอีก ก็รู้ลักษณะนั้น ๆ ไปอีก แทนที่จะต้องการให้ปรากฏชัดและคลายการยึดถือสภาพธรรม

สุ. หนทางเดียว คือ ระลึกแล้วรู้ขึ้น ถ้ายังไม่รู้ ก็ระลึกอีกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ เรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเป็นกุศลขั้นสูงสุดที่ควรจะทำในแต่ละภพแต่ละชาติที่มีโอกาสได้ฟังเรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐาน แต่ไม่ใช่เข้าใจผิดคิดว่า มีหนทางลัดหรือมีวิธีที่ไม่ต้องอาศัยการอบรมเจริญอะไรเลย เพียงแต่ต้องการก็ใช้ความเพียรมาก ๆ และจะประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม หรือวิปัสสนาญาณจะเกิดขึ้นจนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า แม้เพียงขั้นการฟัง ก็ฟังเพื่อให้คลายความต้องการที่จะไปทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจจริง ๆ ว่า สภาพธรรมมีแล้ว เกิดแล้วตามเหตุตามปัจจัย เพียงสติปัฏฐานเกิดระลึกเมื่อไร ก็ค่อย ๆ พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมนั้น และจะรู้จริงตรงตามที่ได้ศึกษาทุกอย่าง เป็นเรื่องที่ค่อย ๆ รู้ ค่อย ๆ

ละความไม่รู้ และค่อย ๆ คลายความต้องการ ถ้าใครยังมีความต้องการมาก ๆ และอยากจะทำวิปัสสนา หรือใช้คำว่า อยากจะเจริญสติปัฏฐาน ผู้นั้นไม่สามารถจะกั้นกระแสของความต้องการได้

ถ. เพราะได้ยินว่า ระลึกแล้วรู้ขึ้น จึงคิดว่า ระลึกทุกครั้งก็ควรจะรู้ขึ้น ๆ

ส. แต่น้อยมาก ควรจะรู้ขึ้น ไม่ใช่หมายความว่ารู้ขึ้นทันที มิฉะนั้นคงไม่มีข้ออุปมาที่ว่าเหมือนการจับด้ามมีด ข้ออุปมาตรงที่สุด คือ ทุกครั้งที่จับด้ามมีด เห็นหรือเปล่าว่าด้ามมีดลึก เมื่อไม่เห็น และจะให้ทุกครั้งทีค่อย ๆ รู้ขึ้น เป็นความรู้ขึ้นมาว่า รู้ขึ้น ได้อย่างไร

ถ. บางครั้งฟังไม่แยบคายพอ ไม่เข้าใจพอ จึงไม่รู้ว่า ขณะที่ระลึกแล้วปัญญาที่รู้เท่านั้น ตามแต่กำลังของปัญญาเท่านั้น

ส. ต้องมีความมั่นคงว่า หนทางเดียวที่จะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ ไม่มีวิธีอื่น นอกจากระลึกลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ ซึ่งบังคับไม่ได้ อาจจะได้ระลึกก็ได้ แต่เมื่อระลึกเกิดขึ้น ในขณะนั้นก็รู้ว่า ไม่ได้หลงลืมสติ เพราะว่ามีลักษณะของสภาพธรรมให้รู้ แต่จะรู้มากหรือรู้น้อย จะรู้ช้าหรือรู้เร็ว จะรู้ขึ้นทีละน้อยที่สุดจนกระทั่งไม่รู้สักตัวก็ได้ และค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป จนกระทั่งในที่สุดก็ค่อย ๆ รู้ขึ้นจริง ๆ ไม่แสวงหาทางอื่น รู้ว่าหนทางนี้เป็นหนทางเดียวที่จะทำให้คลายความต้องการด้วย มิฉะนั้นก็ไปทำอย่างอื่น ซึ่งถ้าทำอย่างอื่นจะปิดบังทันที ไม่ทำให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตามปกติ ตามความเป็นจริง

ถ. อาหารคืออะไร เมื่ออาทิตยที่แล้วพูดถึงกวีพิงการอาหารก็เข้าใจว่าอาหารเป็นคำใส่ปาก และก็มาพูดถึงเอกปริยญา แค่นั้นไม่พอ ต้องเป็นสัมพัทปริยญาได้กลิ่น ได้เห็น ได้ลิ้มรส หอมเลย ทำให้เกิดเจตนา และสามารถพิจารณาไปถึงปฏิจจสมุปบาทได้ ก็เข้าใจ แต่วันนี้ขึ้นผัสสาหาร ไม่เข้าใจ และต่อไปคงไม่เข้าใจไปเรื่อย ๆ อาหารหมายความว่าตรงไหน ถึงได้รวม ๔ อย่างนี้เข้าไป อาหารคืออะไร

ส. ธรรมที่เป็นอาหาร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่ามี ๔ อย่าง ด้วยความหมายว่า เพื่อความดำรงอยู่ของสัตว์โลกที่เกิดมาแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์แก่เหล่าสัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด ตราบใดที่ยังมีอาหาร ก็ย่อมมีสิ่งที่น่าสนใจซึ่งผล

ถ. ตรงนี้ไม่เข้าใจ จำได้ที่ท่านอาจารย์พูดในรอบแรกว่า เป็นสิ่งที่อนุเคราะห์สัตว์ทั้งหลายที่แสวงหาที่เกิด อาหารเท่านั้นหรือ ผมยังไม่พอใจกับคำจำกัดความนี้ เพราะไม่ทำให้เข้าใจอาหารทั้ง ๔ ชนิด ยังสงสัยอยู่

ส. ถ้าไม่มีอาหารจะอยู่ได้ไหม

ถ. อยู่ไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น เข้าใจความหมายของอาหารหรือยัง

ถ. อากาศก็เหมือนกัน ลมหายใจก็ใช่

ส. แต่อาหารต่างจากอย่างอื่นอย่างไร สิ่งจำเป็นทั้งหลาย ๆ ที่กล่าวมีอย่างหนึ่งที่จำเป็นที่สุด คือ อาหาร

ถ. และลมหายใจ

ส. ถ้าพูดถึงลมหายใจจริง ๆ ท่านผู้ฟังลืมนึกว่า ลมหายใจเป็นรูปที่เกิดจากจิต สัตว์ที่มีชีวิตเกิดขึ้นเพราะกรรม จะมีลมหายใจซึ่งเป็นรูปที่เกิดจากจิต เพราะว่าสัตว์นั้นมีจิต เพราะฉะนั้น ลมหายใจเป็นรูปที่เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน

ถ้าจะพูดละเอียด สิ่งที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่มีปัจจัย ๔ ใช่มั้ย ทัว ๆ ไป อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นความจำเป็น แต่ถ้าพูดถึงอาหาร เป็นสิ่งที่ทุกคนขาดไม่ได้ เด็กเกิดมาก็ต้องกินอาหารแล้ว

ถ. เด็กเกิดมาก็ต้องมีลมหายใจแล้ว

ส. เพราะว่าเป็นสัตว์โลก เมื่อมีจิตต้องมีลมหายใจ โดยมากคนคิดว่า ลมหายใจอยู่ข้างนอกหรือเปล่า ที่กล่าวว่า อาศัยลมหายใจ

ถ. อยู่ข้างนอก

ส. ไม่ใช่ ลมหายใจเกิดจากจิต ขณะนี้ที่กำลังยืนและมีลมหายใจ ที่ใช้คำว่า ลมหายใจ ไม่ใช่ลมอื่น และลมหายใจนี้ไม่ได้เกิดจากอตุ ไม้เกิดจากกรรม

ไม่ใช่เกิดจากอาหาร แต่ลมหายใจนี้เกิดจากจิต เพราะฉะนั้น สัตว์โลกที่มีจิตเท่านั้น ที่มีลมหายใจ และจำกัดเอาไว้ด้วยว่า ในภูมิไหน และบางภูมิที่ไม่มีลมหายใจ

ถ. ผมควรจะเชื่อท่านอาจารย์ เพราะเป็นสิ่งที่พระพุทธรูปเจ้าท่านตรัส ท่านบอกมา ผมไม่ใช่ดื้อรั้น แต่ไม่เข้าใจ ที่พูดว่า ลมหายใจเกิดจากจิต ผมกลับมองเห็นว่า ตัวลมหายใจที่เกิดจากจิต หมายความว่า มีชีวิต เหมือนกับหัวใจ หยุดเต้นก็ตาย ไม่มีลมหายใจก็ตาย ถ้าอย่างนั้นก็บอกว่า การเต้นของหัวใจก็เกิดจากจิตเหมือนกัน ใช่หรือไม่

ส. ไม่ได้บอกไว้

ถ. หมายความว่า สิ่งที่แสดงว่ายังมีชีวิตอยู่ก็คือลมหายใจ เหมือนจะพูดว่าอย่างนั้น แต่ผมก็ยังไม่เข้าใจ ที่ว่าเกิดจากจิต คงไม่เหมือนจิตตชรูป ใช่ไหม

ส. รูปที่เกิดจากจิต ชื่อว่าจิตตชรูป ความหมายของจิตตชรูป คือ รูปที่เกิดจากจิต อาจารย์สมพรกรุณาให้ความหมายภาษาบาลีของคำว่า อาหาร ได้ไหม

สมพร อาหาร ถ้าแปลก็แปลว่า นำมาซึ่งผล ถ้าโดยความหมาย อาหาร หมายถึงปัจจัย อรรถกถาจารย์ท่านบอกว่า ที่ชื่อว่าอาหารนั้นเพราะเป็นปัจจัย

คำว่า จิตตชรูป แปลว่ารูปที่เกิดจากจิต ทางกาย เช่น ยกมือ ทางปาก เช่น พูด นี่เกิดจากจิตโดยเฉพาะเลย ลมหายใจก็เป็นจิตตชรูป มีจิตจึงมีลมหายใจ ถ้าไม่มีจิตก็ไม่มีลมหายใจ

ส. คุณชินวุฒิปูดยุติว่า เวลาที่คนตาย หมายความว่าถึงไม่มีลมหายใจแล้ว ใช่ไหม เพราะฉะนั้น ก็เป็นการกลับให้เห็นได้ว่า เพราะจิตดับ ลมหายใจจึงไม่มี แต่เมื่อไม่สามารถรู้ว่า จิตดับไป ไม่เกิดอีกเลยในภพนี้ เพราะฉะนั้น ก็อาศัยลมหายใจพิจารณาว่ามีลมหายใจหรือเปล่า แต่ลมหายใจไม่ใช่ลมอื่น ลมนี้ต้องเกิดจากจิต เป็นสมมุติฐาน

ถ. ลมหายใจไม่ใช่อื่น เรื่องของจิต แต่ผมว่าอื่น

ส. มิได้ ลมหายใจไม่ใช่ลมอื่น เป็นลมที่เกิดจากจิตเป็นสมมุติฐาน

ถ. แต่ก็คือลมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรานี้

ส. ไม่ใช่

ถ. ผมขอยกตัวอย่าง เช่น คนลงไปทีลึก ๆ เป็นสุญญากาศ ก็ตายเพราะขาดอากาศ เพราะลมมันไม่มีก็ตาย เพราะฉะนั้น อะไรเป็นเหตุเป็นผล ผมว่าลมเป็นเหตุ

ส. อุตุนี่ไหม

ถ. ลม ผมหมายความว่าถึงออกซิเจน

ส. อุตุนี่ไหม

ถ. ได้

ส. เพราะฉะนั้น อุตุนี่ไม่ใช่ลมหายใจ อย่าลืม ต้องแยกลมหายใจออกมาต่างหากจากลมและอากาศข้างนอกตัว จะเอาอากาศข้างนอกตัวเป็นลมหายใจไม่ได้

ถ. แล้วเอาที่ไหนเป็นลมหายใจ

ส. เวลานี้กำลังหายใจอยู่ ลมมันแหละเกิดจากจิต ลมมันจะเกิดจากอื่นไม่ได้เลยทั้งสิ้น

ถ. ถ้าไปอยู่ในที่ที่ไม่มีอากาศ อย่างลึกเลยในท่อ ในปล่อง ออกซิเจนไม่มี หัวใจขาดออกซิเจน ก็เป็นไปตามลำดับ คือ ไม่มีลมข้างนอกก่อนจึงตาย ตายแล้วก็ไม่มีลมหายใจ หัวใจหยุดเต้น ปอดหยุดทำงาน ไม่รู้อะไรเกิดก่อน แต่ออกซิเจนไม่มีก่อน จึงเกิดอาการที่กำลังจะตาย ตายก็ไม่มีจิตแล้ว จิตดับ ลมไม่ได้เกิดแต่จิต แต่ลมไม่มี จิตเลยดับ

ส. ลมอะไร

ถ. ลมที่จะสูดเข้าไป ออกซิเจน

ส. พวกนั้นเป็นอากาศ เป็นอุตุนี่ทั้งหมด เพราะว่ารูปมี ๔ สมุฏฐาน รูปที่เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน รูปที่เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน รูปที่เกิดจากอุตุนี่เป็นสมุฏฐาน รูปที่เกิดจากอาหารเป็นสมุฏฐาน เพราะฉะนั้น อย่าละเลยเรื่องของอุตุนี่ ความเย็น ความร้อนภายนอก ซึ่งทำให้เรารู้สึกเหมือนกับมีลม ลมอื่นมีได้ ที่กำลังพัดนี้ก็เกิดจากอุตุนี่ แต่ไม่ใช่ลมหายใจ ลมหายใจต้องเกิดจากจิตเท่านั้น

ขณะนี้ลมหายใจเกิดจากอะไร ที่กำลังมีอยู่ ที่กำลังปรากฏ

ถ. พูดตรง ๆ เลยว่า ลมหายใจเกิดเพราะเรายังมีชีวิตอยู่

ส. เพราะมีจิต

ถ. อย่างนั้นก็ต้องแปลว่า ถ้าตายแล้วไม่มีจิต จิตหยุดทำงาน ลมก็หายไป
อย่างนี้ก็คงเข้าใจ แต่ผมกำลังพูดกลับกัน ผมพูดให้อาจารย์เวียนหัวหรือเปล่าไม่ทราบ

ส. ทุกคนก็พูดถึงออกซิเจน คนไข้ที่กำลังเจ็บหนัก และอะไร ๆ แต่อย่าลืม
ลมหายใจแท้ ๆ เป็นของบุคคลนั้น แต่ส่วนประกอบอื่น ๆ เป็นภายนอก ที่จะทำให้
ร่างกายดำรงอยู่ได้สะดวกสบายต้องอาศัยอตุด้วย ต้องอาศัยอาหารด้วย
ต้องอาศัยกรรมด้วย ถ้าคนที่คุณชินวุฒียกตัวอย่างในเหตุการณ์อย่างนั้นแล้วไม่ตาย
ก็จะมีปัญหาว่า ทำไมอยู่ในสถานที่ถึงอย่างนั้นแล้วยังไม่ตาย ก็อย่าลืมว่า ยังมีกรรม
ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เป็นมโนสัญญาเจตนาหาร เป็นวิญญาณาหาร เป็นอาหารอื่น ๆ ที่ทำให้
เราทุกคนยังอยู่ในที่นี่ ยังไม่จากโลกนี้ไป เพราะเหตุว่ายังพร้อมด้วยอาหารทั้ง ๔

